

BETÆNKNING I

afgivet af

HANDELSMINISTERIETS
MÆLKEUDVALG AF 1965

BETÆNKNING NR. 518

1969

Indholdsfortegnelse.

	Side
1. Mælkeudvalgets nedsættelse, kommissorium og sammensætning	5
2. Tilrettelæggelsen af udvalgets arbejde	
3. Lovgivningen om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde	9
4. Næringsloven, lov om mælkekontrol samt indenrigsministeriets bestemmelser vedrørende konsummælkprodukter	16
5. Storkøbenhavns mælkerationalisering	20
6. Rationaliseringsordninger i provinsen	23
7. Mælkehandelen uden for de af mælkeloven omfattede områder	24
8. Udviklingen i forbruget af mælk og fløde	27
9. Mælkehandelen i Oslo, Stockholm og Göteborg	30
10. Detailmælkehandelens forhold under mælkeloven	32
11. Forbrugerundersøgelse vedr. mælk	40
12. Udviklingen inden for detailhandelen	47
13. Udviklingen i konsumenter og deres vilkår fra den første mælkelov og til dato	49
14. Teknologisk, økonomisk udvikling, herunder emballagespørgsmål	53
15. Udvalgets overvejelser og konklusioner	55
Lovforslag	62
Bemærkninger til lovforslaget	67

BILAG.

1. Lov nr. 145 af 23. maj 1958 om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde	71
2. Lov nr. 387 af 4. december 1963 om ændring i lov om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde	74
3. Handelsministeriets bekendtgørelse nr. 305 af 7. september 1962 om detailmejeriers varesortiment	75
4. Handelsministeriets bekendtgørelse nr. 303 af 30. september 1958 vedrørende bybefolkningens forsyning med mælk m.v.	76
5. Handelsministeriets cirkulære nr. 144 af 30. september 1958 vedrørende bybefolkningens forsyning med mælk og fløde	77
6. Forbrugerundersøgelse vedrørende mælk	80
7. Oversigt vedrørende detaildistributionen i de af mælkeloven omfattede kommuner	110
8. Skrivelse af 6. juni 1966 fra A/L Fellesmeieriet, Oslo	116
9. Skrivelse af 10. juni 1966 fra Mjölkcentralen, Stockholm	120
10. Skrivelse af 30. juni 1966 fra Lantbrukarnas Mjölkcenral, Göteborg	123

KAPITEL 1.

Mælkeudvalgets nedsættelse, kommissorium og sammensætning.

Den 25. februar 1965 nedsatte handelsminister Lars P. Jensen et udvalg med den opgave at foretage en undersøgelse af, om der foreligger behov for ændringer af de gældende bestemmelser om forhandling af mælk, jf. lov nr. 145 af 23. maj 1958 om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde. Den udvikling, som navnlig i de senere år har fundet sted på levnedsmiddeldistributionens område, gjorde det efter handelsministeriets formening naturligt at foranstalte en undersøgelse af de nævnte forhold med henblik på en eventuel tilpasning af ordningen af mælkesalget til denne udvikling. Det forudsattes, at udvalget herved ville have de i næringslovkommissionens betænkning indeholdte forslag for øje.

Til formand for udvalget udnævntes professor, ekon. dr. Arne Rasmussen.

Udvalget fik i øvrigt følgende sammensætning:

Udpeget af handelsministeriet: Kontorchef
Georg Jensen.

Indstillet af

indenrigsministeriet: Ekspeditionssekretær
Niels Borre

landbrugsministeriet: Ekspeditionssekretær
Poul Larsen

Monopoltilsynet: Kontorchef *S. P. Lauritzen*
Sundhedsstyrelsen: Veterinærinspektør, dr.
med. vet. *E. Mallings Olsen*

Den danske Dyrlægeforening: Dyrlæge *Gunnar Mortensen*

Bymæssige Kommuner: Direktør, cand. jur.
Anker Andersen

Den danske Købstadforening: Direktør *Oluf Nielsen*

Storkøbenhavns kommunale Mælkeudvalg:
Borgmester *A. Stæhr Johansen*

Foreningen Storkøbenhavns Mejerier: Direktør
Ernst Skødt

Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræ-

sentation: Direktør *Arne Busk*

De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation: Direktør *T. Mathiasen*

Landsforeningen af Detailmælkehandlere i Danmark: Mejeriejer *Robert Sandau*

Den danske Bagerstands Fællesorganisation: Oldemand, bagermester *N. Restrup Carstensen*

Danske Husmødres Forbrugerråd: Husholdningskonsulent *Bodil M. Begtrup*

Statens Husholdningsråd: Forstander, cand. jur. *Elisabeth Reinstrup*

De danske Handelsforeningers Fællesorganisation: Mejeriejer *H. Fredholm*

De samvirkende Købmandsforeninger i Danmark: Købmand *T. Tychsen*

Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger: Kontorchef *Vagn Sørensen*

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd: Kontorchef, cand. jur. *Villy Kortsen*

Mælkeriarbejdernes Fagforening: Formand
Harald Nielsen

Mælkenindustriarbejdernes Forbund: Forretningsfører *Mandrup Hansen*

Konsummælkmejeriernes Arbejdsgiverforening: Direktør *Aksel E. Knudsen.*

Under udvalgets arbejde er der sket følgende ændringer i udvalgets sammensætning:

Den 24/6 1965 afløste borgmester V. Planter efter indstilling fra Bymæssige Kommuner direktør, cand. jur. Anker Andersen.

Den 4/3 1966 afløste direktør A. Stendell Jensen efter indstilling fra Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger kontorchef Vagn Sørensen.

Den 4/10 1966 afløste fuldmægtig Henning Madsen efter indstilling fra indenrigsministeriet ekspeditionssekretær Niels Borre.

Den 7/10 1966 afløste kontorchef P. Nørsgaard efter indstilling fra Monopoltilsynet kontorchef S. P. Lauritzen.

Den 19/10 1966 udpegede handelsministeriet kontorchef Niels Børge Hansen til medlem af udvalget i stedet for kontorchef Georg Jensen, der havde ønsket at udtræde af udvalget.

Den 13/5 1968 afløste direktør F. Lambertsen efter indstilling fra Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation direktør Arne Busk, og pr. samme dato afløste direktør C. Bæk efter indstilling fra Konsummælkmejeriernes Arbejdsgiverforening direktør Aksel E. Knudsen.

Den 1/10 1968 afløste næstformand Ove Jensen efter indstilling fra Mælkeriarbejdernes Fagforening formand Harald Nielsen.

Følgende har deltaget i et eller flere møder som suppleant:

ekspeditionssekretær S. Hartlev for kontorchef Georg Jensen,

ekspeditionssekretær O. Mitchell for direktør Oluf Nielsen,

direktør Knud Pinborg for borgmester A. Stæhr Johansen,

kontorchef F. Mohr for direktør Ernst Skødt, afdelingsleder R. Krusebæk-Jensen for direktør T. Mathiasen,

sekretær Karen Møller for husholdningskonsulent Bodil M. Begtrup,

civilingeniør Claus Brenøe for forstander Elisabeth Reinstrup,

næstformand Vilhelm Korsgaard for forretningsfører Mandrup Hansen og

kontorchef A. Hjelmer for købmand T. Tychsen.

Som sekretærer for udvalget har fungeret kontorchef B. Richnagel, handelsministeriet og fuldmægtig Knud Andersen, Monopoltilsynet.

KAPITEL 2.

Tilrettelæggelsen af udvalgets arbejde.

I det samlede udvalg er afholdt i alt 16 møder. Udvalgets første møde fandt sted den 26. marts 1965. På dette møde og på det efterfølgende møde, der afholdtes den 9. april 1965, fandt en indledende generaldebat sted. Samtidig blev der truffet beslutning om nedsættelse af et arbejdsudvalg til at iværksætte det fornødne undersøgelsesarbejde. Det blev vedtaget, at formanden skulle lede forhandlingerne i arbejdsudvalget, som i øvrigt kom til at bestå af Bodil M. Begtrup, N. Restrup Carstensen, Mandrup Hansen, Georg Jensen, A. Stæhr Johansen, Robert Sandau, Ernst Skødt og T. Tychsen.

Arbejdsudvalget har i tiden fra 30. april 1965 til 13. september 1966 afholdt 9 møder og har på disse møder dels taget stilling til, hvilket materiale der skulle indsamles til brug for det samlede udvalgs overvejelser, dels foretaget en gennemgang og bearbejdning af de tilvejebragte oplysninger.

Med henblik på at fremskaffe et så gyldigt billede som muligt af forbrugernes indstilling til den nugældende mælkedistribution samt til forbrugernes mulige ønsker om en revideret form for mælkehandel foranledigede udvalget, at der gennem handelsministeriet blev tilvejebragt fornøden bevilling til gennemførelse af en markedsanalyse. Analysens tilrettelæggelse og nærmere udformning fandt sted gennem et samarbejde mellem arbejdsudvalget og markedsanalysebureauet A.I.M. Markedsanalyse, København, der gennemførte undersøgelsen.

På møder den 11. oktober, 2. og 29. november 1966 samt 12. januar 1967 debatterede det samlede udvalg det tilvejebragte materiale samt en skrivelse af 13. september 1966 fra handelsminister Lars P. Jensen til formanden. I denne skrivelse henviste handelsministeren til udviklingen inden for kommunallovgivningen, herunder opgivelsen af købstadsbegrebet, og meddelte, at han forudsatte, at konsekvenserne heraf for mælkeloven ikke behandledes alene ud

fra mælkedistributionssynspunkter, men at udvalget undersøgte dette spørgsmål under hensyntagen til samtlige mælkelovens bestemmelser, og at udvalget endvidere ville overveje, hvorvidt forandringerne i kommunalstrukturen sammenholdt med de igangværende koncentrationsbestræbelser inden for mejeribruget og udviklingen inden for engros-handelen i øvrigt kunne tilsige, at der gennemførtes ændringer af bestemmelserne i mælkeloven.

Udvalget fandt, at den opfordring, der hermed var givet til at foretage en undersøgelse af den samlede mælkehandels stilling, ikke burde forsinke det igangværende arbejde med detailhandelsproblemerne.

Som følge heraf har udvalget udarbejdet denne delbetænkning således, at der hurtigere blev mulighed for at tage stilling til udvalgets forslag vedrørende den fremtidige detaildistribution af mælk og fløde.

Efter at der på møder den 17. februar, 8. marts og 5. april 1967 havde fundet en debat sted om den fremtidige mælkedetailhandel, vedtoges det at nedsætte et redaktionsudvalg med den opgave at udarbejde et udkast til udvalgets betænkning. Redaktionsudvalget fik samme sammensætning som det oven for nævnte arbejdsudvalg, dog at Niels Børge Hansen erstattede Georg Jensen, og at redaktionsudvalget også tiltrådtes af Oluf Nielsen. I tiden 20. april 1967 til 4. april 1968 afholdt redaktionsudvalget 6 møder, hvorefter betækningsudkast blev drøftet i det samlede udvalg på 7 møder i tiden 15. maj 1968 til 7. januar 1969.

Udgangspunktet for udvalgets arbejde har været beretningerne fra handelsministeriets tidligere mælkekommissioner fra juni 1940 og december 1955 samt handelsministeriets lovgivning om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde. En oversigt over den historiske udvikling og en gennemgang af de gældende retsregler indeholdes i kapitel 3.

Under udvalgsarbejdet er den nye næringslov trådt i kraft, ligesom der er sket betydningsfulde ændringer i de landbrugsministerielle og indenrigsministerielle regler angående mælk. Disse ændringer og deres betydning for mælkehandelen omtales kort i kapitel 4.

Med henblik på at få et aktuelt billede af mælkelovens virkninger anmodede udvalget Storkøbenhavns kommunale Mælkeudvalg og Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation om at udarbejde redegørelser for mælkerationaliseringerne henholdsvis i Storkøbenhavn og købstæderne m.v. Den af Storkøbenhavns kommunale Mælkeudvalg udarbejdede redegørelse er optaget som kapitel 5 i betænkningen, medens redegørelsen fra Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation, der var tænkt optaget som kapitel 6, endnu ikke foreligger. I kapitel 7 indeholdes en af De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation udarbejdet redegørelse for mælkehandelen i de dele af landet, hvor mælkeloven ikke er gældende.

I kapitel 8 omtales den udvikling, der har fundet sted med hensyn til forbruget af mælk og fløde, og i lighed med betænkningen fra 1955 indeholdes i kapitel 9 en omtale af mæl-

keforsyningen i Oslo, Stockholm og Göteborg.

De særlige problemer, der vedrører detailhandelen med mælk her i landet, behandles i kapitel 10.

Som tidligere nævnt blev der på udvalgets foranledning gennemført en markedsanalyse til belysning af forbrugernes indstilling og ønsker til mælkehandelen. Resultaterne af markedsanalysen behandles i kapitel 11, medens selve analysen er trykt som bilag 6 til betænkningen.

Udvalget har fundet det af afgørende betydning at belyse den udvikling, der har fundet sted siden mælkeproblemernes seneste behandling i 1955 både inden for detailhandelen i almindelighed og med hensyn til forbrugernes stilling. For disse spørgsmål redegøres der i kapitel 12 og 13, medens kapitel 14 kort omtaler den teknologiske og økonomiske udvikling inden for dansk mejeribrug og i denne forbindelse også kommer ind på spørgsmålet om mælkeprodukternes emballering.

Udvalgets overvejelser og konklusioner fremgår af kapitel 15 og af det i slutningen af betænkningen optagne udkast til forslag til lov om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde.

KAPITEL 3.

Lovgivningen om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde.

I slutningen af 1930'erne opstod en stærk diskussion om og kritik af mælkepriserne i byerne. Ikke mindst fra landbrugets side fremhævedes det store svælg, der herskede mellem mælkeprisen ved stalddør og til forbruger. Kritikere pegede på de store omkostninger, der var forbundet med den eksisterende form for distribution af mælk, der foregik fra et meget stort antal udsalg, hvoraf en del kun havde en ganske ringe del af deres omsætning i mælk, samt fra mælkevogne, hvoraf ofte flere vogne fra forskellige mejerier betjente samme distrikt.

Dette førte til, at handelsministeren den 17. juni 1939 nedsatte den første mælkekommission med den opgave at fremsætte forslag til en nyordning, der ville kunne nedbringe den store forskel mellem leverandørprisen på produktionsstedet og detailprisen i byerne. Kommissionen afgav sin beretning i juni 1940.

Årsagen til den nævnte prisforskel mente kommissionen at måtte henføre til de dengang eksisterende konkurrenceformer inden for byernes mælkehandel.

Således som forholdene havde udviklet sig i årene op til 1940, havde den konkurrence, som fandt sted mellem mælkeforretningerne, stadig antaget en skarpere form. Under forsøgene på at erhverve sig nye kunder havde engros-mejerierne udvidet deres ydelser til kunderne meget betydeligt. Hertil kom, at de bestående mejerier var blevet påført en stærk konkurrence fra virksomheder, som kun delvis deltog i dækningen af branchens faste omkostninger, idet de enten kun lejlighedsvis leverede mælk til byerne eller kun leverede mælkesorter, på hvilke der tid efter anden opnåedes den største avance.

Engros-mejerierne havde under konkurrencemæssigt pres fra nye tilkomne virksomheder støttet oprettelsen af nye detailforretninger, således at detailhandelen i tidens 10' var blevet opdelt på et så stort antal butikker, at den omsætning, den enkelte forretning kunne opnå, var

forholdsvis ubetydelig. Dertil kom, at der i detaildistributionen var blevet inddraget virksomheder, der efter kommissionens opfattelse ikke havde nogen »naturlig« adkomst til at deltage i detailhandelen med mælk og fløde. Særlig de foran omtalte engros-virksomheder, som kun lejlighedsvis deltog i byernes forsyning med mælk og fløde, eller som kun førte enkelte mælkesorter, havde optaget leverancer til sådanne detailforretninger, for hvilke mælk eller fløde var blevet en reklameartikel, hvorpå der sjældent opnåedes nogen avance. Konkurrencen havde endvidere påført branchen meget betydelige konkurrenceomkostninger i form af vederlagsfrie ydelser til kunder, særligt store rabatter og urimelige leveringsbetingelser, hvortil kom ikke uvæsentlige tab ved långivning til detailister.

Disse omkostninger havde måttet medtages i kalkulationerne over stykomkostninger, og da en del af befolkningens forbrug af mælk og særlig fløde var blevet betjent af virksomheder, som ikke havde deltaget i de for den samlede forsynings opretholdelse nødvendige faste omkostninger, var stykomkostninger for den egentlige engros-handel med mælk i byerne blevet større end nødvendigt under mere rationelle organisationsformer.

Ved den vidtdrevne opdeling af detaildistributionen var de med denne virksomhed forbundne omkostninger steget, hvilket ligeledes havde medført forhøjelse af mælkepriserne.

Der var inden for kommissionen enighed om, at en betydelig nedbringelse af forskellen mellem leverandørprisen og detailprisen kun ville kunne opnås gennem en dybtgående centralisering af byernes mælkehandel, hvorved engros-virksomhedernes uproduktive konkurrenceomkostninger kunne nedbringes. En sådan centralisering måtte baseres på eksisterende større leverandør-mejerier, således at disse virksomheder kom til at behandle hele den mælkemæng-

de, som tilførtes byerne, og fik forbeholdt hele handelen med mælk og fløde i byerne, hvorved de pågældende virksomheder gennem større omsætning pr. virksomhed ville blive i stand til at nedbringe omkostningerne pr. salgsenhed. For distributionsomkostningernes vedkommende ville en centralisering muliggøre betydelige besparelser ved en bedre udnyttelse af engros- og detailvognene og det dertil knyttede personale og ved en forøgelse af de faste udsalgssteders omsætning af mælk og fløde.

Kommissionen havde udarbejdet udkast til lov om handel med mælk og fløde, der tog sigte på at gennemføre en prisnedsættelse for mælk og fløde i to tempi, idet man i lovudkastets første afsnit foreslog bestemmelser, der kunne medføre en mindre øjeblikkelig prisnedsættelse, og i øvrigt havde udarbejdet bestemmelser til gennemførelse af en rationalisering af mælkehandelen og en dermed følgende nedsættelse af mælkeprisen på længere sigt. Den øjeblikkelige prisnedsættelse tænkte tilvejebragt gennem lukning af tilgang til byernes mælkehandel, udelukkelse af visse forretninger fra at handle med mælk og fløde, strengere regler om tilbagetagning af leveret mælk og nedsættelse af rabatter til visse aftagere m.v.

De langsigtede foranstaltninger gik ud på oprettelse af et centraliseringsudvalg, der skulle udarbejde planerne for centralisering af mælkehandelen i de enkelte byer samt etablering af et tilsynsråd, der skulle føre et vedvarende tilsyn med hele mælkehandelen.

Under hensyn til de af krigsudbruddet og besættelsen forårsagede forhold fandt regeringen det påkrævet snarest muligt at nedbringe mælkepriserne og stillede forslag om og fik vedtaget en lov, der bemyndigede handelsministeren til efter forhandling med landbrugsministeren at træffe foranstaltninger til sikring af bybefolkningens forsyning med mælk og fløde til den billigst mulige pris. Ministeren kunne herunder pålægge kommunalbestyrelserne i København, købstæderne og de købstadsmæssigt bebyggede distrikter at iværksætte forholdsregler til rationalisering af handelen med og fordelingen af mælk og fløde, ligesom ministeren kunne fastsætte, at sådan handel eller fordeling fremtidigt kun kunne udøves i henhold til særlig tilladelse fra vedkommende kommunalbestyrelse (lov nr. 415 af 5. august 1940 om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde).

På grundlag af denne lov udfærdigedes handelsministeriets bekendtgørelse nr. 443 af 19.

august 1940 vedrørende bybefolkningens forsyning med mælk m.v., som indeholdt de nærmere bestemmelser om mælkeordningen.¹⁾

Bekendtgørelsen omfattede Storkøbenhavn og købstæderne, men ikke landdistrikterne. For så vidt angår landdistrikter med bymæssig bebyggelse kunne vedkommende kommunalbestyrelse indstille til handelsministeren, at bestemmelserne i bekendtgørelsen kom i anvendelse i vedkommende kommune eller dele af samme.

Bekendtgørelsen overlod til kommunalbestyrelserne at administrere de nye bestemmelser. Den pålagde kommunalbestyrelserne at træffe foranstaltninger til sikring af, at handelen med og fordeling af mælk og fløde foregik på en så rationel måde, at de dermed forbundne omkostninger blev de mindst mulige. Med henblik på at sikre en øjeblikkelig prisnedsættelse pålagdes det kommunalbestyrelserne snarest efter forhandling med de interesserede parter at fastsætte de højeste detailpriser på mælk og fløde og i forbindelse hermed de højeste rabatter, som ville kunne ydes til de forskellige kategorier af aftagere. Endvidere bestemtes, at fra og med den 1. september 1940 måtte salg af mælk og fløde til detaillister, hospitaler m.fl. kun finde sted fra sådanne virksomheder, som forhandlede alle i området almindeligt solgte mælkesorter til videresalg, samt at salg fra butik eller andet fast udsalgssted af mælk og fløde kun måtte finde sted fra udsalgssteder, der havde åbent alle ugens dage og som foruden mælk og fløde kun forhandlede et begrænset varesortiment. For at fremme rationaliseringen fastsatte bekendtgørelsen, at oprettelse af mælkevognsruter, udsalgssteder for mælk og fløde eller engrosmejerier kun kunne ske med kommunalbestyrelsens tilladelse, og at salg og omlægning af mælkevognsruter samt salg og flytning af udsalgssteder for mælk og fløde og af engrosmejerier kun kunne ske efter godkendelse af kommunalbestyrelsen. Endelig foreskrev bekendtgørelsen forskellige bestemmelser til begrænsning af tilbagetagning af udleveret mælk.

Gennem disse bestemmelser skabtes der grundlag for en billiggørelse af mælken, men herudover påhvilede det kommunalbestyrelsen at optage forhandlinger med de interesserede parter om de foranstaltninger, der ville være at træffe for at gennemføre en rationalisering af

¹⁾ Bekendtgørelsen blev senere ændret ved bekendtgørelserne nr. 315 af 15. juli 1942, nr. 41. af 6. februar 1946 og nr. 342 af 26. juni 1946.

mælkehandelen med henblik på en yderligere prisnedsættelse. Disse foranstaltninger tog sigte på en ændring af mælkehandelens struktur gennem nedlæggelse af overflødige virksomheder, deling af salgsområdet m.v. Såfremt en kommunalbestyrelse anså det for påkrævet for at gennemføre en rationaliseringsordning, at virksomhed med handel med og fordeling af mælk i kommunen fremtidigt var betinget af kommunalbestyrelsens tilladelse, kunne handelsministeren meddele kommunalbestyrelsen bemyndigelse til at gennemføre en sådan rationalisering.

På grundlag af disse bestemmelser gennemførtes i årene fra 1940 mælkeordninger i de fleste byer, hvorved der tillagdes et eller flere af de eksisterende leverandør-mejerier koncession på mælkehandelen. Samtidig skete der en stærk formindskelse af såvel detailvognenes som mælkebutikernes antal.

Den direkte anledning til nedsættelsen af den anden mælkekommission var et forslag til lov om forberedelse af mælke monopolernes afvikling, som blev forelagt i folketetinget den 4. maj 1948 af nogle medlemmer af partiet Venstre. Resultatet af forhandlingerne vedrørende dette lovforslag blev, at handelsministeren den 8. juni 1949 nedsatte en kommission med den opgave at gennemgå de i medfør af bemyndigelsesloven gennemførte foranstaltninger og i forbindelse hermed navnlig at overveje, hvorvidt de gældende regler var egnet til på den mest hensigtsmæssige og økonomiske måde at sikre bybefolkningens fremtidige forsyning med mælk og fløde samt, hvis det skønnedes ikke at være tilfældet, at fremkomme med indstilling om, hvilke foranstaltninger der måtte anses for egnet til at sikre dette formål.

Kommissionen afgav sin beretning i december 1955. Et flertal inden for kommissionen erklærede sig som tilhængere af mælkeordningens bevarelse, idet man fandt, at forbrugerne gennem disse ordninger havde høstet betydelige fordele herunder i prismæssig henseende gennem nedbringelse af mælkehandelens omkostninger, og at også erhvervets udøvere selv i nogen måde havde forbedret deres kår i kraft af mælkeordningen. Som et andet udtryk for de samfundsmæssige fordele, der har været forbundet med rationaliseringen, pegede flertallet på, at der var sket en meget væsentlig nedgang i antallet af beskæftigede navnlig inden for distributionen af mælk og fløde, samt at der gennem mælkeordningen var opnået betydelige hygiejniske fordele. Kommissionsflertallet havde udar-

bejdet et lovforslag til videreførelse af den stedfundne rationalisering af mælkehandelen, der i næsten uændret form blev vedtaget af folketetinget som lov nr. 145 af 23. maj 1958 om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde (bilag 1).

Loven af 23. maj 1958 er bygget over bekendtgørelsen af 19. august 1940 med senere ændringer og den praksis, der havde udviklet sig, og betegnedes således - bortset fra oprettelsen af mælkeprisankenævnet og visse ændringer af detaljer - en kodificering i lovform af den allerede bestående retstilstand.

Loven omfatter i henhold til § 1 Storkøbenhavn og købstæderne, men efter indstilling fra vedkommende kommunalbestyrelse kan handelsministeren fastsætte, at loven kommer til anvendelse i andre kommuner med bymæssig bebyggelse.

Handelsministeriet har i medfør af denne bestemmelse henført adskillige kommuner under mælkeloven såvel i tilfælde, hvor forstadskommuner ønskedes omfattet af en mælkeordning i en købstad, som i tilfælde, hvor en sognekommune med bymæssig bebyggelse i øvrigt fandt det formålstjenligt af hensyn til forbrugerne at kunne udøve de beføjelser, som mælkeloven tillægger kommunalbestyrelserne. I bilaget til lovforslaget (side 65-66) er angivet mælkelovens nuværende geografiske område.

Mælk og fløde defineres ikke, men det siges, at lovens bestemmelser om fløde tillige omfatter pisket fløde og flødelignende produkter i pisket form, og der tilsikres bagerier og konditorier adgang til detailsalg af disse varer.

Spørgsmålet, om en bestemt vare omfattes af mælkeloven, har været rejst for så vidt angår et af IRMA lanceret produkt »Fromage de IRMA«. Det pågældende produkts indhold af protein, mælkesukker, askebestanddele og vand er det samme som i »Ymer«, der fremstilles af de storkøbenhavnske mejerier, og der er alene en mindre forskel med hensyn til de to produkters indhold af smørfedt. Produkterne anvendes endvidere på samme måde i husholdningen. Ved Østre Landsrets dom af 19. juni 1967 blev det statueret, at såvel »Ymer« som »Fromage de IRMA« var at anse for mælk i mælkelovens forstand.

Med hensyn til frugtyoghurt har handelsministeriet indtaget det standpunkt, at dette produkt ikke kan betragtes som mælk i mælkelovens forstand, men er en af de varer, som man har haft i tankerne under udarbejdelsen af den

gældende varesortimentsbekendtgørelse, ved hvilken man tillod detailmejerier at forhandle cacaomælk samt andre mælkeprodukter i flydende form, hvoraf mælk udgør den væsentligste bestanddel, og for så vidt varen forhandles i flaske eller anden original emballage. I denne forbindelse skal bemærkes, at frugtyoghurt i praksis anses som omfattet af mælkeloven i den forstand, at fremstillingen, der sker sammen med og på grundlag af almindelig yoghurt, som er mælk i mælkelovens forstand, indgår i de koncessionerede mejeriers koncessionsregnskaber, ligesom de kommunale mælkeudvalg fastsætter priser og avancer for denne vare.

1 § 2 fastsættes, at der kræves godkendelse af kommunalbestyrelsen til oprettelse, salg og flytning af mejerier, faste udsalgssteder for mælk og fløde og detailvognsruter. Disse bestemmelser skal bl.a. sikre, at antallet af virksomheder ikke udvides, uden at kommunalbestyrelsen har haft lejlighed til at tage stilling til, hvorvidt det skønnes hensigtsmæssigt, at der opstår et større antal virksomheder. Som noget nyt bestemmes det, at kommunalbestyrelsens godkendelse også skal indhentes, dersom et mejeri — beliggende inden for eller uden for kommunen - vil optage forhandling af mælk og fløde gennem allerede bestående faste udsalgssteder eller vogne.

Afgrænsningen mellem faste udsalgssteder og detailvogne har givet anledning til flere forespørgsler om berettigelsen af, at et detailmejeri benyttede varevogne til udbringning af mælk og fløde i distrikter, der betjenes af detailvogne. Regulerende bestemmelser angående dette forhold kan fastsættes af kommunalbestyrelsen enten med hjemmel i en § 11-bemyndigelse eller i henhold til lovens § 2 ved godkendelse af et fast udsalgssted. Er sådanne regulerende bestemmelser ikke fastsat, må et fast udsalgssted efter handelsministeriets opfattelse kun udbringe mælk og fløde til opfyldelse af ordrer, der i forvejen er indgivet til det faste udsalgssted, f.eks. mundtligt eller telefonisk eller i form af indsamlede ordresedler, medens det ikke er berettiget at køre ud med varer til direkte salg eller til opfyldelse af endnu ikke til udsalget indgåede ordrer.

Problemet har været aktuelt i nogle tilfælde, hvor et fast udsalgssted beliggende uden for en købstadkommune udbragte forudbestilt mælk og fløde til kunder i købstadkommunen.

Handelsministeriet indtog også her det standpunkt, at såfremt der i varevognen med hen-

blik på direkte salg medtoges et større kvantum mælk og fløde end nødvendigt til opfyldelse af indgåede ordrer, forelå der en detailvognsrute, hvis oprettelse forudsatte godkendelse af kommunalbestyrelsen.

Med hensyn til spørgsmålet om salg af mælk fra automat har handelsministeriet givet udtryk for, at mælkelovens bestemmelser ikke er til hinder for, at der forhandles mælk i papemballage fra automater under forudsætning af, at mælkelovens bestemmelser i øvrigt overholdes, hvorved særligt bemærkes, at i medfør af § 2 skal der, for så vidt opstillingen af en automat ikke sker i umiddelbar tilknytning til allerede eksisterende faste udsalgssteder for mælk og fløde, indhentes tilladelse fra kommunalbestyrelsen til automatens opstilling.

§ 3 giver mulighed for at fastsætte særlige regulerende bestemmelser for mælkekonserves, eksportfløde eller andre mælke- og flødeprodukter, såfremt salget af disse produkter griber ind i omsætningen af mælk og fløde.

Der fastsættes i § 4 en pligt for faste udsalgssteder til at holde åbent alle ugens dage, idet dog generelt undtages juledag, nytårsdag og enten påskedag eller 2. påskedag. Desuden er indført en bestemmelse om, at kommunalbestyrelsen kan give tilladelse til, at faste udsalgssteder kan holdes lukket også på enkelte andre dage end de nævnte. Bestemmelsen om at forretninger, der ikke har åbent alle ugens dage, ikke må forhandle mælk og fløde, stammer fra bekendtgørelsen af 1940 og begrundes med, at disse forretninger ikke deltog i dækningen af de særlige udgifter, som er forbundet med mælkens udbringning om søndagen, således at de kun deltog i den del af forsyningen, som kunne gennemføres med forholdsvis lave omkostninger, medens den mere bekostelige del af ugens forsyning blev overladt til de egentlige mælkeforretninger.

Ved lov nr. 387 af 4. december 1963 (bilag 2) blev der ved en ændring af § 4 tilvejebragt hjemmel til gennemførelse af turnuslukning af detailmejerier, når dette kan ske uden væsentligt ulempe for kunder og leverandører af mælk og fløde. Ændringen skyldtes et ønske fra detailmælkehandlerne, der som begrundelse henviste til, at arbejdstiden i denne branche langt oversteg arbejdstiden i andre erhverv, hvilket fandtes urimeligt under hensyn til den siden mælkeloven skete udvikling i samfundsforholdene. Den store arbejdsbyrde gav i øvrigt store vanskeligheder med at skaffe fornø-

den arbejdskraft, ligesom den bevirkede en svigtende interesse for erhvervet som helhed.

I henhold til § 5 opretholdes det ved handelsministeriets bekendtgørelse af 19. august 1940 oprettede storkøbenhavnske mælkeudvalg.

§ 6 foreskriver, at salg af mælk eller fløde en gros som hovedregel kun må finde sted fra sådanne virksomheder, som i vedkommende kommune leverer alle almindeligt solgte mælkesorter til videresalg. Bestemmelsen, der svarer til tidligere lignende bestemmelser, tilsikrer at forhindre virksomheder, der ikke er indstillet på til stadighed at forsyne byerne med alle mælke- og flødesorter, i lejlighedsvis at søge afsætning for en del af deres produktion eller at udnytte en - f.eks. på grund af gældende prisansættelser - særlig let tilgængelig salgsmulighed for enkelte fløde- eller mælkesorter.

Fortolkningen af § 6 har givet anledning til tvivl om, hvorvidt et engros-mejeri beliggende uden for en købstadkommune kan levere mælk til en kaserne beliggende i købstadkommunen. Afgørende er, om ordene: »salg af mælk eller fløde en gros« kun omfatter salg til en aftager, som foretager videresalg, eller om ordene tillige omfatter tilfælde, hvor der sælges til engrospriser, selv om vedkommende, til hvem salget foretages, ikke foretager videresalg. Efter at spørgsmålet har været forelagt kammeradvokaten, har handelsministeriet udtalt, at man finder spørgsmålet tvivlsomt, og at dets endelige afgørelse henhører under domstolene, men at man dog er tilbøjelig til at mene, at sådanne mælkeleverancer omfattes af lovens § 6 og kun kan finde sted med byrådets samtykke og handelsministeriets tilslutning.

§ 7 bestemmer, at mælk og fløde, der er udleveret til private forbrugere, ikke må tages tilbage, og at mælk og fløde, der er udleveret til en gros-kunder, kun må tages tilbage i ubrudt originalemballage.

Ud fra den betragtning at det ville være mindre hensigtsmæssigt i selve loven at fastsætte, hvilke varer der må forhandles sammen med mælk og fløde fra butik, bestemmer § 8, at dette varesortiment fastsættes af handelsministeren efter forhandling med indenrigsministeren. De gældende regler findes i handelsministeriets bekendtgørelse nr. 305 af 7. september 1962 om detailmejeriers varesortiment. (Bilag 3). I forbindelse hermed meddelte indenrigsministeriet i cirkulære af 13. december 1962, at man intet havde at erindre imod, at vedkommende sundhedskommission efter en bedøm-

melse af de konkrete forhold meddelte fornøden dispensation fra de gældende strengere mælkevedtægtsbestemmelser vedrørende varesortiment i detailmejerier, således at sortimentet blev konformt med det, der var tilladt i henhold til den ovennævnte bekendtgørelse fra handelsministeriet.

Begrænsningen af varesortimentet hviler dels på sundhedsmæssige dels på konkurrencemæssige hensyn. De sidstnævnte hensyn må ses på baggrund af, at mælkelovgivningen i 1940 fratog en række handlende, herunder et stort antal købmænd, adgangen til at sælge mælk og fløde, hvorigennem der tilførtes de egentlige mælkeforretninger en omsætningsforøgelse med deraf følgende mulighed for nedsættelse af avancen.

Samtidig blev detailmejeriernes varesortiment begrænset, således at disse ikke skulle kunne antage karakteren af købmandsforretninger.

Ifølge § 9 fastsætter handelsministeren nærmere retningslinier for administrationen af de beføjelser, der er tillagt kommunalbestyrelserne. Disse retningslinier er givet i handelsministeriets cirkulære af 30. september 1958 vedrørende bybefolkningens forsyning med mælk og fløde. (Bilag 5).

I § 10, stk. 1 fastsættes, at detailpriserne på mælk og fløde - tillige med rabatsatserne - skal godkendes af kommunalbestyrelsen, og at det påhviler kommunalbestyrelsen at påse, at der sikres befolkningen mælk og fløde til de lavest mulige priser. Den kommunale prisgodkendelse må ses som et naturligt modstykke til den beskyttelse, som såvel en gros-mejerier som detailsalgshenheder nyder i de af mælkeloven omfattede kommuner.

Bestemmelserne i § 10, stk. 3-9, indebar en nydannelse. Der oprettedes gennem disse bestemmelser et ankenævn, til hvilket en kommunalbestyrelses afgørelser med hensyn til godkendelse af priser og rabatsatser kan indankes.

Højesteret har i en dom af 25. november 1964 udtalt, at det ikke kan antages, at adgang til anke til mælkeprisankenævnet kun er indrømmet de leverandører og aftagere, som har forhandlingsret i medfør af § 10, stk. 2, hvorfor forsvarrets intendanturkorps blev anerkendt som ankeberettiget.

Medens lovens §§ 1-10 umiddelbart har virkning for samtlige de kommuner, der er omfattet af loven, er det ifølge bestemmelserne i § 11 overladt til kommunalbestyrelserne, hvorvidt de vil søge handelsministeren

om den bemyndigelse, der er en forudsætning for koncessionering af handelen med mælk og fløde. Paragraffen giver retningslinier for den rationalisering, som foretages ved gennemførelse af koncessionsordninger. Der tilsigtes en tilstrækkelig udnyttelse af mejeriernes kapacitet, og der peges på, at man ved placeringen af faste udsalgssteder for mælk og fløde bør tilstræbe at skabe en passende omsætning for disse. Med hensyn til detailvognskørselen gives der anvisning på fortrinsvis at tilrettelægge detailvognsruterne således, at forsyningen af områder med spredt bebyggelse sikres. Det er dog ikke hermed tilsigtet at give nogen almindelig regel om at afskære områder, der hidtil har været betjent af detailvogne, fra denne handelsform.

De i medfør af § 11 og den tilsvarende bestemmelse i § 9 i bekendtgørelsen af 19. august 1940 gennemførte mælkeordninger har - bortset fra Storkøbenhavn - som regel form af en overenskomst mellem kommunalbestyrelsen og et eller flere mejerier, der tillægges eneret på en-gros handelen med mælk og fløde in-

den for kommunen i en vis periode - som regel 5 eller 10 år - mod til gengæld at påtage sig den til eneretten svarende forsyningspligt.

Derudover indeholder overenskomsten sædvanligvis bestemmelser om de principper, hvorefter priserne på mælk og fløde skal fastsættes, bestemmelser om tilrettelæggelsen af detailhandelen samt den voldgiftsprocedure, der skal følges i tilfælde af uenighed om forståelse af overenskomstens bestemmelser.

I Storkøbenhavn fremtræder mælkeordningen som en kundgørelse, udstedt af Storkøbenhavns kommunale mælkeudvalg, med samme opbygning som de ovenfor nævnte overenskomster.

Pr. 1. august 1967 var der 48 mælkeordninger i kraft dækkende 75 kommuner med et befolkningstal på ca. 2,2 mill.

Af de gældende mælkeordninger udløber de fleste af de mere betydende ordninger inden for de næste 3 år, således som det fremgår af følgende oversigt omfattende hovedstadsområdet og købstæder med mere end 30.000 indbyggere.

<i>Folketal (1/1-67)</i>	<i>Udløbsdato</i>
Storkøbenhavn. 1.224.000	1/4 1970
Århus med forstæder. 189.000	1/11 1969
Ålborg med forstæder. 108.000	1/4 1973
Esbjerg 56.000	1/6 1972
Randers med forstæder. 59.000	1/11 1970
Horsens. 38.000	Kan opsiges med 1 års varsel til en 1. oktober.
Kolding 37.000	1/10 1976 med mulighed for opsigelse, hvis ny mælkelov.
Roskilde. 37.000	1/4 1970
Vejle 32.000	1/10 1971
Helsingør. 30.000	1/6 1969
I alt 1.810.000	

Som det vil ses, er det alene mælkeordningen i Storålborg, der har ubetinget gyldighedstid til efter 1. juni 1972.

Samtlige mælkeordningers udløbstid fremgår af bilag 7.

§ 12 sikrer de inden for en gros- og detailhandelen bestående organisationer forhandlingsret over for handelsministeriet i visse tilfælde og over for kommunalbestyrelserne i alle spørgsmål vedrørende organisationernes interesser.

Handelsministeriet har fortolket ordet »for-

handlingsret« som indeholdende en pligt for kommunen til på eget initiativ at optage forhandling med lokale organisationer, inden der blev truffet afgørelser vedrørende organisationernes interesser.

§13 indeholder hjemmel til at påbyde standardisering af mælk og fløde. Når denne hjemmel blev optaget i mælkeloven, skyldes det, at man fandt det mere hensigtsmæssigt at have hjemmelen i denne lov end i vareforsyningsloven, hvor den tidligere fandtes, idet hovedfor-

målet med standardisering ikke længere var at begrænse forbruget af smørfedt, men at bevare et ensartet produkt ikke mindst af hensyn til prisansættelsen.

De gældende bestemmelser er indeholdt i landbrugsministeriets bekendtgørelse nr. 347 af

1. oktober 1968 om standardisering af indholdet af mælkefedt i sødmælk og fløde.

De i § 15 omtalte overgangsbestemmelser findes i handelsministeriets bekendtgørelse nr. 303 af 30. september 1958 (bilag 4).

KAPITEL 4.

Næringsloven, lov om mælkekontrol samt indenrigsministeriets bestemmelser vedrørende konsummælkprodukter.

Såvel inden for næringslovgivningen som mælkekontrollovgivning og sundhedsbestemmelserne i øvrigt vedrørende konsummælk er der gennemført ændringer i den retstilstand, som var gældende, da loven om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde blev vedtaget i 1958.

Den nye *næringslov* nr. 212 af 8. juni 1966, der trådte i kraft den 1. januar 1967, bygger på en grundlæggende liberaliseringsidé, hvilket især kommer frem, når man bedømmer situationen efter 1970. Ved loven tilsigtes at give friere rammer for de erhvervsdrivendes initiativ, således at der skabes mulighed for en naturlig tilpasning til udviklingen i produktions- og afsætningsteknik. Derved fremmes konkurrencen og produktiviteten.

Den mest afgørende ændring er, at forbudet imod, at handlende har mere end én butik i hver kommune, og at indskrænkningerne i håndværkeres og industridrivendes varesortiment helt vil bortfalde den 1. januar 1970. Allerede nu er disse bestemmelser dog lempet, særligt ved, at håndværkere og industridrivende kan handle med alle varer, såfremt de kun har ét udsalgssted i kommunen, og ved, at forbudet imod, at en ægtefælle løser næringsbrev, når den anden ægtefælle har sådant, er ophævet.

Den i næringsloven af 1931 fastsatte næringsretlige adskillelse mellem industrinæring og håndværksnæring og inden for håndværksnæringen i forskellige fag er ophævet, og nu skal der kun udstedes ét næringsbrev fælles for handel, håndværk og industri. På grundlag af et sådant næringsbrev har den næringsdrivende fri afsætningsret, og hermed er det tidligere forbud mod forening af næringsbrev på handel og håndværk inden for samme kommune bortfaldet.

Af ovenstående fremgår, at der ikke længere i medfør af næringsloven gælder indskrænkning

ger i produktionsmejeriernes og bagernes salg af andre virksomheders produkter, såfremt de kun har ét udsalgssted i kommunen, og at sidstnævnte betingelse ikke skal være opfyldt efter den 1. januar 1970.

For detailmælkehandelen betyder den nye næringslov ingen ændring, for så vidt angår vareområdet, idet der heller ikke tidligere fandtes særlige regler i næringsloven om begrænsning af de varer, der kunne sælges fra butik eller andet fast forretningssted i henhold til næringsbrev på handel. Derimod medfører den nye næringslov, at en detailmælkehandlers eller købmands hustru selvstændigt kan drive henholdsvis en købmandsforretning eller en mælkebutik, der kan være beliggende ved siden af ægtefællens butik, og fra 1. januar 1970 kan detailmælkehandleren og købmanden selv drive 2 forretninger af den pågældende art. Om dette kan anses for at være foreneligt med mælkelovens bestemmelser om detailmejeriers varesortiment omtales i kapitel 10 om detailmælkehandelens forhold under mælkeloven.

Med hensyn til salg af mælk fra detailvogne skal bemærkes, at denne salgsform ikke krævede næringsadkomst af nogen art efter den tidligere næringslov, og at der ikke er sket ændring heri efter den nye næringslovs ikrafttræden.

Konsummælkens kvalitet og hygiejniske standard sikres dels gennem de landbrugsministerielle bestemmelser vedrørende besætningernes sundhedstilstand, mælkens udmalkning og behandling på produktionsstedet samt dens transport og indvejning på mejeri, dels gennem de indenrigsministerielle bestemmelser om konsummælkprodukternes sammensætning, mælkens behandling på mejeriet og de sundhedsmæssige forhold, hvorunder mælk og fløde m.v. forhandles og fordeles.

De *landbrugsministerielle* bestemmelser om

mælkekontrol var tidligere udfærdiget med hjemmel i lov nr. 183 af 23. juni 1932 om mælkekontrol. I henhold til disse bestemmelser var der kun kontrol med mælk og fløde til konsum, der forhandlede i kommuner med sundhedsvedtægtsbestemmelser herom. Regulativer angående mælkekontrol på produktionsstedet var vedtaget i ca. 300 kommuner med et samlet indbyggerantal på ca. 3,1 million. Ved lov nr. 245 af 8. juni 1966 indførtes kontrol med mælk, der anvendes til konsummælkprodukter, overalt i landet, således at kontrol er obligatorisk fra 1. oktober 1967. De nærmere bestemmelser om mælkekontrol findes nu bl.a. i følgende bekendtgørelser udfærdiget af landbrugsministeriet:

1. Bekendtgørelse nr. 326 af 9. september 1966 om produktion af mælk til konsummælkprodukter,
2. Bekendtgørelse nr. 324 af 9. september 1966 om transport af mælk,
3. Bekendtgørelse nr. 325 af 9. september 1966 om kvalitetsafregning af mælk og
4. Bekendtgørelse nr. 344 af 27. september 1966 om indretning og drift samt renlighed i mejerier m.m.

Ifølge de nye bestemmelser skal mælk, der anvendes til fremstilling af konsummælkprodukter, hidrøre fra besætninger, som opfylder nærmere fastsatte forskrifter, er godkendt af sundhedskommissionen og undergivet dyrlægetilsyn. Om mælkens behandling på mejerierne bestemmes bl.a., at mælk fra godkendte besætninger og anden mælk skal holdes fuldstændig adskilt under hele den mejerimæssige behandling, som skal foretages i fra hinanden adskilte apparatsystemer.

De *indenrigsministerielle* bestemmelser er udfærdiget med hjemmel i lov nr. 174 af 28. april 1950 om levnedsmidler. Indtil 1. oktober 1967 indeholdtes bestemmelserne i anordning nr. 273 af 22. oktober 1925 om, hvad der må falholdes som mælk og fløde o.lign. Herudover havde indenrigsministeriet til brug ved udformningen af lokale bestemmelser om mælk og fløde udarbejdet normalsundhedsvedtægtsbestemmelser angående mælk og fløde (normalmælkevedtægt) samt paragraffer om mælkekontrol i normalsundhedsvedtægt for landkommuner. Disse normalsundhedsvedtægter stadfæstedes i visse tilfælde uændret, men ofte indførtes visse afvigelser, f.eks. en ændring vedrørende bestemmelserne om,

hvad der måtte forhandles sammen med mælk og fløde, samt tilføjelser, således at der alene kunne foregå salg af varmebehandlet, detailemballeret mælk og fløde inden for kommunens område.

Efter § 9 i den ovennævnte anordning måtte mælk eller fløde, der havde været behandlet med opvarmning på anden måde end ved pasteurisering og sterilisering ikke udbydes til salg, medmindre behandlingen særlig var godkendt af indenrigsministeriet. Indenrigsministeriet havde i bekendtgørelse nr. 89 af 12. marts 1951 om kontrol med stassaniseret, lavpasteuriseret og langtidspasteuriseret mælk givet nærmere forskrifter for sådan særlig varmebehandling. Denne bekendtgørelse var ændret ved bekendtgørelse nr. 63 af 24. marts 1958 og igen ved bekendtgørelse nr. 109 af 31. marts 1965.

Med hjemmel i levnedsmiddeloven havde indenrigsministeriet desuden udfærdiget bekendtgørelse nr. 179 af 6. juni 1961 om steriliseret cacaomælk samt bekendtgørelse nr. 221 af 26. juni 1964 om tilvirkning og forhandling af frugt-yoghurt. Disse bekendtgørelser er med virkning fra 15. december 1967 blevet afløst af indenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 441 af 5. december 1967, der indeholder de gældende regler for tilvirkning og emballering af cacaomælk og frugt-yoghurt.

Den 17. april 1964 nedsatte indenrigsministeriet et udvalg med den opgave at fremsætte forslag til revision af anordning nr. 273 af 22. oktober 1925 om, hvad der må falholdes som mælk, fløde o.lign.

Udvalget skulle herunder overveje hensigtsmæssigheden af en revision af de tilsvarende bestemmelser, der findes i de lokale sundheds- og mælkevedtægter, evt. således at disse bestemmelser kan afløses af en for hele landet gældende bekendtgørelse. Udvalget burde i denne forbindelse gennemgå og eventuelt fremsætte ændringsforslag navnlig til de bestemmelser, der vedrører mælkens mærkning og datering, samt til bestemmelserne om de forskellige mælkesorter, ligesom udvalget skulle overveje forsvareligheden af, at der tilsættes mælk aromastoffer o.lign. fremmede stoffer. Udvalget skulle overveje muligheden for at indføre obligatorisk varmebehandling af mælk.

Udvalget afgav betænkning den 1. marts 1966 indeholdende udkast til bekendtgørelse om mælk og fløde samt mælkevarer.

De vigtigste af de principper, som indeholdes

i betænkningen, er i relation til mælkehandelen følgende:

- 1) Bekendtgørelsen vedrører sundhedsmæssige forhold og fastsætter, at der bør gælde ensartede, landsomfattende regler, der ikke kan fraviges eller suppleres af de i enkelte kommuners sundhedsvedtægter indeholdte bestemmelser

Det hedder i betænkningen:

»Forudsætningen for at udvikle nye mælkeprodukter er imidlertid - som nævnt ovenfor - at der skabes de i sundhedsmæssige hensyn begrundede forudsætninger herfor, hvilket efter udvalgets opfattelse vil sige, at der skabes ensartede og effektive regler for mælkenes produktion, behandling, emballering, mærkning m.m. samt ensartede og effektive kontrolforanstaltninger med det formål at sikre et konstant sundt og holdbart produkt. Udvalget har derfor ment, at udformning af bestemmelser, hvorefter nye mælkeprodukter kan udvikles, nødvendigvis må indeholde regler, der tilgodeser de nævnte forudsætninger.

Indførelsen af nye landsomfattende bestemmelser efter ovennævnte retningslinjer er imidlertid ikke alene hensigtsmæssig og nødvendig, når det drejer sig om at udvikle nye mælkeprodukter af høj kvalitet, men også når det drejer sig om at skabe muligheder for, at de traditionelle varer — konsummælk, konsumfløde m.m. - kan udbydes til salg under omstændigheder, der sikrer en holdbar og sund vare.«

Yderligere hedder det:

»Udvalget må mene, at gennemførelsen af ensartede bestemmelser, hvorefter mælken og fløden samt mælkevarerne sikres en ensartet sammensætning og en i sundhedsmæssig henseende høj standard, gør det rimeligt, at den nævnte adgang til gennem sundhedsvedtægter at indføre strengere regler ophæves ved en ændring af levnedsmiddellovens § 1, stk. 6.

Som begrundelse for ovennævnte forslag til ændring af levnedsmiddelloven skal yderligere påpeges, at forskelle i de enkelte kommuners sundhedsvedtægter kan gøre handelen med mælk og fløde over kommunegrænserne for vanskelig, og det må forekomme

udvalget rimeligt, om der søges skabt lettelser for mejeribruget i dette forhold. Den igangværende udvikling inden for mejeribruget med dannelsen af mejerisammenslutninger og etablering af færrer, men større produktionsenheder, såvel som de forskydninger i kvægholdet, der finder sted, hvorved nedgang i koantallet i visse dele af landet modsvares af stigning i andre landsdele, synes i det hele taget at nødvendiggøre friere bevægelighed af mælken til konsummælkforsyningen. Eventuel begrænsning af forhandlingsretten bør alene fastsættes med hjemmel i lov nr. 145 af 23. maj 1958 om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde.«

Den ovenfor nævnte ændring af levnedsmiddelloven blev gennemført ved lov nr. 239 af 8. juni 1966, hvorefter indenrigsministeren kan bestemme, at regler i kommunernes sundhedsvedtægter vedrørende mælk, fløde og mælkevarer skal bortfalde.

- 2) Man har ønsket at fastlægge almene regler, for at der kan ske tilpasning til nyere udvikling i detailhandelen.

Det hedder herom i betænkningen:

»I forbindelse med den almindelige udvikling, der i de senere år har fundet sted inden for levnedsmiddelhandelen i retning af dannelse af større butiksenheder, der forhandler flere varegrupper, har der kunnet spores et udbredt ønske om, at mælk og fløde samt mælkevarer også må kunne forhandles fra andre butikstyper end de, der i dag forhandler mælk og fløde. En sådan udvikelse er ikke generelt mulig i dag, dels på grund af bestemmelserne i sundhedsvedtægterne, dels på grund af handelsministerielle bestemmelser. Udvalget må anse det for at være overensstemmende med udviklingen, at ovennævnte ønske søges efterkommet, men udvalget ønsker at påpege, at grundlaget herfor er, at de tidligere nævnte forudsætninger for at skabe varer af høj sundhedsmæssigt og holdbarhedsmæssig standard bliver gennemført, samt at der i de nye bestemmelser til afløsning af sundhedsvedtægterne (mælkevedtægterne) skabes de sundhedsmæssige forudsætninger for, at mælk og fløde samt mælkevarer kan opbevares og forhandles sundhedsmæssigt forsvarligt«.

- 3) Emballagen for mælk vil fortsat blive mærket med den dag, hvor varmebehandlingen (tilvirkningen) er foretaget. Anvendelse af kodemærkning eller anden mærkning, der ikke åbent angiver mælkens, flødens eller mælkevarernes alder, kan udvalget ikke gå ind for, ligesom det er udvalgets opfattelse, at varerne må mærkes på en sådan måde, at publikum er fuldt informeret om varenes sammensætning, herunder f.eks. om fedtindhold, indhold af fedtfrit tørstof m.m.
- 4) Der gives bestemmelser om mælkens maksimale temperaturer gældende fra varmebehandlings afslutning til opbevaringen i mælkebutikker. Under transport fra mejeri til mælkebutik og ved omførsel ved kørende forhandler må temperaturen således ikke overstige 10° C, og i mælkebutikker er den højeste tilladte opbevaringstemperatur 5° C. Den således etablerede kolde kæde skal overholdes, hvilket bl.a. betyder, at udbringning skal påbegyndes umiddelbart efter modtagelsen i mælkebutikken, hvis ikke mælken omgående anbringes i køledisk.
- 5) Varesortimentsbegrænsningen ud fra sundhedsmæssige betragtninger er meget begrænset og indskrænker sig til et forbud mod sammen med mælk at forhandle tilsmudsede varer, såsom kul, koks, briketter, brænde, urtepottejord, potteplanter og sand, der ikke er passende emballeret. Der må ej heller i løssalg forhandles stærkt lugtende varer, der ikke er levnedsmidler, f.eks. petroleum, sæbepulver, maling, rensesæbe og lignende. Rengøring af rodfrugter, kartofler, grøntsager og anden støvende virksomhed samt behandling af vildt, fjerkræ og kaniner (plukning, flåning, opskæring og partering) må ikke finde sted i udsalgslokalerne, og rodfrugter, kartofler og grøntsager, der udbydes til salg, skal være velrensede for vedhængende jord, medmindre de er emballeret på en sådan måde, at risiko for overførsel af snavs til mælk og fløde samt mælkevarer undgås.

En bekendtgørelse, der bygger på ovennævnte principper, er udfærdiget af indenrigsministeriet som bekendtgørelse nr. 377 af 13. september 1967 om mælk og fløde samt mælkevarer (konsummælkprodukter), der trådte i kraft den 1. oktober 1967 og samtidig ophævede anordning nr. 273 af 22. oktober 1925 om, hvad der må falholdes som mælk, fløde o.l. og de for de enkelte kommuner stadfæstede mælkevedtægter eller tilsvarende bestemmelser i selve sundhedsvedtægten. Ændringen betyder, at mælk, der er fremstillet i overensstemmelse med og opfylder den nye bekendtgørelses forskrifter, og som er underkastet den fastsatte kontrol, kan forhandles i enhver kommune her i landet dog med de begrænsninger, der følger af loven om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde. Ophævelsen af de lokale mælkevedtægter medfører i områder, der ikke omfattes af sidstnævnte lov, at mælk kan forhandles fra alle udsalgssteder, der opfylder bekendtgørelsens betingelser, og som er godkendt af sundhedskommisjonen til forhandling af mælk. I de områder, der omfattes af mælkeloven, gælder derimod fortsat, at mælk kun kan forhandles fra forretninger, der ikke handler med andre varer end dem, der er nævnt i handelsministeriets bekendtgørelse nr. 305 af 7. september 1962 om detailmejeriers varesortiment.

De gældende regler om varmebehandling indeholdes i den nye mælkebekendtgørelse samt i indenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 385 af 22. september 1967 om godkendelse af varmebehandlingsapparat og varmebehandlingsanlæg til lavpasteurisering, højpasteurisering og sterilisering af mælk og fløde samt mælkevarer (konsummælkprodukter). Efter disse regler er varmebehandling obligatorisk. Sød mælk, skummetmælk og fløde skal således være underkastet lavpasteurisering, højpasteurisering eller sterilisering. Typegodkendelse af varmebehandlingsapparat skal meddeles af indenrigsministeriet, medens en mejerivirksomhed, forinden et anlæg tages i brug til varmebehandling af konsummælkprodukter, skal indhente godkendelse fra statens forsøgsmejeri.

KAPITEL 5.

Storkøbenhavns mælkerationalisering.

I beretningen fra handelsministeriets mælkekommission af 1949 (Betænkning nr. 142) er på siderne 14–18 optaget en redegørelse for gennemførelsen af den storkøbenhavnske rationaliseringsordning.

Med henblik på at belyse den siden da stedfundne udvikling gengives nedenfor en af Storkøbenhavns kommunale Mælkeudvalg udarbejdet redegørelse om forholdene i Storkøbenhavn siden 1958:

Straks efter fremkomsten af lov nr. 145 af 23. maj 1958 om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde påbegyndtes arbejdet med udarbejdelsen af en ny mælkeordning for Storkøbenhavn til afløsning af mælkeordningen af 13. december 1948. Den i henhold til mælkeordningen af 1948 gældende koncessionsperiode for de storkøbenhavnske mejerier udløb pr. 31. december 1958, og handelsministeriet forlængede derfor midlertidigt mælkeordningen indtil den nye kunne træde i kraft. Den 23. september 1959 indsendtes et af det storkøbenhavnske mælkeudvalg udarbejdet forslag til ny mælkeordning til samtlige under ordningen hørende kommuner, og endelig indsendtes den 19. november 1959 et endeligt forslag til handelsministeriets stadfæstelse. Stadfæstelsen forelå i skrivelse af 18. marts 1960. Den nye mælkeordning kunne herefter træde i kraft den 1. april 1960.

Den nye mælkeordning gik på en række punkter ud på en uændret videreførelse af den gamle ordning, således at man bl.a. gav de da bestående 13 mejerier i Storkøbenhavn en ny 10 årig koncessionsperiode. Man havde overvejet nedlæggelse af enkelte mejerier, men i ordningen bibeholdtes antallet uændret, idet man mente at måtte henholde sig til muligheden for en løsning med frivillige nedlæggelser eller eventuelt de andre mejeriers køb af mejerier. Mejeriernes salgsandele fastsattes uforandret, men der indførtes en regel, der åbnede mulighed for, at der under visse omstændigheder kunne foretages ændringer af salgsandelene

under hensyn til befolkningsudviklingen i de forskellige områder. Fastsættelsen af engros- og detailpriser på mælk og fløde henlagdes fortsat til Storkøbenhavns kommunale Mælkeudvalg, hvorimod kontrollen med leverandørpriserne henlagdes under monopoltilsynet i henhold til monopollovens bestemmelser.

Med hensyn til detailhandelen udgik de gamle bestemmelser om forhandlingen af mælk i løs-mål m.v. Beføjelsen til at tage stilling til oprettelse af mælkeudsalg henlagdes alene til den stedlige kommunalbestyrelse, hvorved der bl.a. kunne tages hensyn til en vis tilbageholdenhed med nedlæggelser af mælkeudsalg og inddragelse ved ejerskifte af tidligere givne mæketilladelser til bagere og konditorforretninger. Endvidere ændredes sammensætningen af det i henhold til ordningen nedsatte ankenævn til prøvelse af kommunernes afgørelser om oprettelse og overdragelse af mælkeudsalg, idet der indførtes repræsentation for Københavns Bagerlaug.

Efter mælkeordningens ikrafttræden nødvendiggjorde udviklingen i udlandet inden for mælkehandlen overvejelser og forsøg bl.a. med hensyn til emballagen. Allerede i 1959 var mejerierne overgået til brunt-farvede flasker af en ny type, og så småt begyndt på indførelsen af éngangsemballagen. Der startedes med indførelsen af de såkaldte »Satona« karton-pakninger for små fløde-sorter og 1/2 liter ymer. Efter et forsøg med skolemælk (1/4 liter sødmælk) i Tetra-Pak overgik mejerierne til aftapning af visse sorter mælk og fløde i Tetra-Pak, og senest har udvalget som en forsøgsordning givet tilladelse til salg af mælk i Pure-Pak og Brik-Pak, og for et enkelt mejeris vedkommende i plasticposer, Pre-Pak, samt af youghurt i plastic-bægere.

En væsentlig ændring i forbindelse med indførelsen af éngangsemballage var overgangen til homogeniseret sødmælk med en samtidig nedsættelse af fedtprocenten fra 3,8 til 3,5, hvilken ordning, efter en overgang med valgfrihed for forbrugerne, nu er endt i udelukkende fremstilling af homogeniseret sødmælk. Af nye vare-

arter er indført syrnede fløde (creme fraiche) og yoghurt med frugtsmag. Ved så godt som enhver ændring — uanset om den indførtes efter ønske fra forskellige forbrugerkredse - fremkaldtes talrige protester fra forbrugerne; på de fleste områder aftog protesterne dog stærkt eller forsvandt helt efter kort tids forløb.

Jævnside med denne udvikling foregik i mejerierne en fortsat rationalisering, hvis stærkeste udtryk var en nedlæggelse af efterhånden 4 mejerier, således at der i Storkøbenhavn nu kun findes 9 engrosmejerier. På detailhandelens område fortsatte den til grund for den første mælkeordning liggende linie: At rationalisere detailhandelen ved nedlæggelse af små og dårlige udsalg, således at antallet af udsalg, der før mælkeordningen var over 3000, pr. 1. januar 1968 er nedbragt til 1328. Vanskeligheder for butikernes gennemførelse af den traditionelle service med udbringning samt den i mælkeloven fastsatte pligt til at holde åbent alle årets dage med enkelte undtagelser, fremkaldte stadig flere klager fra forbrugerne, særlig i form af læserbreve i dagspressen, og dette rejste spørgsmålet om, hvorvidt rationaliseringen ikke er nået langt nok på dette punkt. Måske kunne årsagen til det stadige fald i forbruget af sødmælk i det storkøbenhavnske område for en del findes heri. Allerede i handelsministeriets cirkulære af 30. september 1958 henstilledes det i overensstemmelse med beretningen fra handelsministeriets mælkekommission af 1949 til kommunalbestyrelserne, at der vistes tilbageholdenhed med nedlæggelser af mælkeudsalg og inddragelser ved ejerskifte af tidligere givne tilladelser for bagere og konditorforretninger til at sælge mælk og fløde, og ved lov nr. 387 af 4. december 1963 om ændring i lov om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde åbnedes der mulighed for en turnusordning, således at mælkeudsalg på skift kunne foretage ferielukning og lukning om søndagen med den stedlige kommunalbestyrelses godkendelse. Denne turnusordning har opnået en ret stor udbredelse i Storkøbenhavn.

Uanset disse lempelser har Storkøbenhavns kommunale Mælkeudvalg i de senere år måttet tage stilling til talrige henvendelser om svigten af udbringning og søndagsåbning; i øvrigt ikke alene for detailhandelen, men også for stormejeriernes detailvogne. Til det således anførte, har man fra de københavnske engrosmejeriers side bemærket, at klagerne og henvendelserne må ses på baggrund af, at forsyningsområdet

omfatter ca. 1,2 mill. mennesker under en offentligt reguleret ordning, hvor der udover forbrugerorganisationerne er et mælkeudvalg at henvende sig til, og at mælkeforsyningsspørgsmål i øvrigt lige siden den første mælkelov har været et emne, der er debatteret livligt bl.a. i læserbreve.

Til belysning af udviklingen under den nu gældende mælkeordning har Storkøbenhavns kommunale Mælkeudvalg meddelt følgende statistiske oplysninger:

*Antallet af de koncessionerede mejerier og deres salgskvote.
1959.*

Trifoliums Mælkeforsyning	24,3
A/S Det danske Mælke-Compagni.	24,3
A/S Mælkeriet Enigheden.	24,3
Mejeriet Lyshøj.	5,0
Jægersborg Allé's Mejeri.	5,0
Mejeriet Søholm.	3,45
A/S Dronninggaard Mejeri.	2,55
A/S Lyngby Mejeri.	2,25
Gladsaxe Mejeri.	2,15
Glostrup Mejeri.	2,05
I/S Rødovre Mejeri.	2,05
Vanløse Mejeri.	1,35
Hellerup Mejeri.	1,25

1967.

Trifoliums Mælkeforsyning	25,50
A/S Det danske Mælke-Compagni.	25,50
A/S Mælkeriet Enigheden.	25,50
Mejeriet Lyshøj.	5,60
Jægersborg Allé's Mejeri.	5,60
Mejeriet Søholm.	4,05
Gladsaxe Mejeri.	2,75
Glostrup Mejeri.	2,75
I/S Rødovre Mejeri.	2,75

Beskæftigelsen på de koncessionerede mejerier.

	pr. 22/1 1959	pr. 11/1 1968
Overordnede funktionærer og kontorpersonale	269	213
Mejeriarbejdere og håndværkere	645	436
Personale beskæftiget ved engrosvogne	340	302
Personale beskæftiget ved detailvogne	631	278
	1.885	1.229

Antallet af mælkeudsalg i Storkøbenhavn.

	pr. 1/1 1959	pr. 1/1 1968
Mejeriudsalg	1.172	947
Bagerier med mælkesalg	340	381
I alt mælkeudsalg	1.512	1.328
Bagerier, der kun har fløde- salg	565	461

*Samlede tilførsler af mælk og fløde til de
koncessionerede mejerier.*

	1959 kg	1967 kg
Sødmælk	169.599.595	170.547.376
Fløde	6.020.577	1.364.187
Kærnemælk	317.955	110.343
Skummetmælk	93.878	262.752
	176.032.005	172.284.658

Mælke- og flødesalget i Storkøbenhavn.

	1959 liter	1967 liter
Piskefløde	4.714.266	5.167.459
Fløde I	4.780.404	—
Fløde II	—	4.186.491
Fløde III	2.026.965	—
Sødmælk	130.169.978	108.292.869
Kærnemælk	15.130.384	14.365.813
Skummetmælk	3.024.088	14.036.651
Ymer og yoghurt . .	1.900.675	6.528.041

*Fordeling af mælke- og flødesalget (omregnet
til sødmælk) på aftagergrupper.*

	1959 0 ₀	1967 0 ₀
Mejeriudsalg	48,2	47,3
Bagere og konditorer	17,9	24,8
Andre engroskunder	14,3	13,3
Detailvogne	19,6	14,6
	100,0	100,0

Detailpriserne på piskefløde og sødmælk.

Piskefløde 1959	øre	Piskefløde juni 1968	øre (incl. moms)
1/1 l	520	1/1 l flaske	775
1/2 l	266	1/2 l flaske	400
1/4 l	139	1/4 l flaske	203
		1/4 l karton	206
1/10 l	56	1/8 l flaske	105
		1/8 l karton	108
løsmål	510	løsmål	775

Alm. sødmælk 1959	øre	Homogeniseret sød- mælk juni 1968	øre (incl. moms)
1/1 l	77	1/1 l flaske	116
1/2 l	41	1/1 l Pure-Pak	128
1/4 l	23	1/1 l Tetra-Brik	126
løsmål	72	1/1 l Pre-Pak	121
		1/2 l flaske	63
		1/4 l flaske	36
		1/4 l karton	38
		løsmål	111

1959: 5 øre pr. flaskeenhed i budpenge.
1968: 11 øre pr. enhed i budpenge (incl. 1 øre
i moms).

I 1959 havde man følgende varesortiment:
Piskefløde, fløde I og III, sødmælk, skummet-
mælk, kærnemælk, ymer, yoghurt og acido-
philusmælk og i 1968: Piskefløde, syrnede fløde
(creme fraiche), fløde II, homogeniseret sød-
mælk, skummetmælk, kærnemælk, ymer, yo-
ghurt og frugt-yoghurt.

*Et gennemsnits-mejeriudsalgs avance ved
salg af mælk og fløde.*

	1959 kr.	1967 kr.
Salg pr. gennemsnits-mejeri- udsalg	73.092	108.760
Gennemsnits-mejeriudsalgets bruttoavance	12.330	20.306

KAPITEL 6.

Rationaliseringsordninger i provinsen.

Afventer materiale fra Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation.

KAPITEL 7.

Mælkehandelen uden for de af mælkeloven omfattede områder.

Udvalget har fundet det af betydning at tilvejebringe oplysning om den udvikling, der har fundet sted med hensyn til mælkehandelen i de områder af landet, hvor loven om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde ikke har kunnet påvirke udviklingen, dvs. i de områder, hvor loven ikke har været gældende. I dette øjemed gengives nedenfor en af De danske Mejeri-foreningers Fællesorganisation udarbejdet redegørelse om dette spørgsmål:

Ud fra den foreliggende befolkningsstatistik kan det anslås, at de af mælkeloven omfattede områder repræsenterer en befolkning på ca. 2,8 mill., mens befolkningen uden for disse områder tæller ca. 1,7 mill. Af dette sidste befolkningstal forsynes måske ca. 0,2 mill. med konsummælk m. v. fra koncessionerede mejerier, mens ca. 0,5 mill. er selvforsynende mælkeproducenter. Tilbage bliver herefter en befolkning på ca. 1 mill., som er bosiddende uden for de af mælkeloven omfattede områder, og hvis forsyning med konsummælk m.v. varetages af mejerier uden for de koncessionerede virksomheders kreds. Den anførte fordeling bygger i nogen grad på et skøn, men er dog tilstrækkelig præcis til at angive det indbyrdes størrelsesforhold med rimelig sikkerhed.

Mens konsummælkforsyningen af bybefolkningens ca. 3 mill. forbrugere varetages af ca. 160 egentlige konsummælkmejerier - herunder de koncessionerede virksomheder - forsynes den resterende del af forbrugerne, der som nævnt udgør ca. 1 mill., af knap 800 mejerier, der således har en gennemsnitlig omsætning af konsummælk på kun ca. 7 pct. af de egentlige konsummælkmejeriers omsætning. For de pågældende mejerier beslaglægger konsummælkforsyningen kun ganske få procent af den disponible mælkemængde. For de 771 andelsmejerier, hvis regnskaber er optaget i Danmarks Mejeri-Statistik 1965, er således ca. 5 pct. af

den indvejede mælkemængde anvendt til konsummælk og -fløde.

Det er indlysende, at det med en så ringe gennemsnitlig konsummælkomsætning i forbindelse med distributionsnettets længere og tyndere forgreninger er vanskeligt at gennemføre rationelle og økonomisk tilfredsstillende forhold inden for denne del af mælkehandelen, så meget mere som priserne gennemgående er lavere end de inden for de af mælkeloven omfattede områder tilladte.

De nævnte lave omsætningstal dækker naturligvis over ret store variationer, og navnlig inden for flere bymæssige bebyggelser varetages mælkeforsyningen af mejerier med en efter omstændighederne rationel omsætning af rimelig størrelse. I almindelighed kan det om forsyningen af disse områder siges, at hvor den varetages af et mejeri, der er beliggende inden for forsyningsområdet, foregår den på en velordnet og hensigtsmæssigt måde. Hvor forsyningen varetages af to eller flere omegnsmejerier, er forholdene derimod ofte mere irrationelle og nu og da præget af en for såvel producent som forbruger uhensigtsmæssig konkurrence.

De senere års udvikling i retning af en stigende driftskoncentration inden for mejeribrug åbner imidlertid helt nye perspektiver også med hensyn til mulighederne for rationalisering af konsummælkforsyningen såvel inden for som uden for de af mælkeloven omfattede områder.

Driftskoncentrationen finder ifølge sagens natur specielt sted inden for andelssektoren, som repræsenterer ca. 88 pct. af den på mejerierne indvejede mælkemængde, og koncentrationstendensen er generelt set mest udpræget inden for produktionsmejeriernes kreds, hvor eksportinteresserne er dominerende. Det kan nævnes, at antallet af andelsmejerier inden for 10-årsperioden 1955-65 er reduceret fra 1256 til 814 eller med ca. 35 pct., og halvdelen af denne reduktion har fundet sted alene inden for de sidste 3 år.

Koncentrationen tager i stigende grad sigte på gennem etablering af større mejeriselskaber at udnytte stordriftens muligheder for en rationel og hensigtsmæssig specialiseret produktion, hvorved det bl.a. er muligt at nedbringe omkostningerne og i højere grad at imødekomme forbrugernes ønsker om et alsidigt varesortiment af en ensartet og høj kvalitet. Inden for konsummælkområdet kan der i denne forbindelse peges på de seneste års udvikling af mange nye surmælksprodukter og andre specialiteter, som ud fra økonomiske og kvalitetsmæssige hensyn gør en vis centralisering af produktionen hensigtsmæssig.

Indtil 1. april 1965 var der etableret i alt 14 mejeriselskaber ved sammenslutning af fra 3 til 23 mejerier og med en samlet mælkemængde på 434 mill. kg. Af de 125 mejerier, der er indgået i de pågældende selskaber, var pr. 1. april 1965 de 66 nedlagt, således at driften var koncentreret på 59 anlæg. Et enkelt selskab har drevet koncentrationen så vidt, at 18 af de 23 tilsluttede mejerier er nedlagt.

I relativt få tilfælde indgår egentlige konsummælkmejerier i selskabsdannelsen, og i disse tilfælde klares konsummælkforsyningen inden for selskabets område naturligt fra disse virksomheder, og ofte uden at nævneværdige investeringer til forøgelse af kapaciteten m.v. er påkrævet.

I andre tilfælde - og det er endnu de fleste - vil de nyetablerede selskaber ikke disponere over konsummælkanlæg, der er umiddelbart egnede til at klare en forsyningsmæssig koncentration, og en hensigtsmæssig udbygning af det bedst egnede anlæg er derfor som regel påkrævet.

De problemer, der knytter sig til konsummælkforsyningen inden for mejeriselskaberne, er bl.a. afhængige af disses størrelse, som varierer fra knap 10 til knap 100 mill. kg mælk, og af forbrugertætheden inden for de respektive områder, idet man generelt må sige, at maksimum af koncentration på begge områder rummer de største muligheder for en rationel tilrettelæggelse af såvel produktion som distribution.

Som eksempler på, hvorledes opgaven i praksis kan løses, skal kort omtales en på Fyn etableret ordning samt ordningen inden for mejeriselskabet »Sønderjylland Øst«.

På Fyn har Fyns Mejeriselskab, der er dannet ved sammenslutning af 16 andelsmejerier, og Fynske Andelsmejeriers Osteri og Kondenseringsfabrik, der har tilslutning fra godt 30 til

dels selvstændige mejerier og mejerikredse, dannet selskabet »Fyns Konsum«, som varetager konsummælkforsyningen inden for ca. 40 af de to selskabers mejerikredse spredt ud over praktisk taget hele Fyn. Konsummælkbehandlingen, aftapningen m.v. varetages mod dækning af de dermed forbundne omkostninger af mejeriet Otterup, der ejes af FAOK, og som deltager i Odense bys konsummælkforsyning. Omsætningen gennem »Fyns Konsum« andrager ca. 5 mill. kg konsummælk årlig og tilsvarende kvantiteter af konsumfløde m.v., og der anvendes udelukkende Pure-Pak engangsemballage. Distributionen sker over 12 depoter, passende fordelt inden for forsyningsområdet, og fra depoterne forsynes selskabets 54 detailsalgsvogne og 32 butikker. Anvendelsen af engangsemballage indebærer en væsentlig forenkling og besparelse i hele distributionssystemet, og selskabets detailsalgspriser for sødmælk ligger således på niveau med de i Odense gældende priser for sødmælk i flasker. Det kan dog måske diskuteres, om der herved opnås fuld dækning for meromkostninger ved anvendelse af engangsemballage.

Inden for mejeriselskabet »Sønderjylland Øst«, der er en sammenslutning af 23 mejerier, er konsummælkforsyningen koncentreret på et enkelt anlæg i Tyrstrup, hvor Mejeribrugets Smøreksporudvalg har etableret tappemaskiner med henblik på udvalgets leverancer af frisk mælk og fløde hovedsagelig til de amerikanske styrker i Vesttyskland. Disse leverancer, som i sig selv er et eksempel på de muligheder, en hensigtsmæssig koncentration rummer, har i de senere år andraget 30-35 mill. liter sødmælk årlig plus betydelige kvantiteter fløde samt en række forskellige mælke- og flødespecialiteter. Mælken, til hvis kvalitet der stilles overordentlig strenge krav, leveres fra en række udvalgte jyske konsummælkmejerier. Den mejerimæssige behandling sker mod betaling af en »gennemstrømningsafgift« på mejeriselskabets anlæg, mens aftapningen i Pure-Pak engangsemballage som nævnt sker på Smøreksporudvalgets eget tappeanlæg, der efter en igangværende udbygning vil nå op på en tappekapacitet på ca. 20.000 enheder pr. time. Leverancerne sker daglig pr. kølebiler til de amerikanske modtagere i Vesttyskland.

Smøreksporudvalget har, mod en afgift, stillet tappekapacitet til rådighed for »Sønderjylland Øst«, som inden for sit område har en omsætning af konsummælk på ca. 3 mill. kg årlig. Forsyningsområdet, der har en udstrækning på

maksimalt ca. 125 km, forsynes via 5 depoter, hvoraf det fjerneste er beliggende ca. 100 km fra Tyrstrup. Selskabet har ca. 150 forhandlere (vogne + butikker), som selskabet har forsynet med køleskabe, resp. kølediske. De kørende forhandlere afhenter selv deres produkter på det nærmeste depot, hvorimod disse sørger for den daglige forsyning af butikkerne.

De nævnte eksempler viser, hvorledes man inden for større områder selv med en relativt ringe forbrugertæthed kan løse forsyningsproblemet på en efter omstændighederne rationel og for såvel forbruger som producent tilfredsstillende måde. Ved inden for samme organisationsmæssige enhed at disponere over fuldt udbyggede anlæg for såvel produktionsformål som for konsummælk øges mulighederne for en økonomisk og rationel drift med tilførsel af netop de kvantiteter konsummælk, der til enhver tid er behov for.

Den igangværende driftskoncentration vil i det hele taget gøre spørgsmålet om konsummælkanlæggenes mest hensigtsmæssige placering aktuel. Såvel ud fra kvalitetsmæssige som rationelle og økonomiske synspunkter vil en koncentration også inden for konsummælkbehandling utvivlsomt rumme store fordele.

Ved en sådan koncentration bør vejen fra producent til behandlings- og aftapningssted gøres så kort som muligt, mens distributionen bør foregå over depoter placeret så nær forbrugerne som muligt.

En omlægning af konsummælkforsyningen efter disse retningslinier kan dog næppe realiseres inden for rammerne af den gældende mælkelov.

Ovenstående afsnit er udarbejdet af De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation i juni 1966. De fra 1. oktober 1967 indførte skærpede bestemmelser om mælkekontrol har medført væsentlige ændringer i landkommunernes mælkeforsyning, idet et betydeligt antal landmejerier har indstillet fremstillingen af konsummælk og er gået over til at indkøbe konsummælk og fløde i af tappet stand. Ca. 120 jyske landmejerier har tilsluttet sig det af fællesorganisationen oprettede Landmejeriernes Konsummælkselskab, der forsyner landmejerierne med konsummælk og -fløde i engangsemballage fra 4 tappecentraler, mens andre landmejerier forsynes fra nærliggende bymejerier.

KAPITEL 8.

Udviklingen i forbruget af mælk og fløde.

På side 28, anden spalte, er angivet en oversigt over *konsumsalget af mælk og fløde i Storkøbenhavn*.¹⁾ De anførte tal omfatter salg til såvel almindelige forbrugere som større aftagere (institutioner m.v.). Ligeledes omfatter tallene det i bagerivirksomhederne anvendte kvantum mælk og fløde. Det fremgår af oversigten, at salget af sødmælk (herunder børnemælk, der er udgået fra 1957) steg meget stærkt under krigen og i de nærmeste år herefter. Salget kulminerede i 1949 med 155 mill. liter eller 88 pct. mere end 1938-salget. Siden 1949 har salget været stadig faldende og har i 1967 andraget 108 mill. liter.

Beregnet pr. indbygger pr. år har salget af sødmælk andraget:

1938	83 liter
1949	135 »
1967	89 »

Den stærke salgsfremgang i krigsårene og i tiden indtil 1949 må i nogen grad tilskrives den almindelige forsyningssituation, men skyldes formentlig først og fremmest den stærke stigning i fødselstallene og den deraf følgende forøgelse af befolkningstallet i de særligt mælkeforbrugende aldersklasser. Derimod kan nedgangen i forbruget siden 1949 kun i mindre grad skyldes ændring i befolkningssammensætningen. Det kan i denne forbindelse anføres, at der i Storkøbenhavn fra 1949 til 1965 kun har været en nedgang i antal børn under 15 år på 6 pct., men at salget af sødmælk fra 1949 til 1965 er faldet med 26 pct. Nedgangen i mælkeforbruget siden 1949 må derfor først og frem-

mest skyldes en ændring i forbrugsvanerne, i hvilken forbindelse man kan fremhæve, at den procentvise, årlige tilbagegang er stigende i slutningen af den betragtede periode.

Det samlede salg af fløde steg fra 1938 til 1949 med 30 pct. Salget har siden været faldende og svarer nu temmelig nøje til 1938-salget. Beregnes salget pr. indbygger pr. år får man:

1938	10,0 liter
1949	11,3 »
1967	7,7 »

Det nuværende salg pr. indbygger ligger således væsentligt under 1938-niveauet.

Salget af skummetmælk samt yoghurt og ymer er i de senere år steget stærkt. Fra 1960 til 1967 er salget af disse produkter således mere end 3-doblet. Salget af disse varer udgør dog fortsat kun en beskednen andel af det samlede mælke- og flødesalg.

Salget af samtlige mælke- og flødeprodukter pr. indbygger har andraget:

1938	114 liter
1949	163 »
1967	125 »

I 1964 påbegyndte de københavnske mejerier at forhandle homogeniseret sødmælk. Denne mælketype blev hurtigt helt dominerende, og i november 1967 er salget af ikke-homogeniseret sødmælk indstillet. Siden 1964 har de københavnske mejerier forhandlet syrnet fløde (creme fraiche). Salget af denne vare er dog endnu ganske minimal (i 1966 40.000 liter).

Udviklingen i *salget af konsummælk og fløde i landet som helhed* er, som det vil fremgå af omstående oversigt, indtil 1957 forløbet nogenlunde tilsvarende som i Storkøbenhavn. Siden 1957 har salget vist en stigende tendens. En i hvert fald delvis forklaring på denne forskellige udvikling i mælkesalget i Storkøbenhavn og i hele landet kan findes i det forhold, at befolk-

¹⁾ Storkøbenhavn omfatter ifølge mælkelovens definition følgende kommuner: København, Frederiksberg, Gentofte, Rødovre, Hvidovre, Glostrup, Herlev, Gladsaxe, Lyngby-Tårnby, Søllerød, Tårnby, Store Magleby og Dragør. Indbyggerantallet i området har andraget:

1938	991.000
1949	1.143.000
1967	1.224.000

ningen i stadigt stigende omfang tager på week-end og ferieophold i landdistrikterne.

Samlet konsumsalg i Danmark

(Kilde: Arsberetninger fra De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation)

	Fløde mill. kg	Sødmælk mill. kg	Skummet mælk mill. kg	Kærne- mælk mill. kg
1941/42	28	262	..	..
1947/48	54	463	52	63
1948/49	50	482	46	55
1949/50	42	471	36	52
1950/51	39	448	31	50
1951/52	37	437	28	50
1952/53	38	443	28	48
1953/54	37	437	24	49
1954/55	39	432	20	48
1955/56	38	410	19	53
1956/57	38	414	22	51
1957/58	38	412	20	52
1958/59	40	420	18	52
1959/60	39	427	19	56
1960/61	41	420	18	52
1961/62	39	417	17	53
1962/63	39	424	20	53
1963/64	39	431	26	56
1964/65	40	439	31	58
1965/66	40	443	35	58
1966/67	41	443	39	57

Det anførte konsumsalg af fløde omfatter fløde anvendt til konsumproduktion.

Ifølge den af mejerikontoret udgivne mejeristatistik har konsumsalget af mælk og fløde i kalenderåret 1967 andraget:

Sødmælk	447.537 tons
Ymer	13.524 »
Yoghurt	3.697 »
Kærnemælk	58.310 »
Skummetmælk	46.884 »
Piskefløde	21.403 »
Fløde I	4.546 »
Fløde II	4.777 »
Fløde III	46 »
Eksportfløde	2.142 »
Syrnet fløde (creme fraiche)	113 »

Til belysning af mælkeforbruget i Danmark sammenlignet med forbruget i andre lande anføres side 29 en af International Dairy Federation udarbejdet oversigt over det gennemsnitlige forbrug af mælk pr. indbygger i 1965. Det bemærkes, at tallene omfatter mælkeproducenteres forbrug af mælk fra egne besætninger.

Samlet melke- og flødesalg i Storkøbenhavn 1000 liter

	1938	1942	1945	1949	1954	1957	1960	1963	1966	1967
Piskefløde	5.000	-	-	-	4.128	4.371	4.860	5.314	5.335	5.157
Fløde I	5.000	7.191	10.217	4.738	5.539	4.929	4.662	4.984	-	-
Fløde II		2.032	3.705	8.227	-	-	-	-	4.335	4.186
Fløde III		83.264	130.001	144.761	2.175	2.110	1.898	26	-	-
Sødmælk	79.000				131.039	127.986	126.991	119.873	111.050	108.293
Børnemælk	3.000	3.642	7.715	9.786	3.351	-	-	-	-	-
Skummetmælk	12.000	6.086	8.199	5.362	2.247	2.887	3.400	8.046	12.066	14.036
Kærnemælk	9.000	8.640	14.847	11.857	11.348	13.623	14.634	16.367	15.040	14.366
Ymer og yoghurt			1.268	1.185	1.327	1.386	1.794	3.193	5.655	6.528
Mælk og fløde i alt	113.000	110.855	175.952	185.916	161.152	157.292	158.239	157.803	153.481	152.576

Salget for 1938 er beregnet på grundlag af 1939-kommissionens oplysninger. Salgene for de øvrige år er oplyst af Storkøbenhavns kommunale mælkeudvalg. Salget af syrnnet fløde (creme fraiche), der er påbegyndt i juni 1964, er medtaget under piskefløde. I 1966 har salget andraget 40.000 liter. Af sødmælk er i 1967 solgt 103.126.000 liter med 3,5 pct. fedt (homogeniseret) og 5.167.000 liter med 3,8 pct. fedt. Salget af ymer har i 1967 andraget 4.709.000 liter. Af yoghurt er der solgt 1.818.000 liter.

	Sødmælk kg	Skummetmælk og kærnemælk kg	Ymer og yoghurt m.v. kg	Andet kg	I alt kg
Finland	245.0	35.5	9.0	—	289.0
Irland	218.3	24.4	5.7	—	248.4
Norge	179.5	12.0	—	—	191.5
Danmark	135.0	31.8	2.2	—	169.0
Sverige	158.4	7.0	—	—	165.4
Schweiz	156.0	—	5.3	0.3	161.6
Holland	120.1	7.5	12.6	16.9	157.1
Østrig	143.6	2.7	2.4	2.2	150.9
England (U.K.) . .	147.3	—	0.1	1.9	149.3
Australien	135.8	—	—	1.4	137.2
Luxembourg	108.0	2.6	2.1	0.9	113.6
Belgien	102.2	4.9	1.7	2.1	110.9
Frankrig	103.6	—	3.8	0.2	107.6
Vesttyskland	81.5	9.8	1.2	—	92.5
Italien	64.5	—	—	0.5	65.0

Blandt de 15 lande som omfattes af oversigten er Danmark for så vidt angår det samlede mælkeforbrug placeret som nr. 4. Det vil ses, at mælkeforbruget er meget stort i Finland og Irland, og at forbruget i Norge ligeledes ligger

højt. Det danske forbrug ligger over forbruget i lande som Sverige og England og også over forbruget i udprægede mejeribrugslande som Schweiz og Holland.

KAPITEL 9.

Mælkehandelen i Oslo, Stockholm og Göteborg.

1 1949-kommissionens beretning redegjordes for mælkeforsyningen i Oslo og Stockholm. I begge byer fandtes en stærk koncentration af engrosmejerivirksomheden baseret på, at mælkeproducenternes organisationer efterhånden havde opnået faktisk monopol på byernes forsyning.

Gennem Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation har udvalget i juni 1966 modtaget oplysninger fra de stedlige mejerisammenslutninger om den i de to byer samt i Göteborg i de seneste år stedfundne udvikling inden for detailmælkehandelen.

I Oslo varetages mælkeforsyningen alene af »A/L Fellesmeieriet«. Mælken distribueres udelukkende gennem forretninger. Omkring 1950 fandtes 1200 forretninger. Flertallet af disse var egentlige mælkeforretninger med et begrænset varesortiment, og herudover fandtes et antal kolonialforretninger med mælkeudsalg. For tiden findes i Oslo ca. 1260 forretninger, der handler med mælk. Heraf er 35 supermarkeder og 300 selvbetjeningsforretninger. Der er nu kun et fåtal egentlige mælkeforretninger tilbage, idet indehaverne af disse forretninger i vidt omfang løser næringsbrev og derved får adgang til at handle med kolonialvarer og lignende. Fellesmeieriet antager, at antallet af forretninger indtil videre stort set er stabiliseret, idet på den ene side endnu et vist antal mand-kone forretninger vil forsvinde, medens der på den anden side i takt med udbygningen af nye kvarterer vil blive oprettet nye forretninger. Alle nye levnedsmiddelforretninger også supermarkeder fører mælk. På længere sigt antages det, at de mindre udsalg vil forsvinde.

I de mere tæt bebyggede kvarterer foretager forretningerne en vis udbringning af mælk sammen med andre varer. Der er fastsat et udbringningstillæg på 3 øre pr. $\frac{1}{4}$ liter og 1 øre pr. $\frac{1}{2}$ liter. 73 pct. af mælk og fløde leveres i engangs-

emballage, og det antages, at engangsemballagen i løbet af en overskuelig fremtid vil være enerådende. 2-liters kartoner blev markedsført i slutningen af marts 1966 og havde i juni overtaget 40 pct. af sødmælkssalget. Levering til forretningerne finder sted en gang om dagen, og disse har ikke adgang til at returnere. For levering til forretninger, der køber mindre end 75 liter pr. dag, beregnes en leveringsafgift på 2 kr. pr. dag. I alt ca. 50 forretninger rammes af denne bestemmelse. Mælken datomærkes med pasteuriseringsdagen svarende til den i Danmark gældende ordning. For surmælksprodukter anvendes kodemærkning.

Konsummælkforsyningen i *Stockholm* forestås af »Mjölkccentralen«. Der er ca. 2300 forretninger, der forhandler mælk, medens antallet i 1950 var ca. 2500. Der findes så godt som ingen egentlige mælkeforretninger tilbage, idet disse enten er nedlagte eller omdannet til selvbetjeningsforretninger med et alsidigt vareudvalg. Detailvogne findes ikke, og udbringning finder kun sted fra et fåtal af forretninger. I efteråret 1966 er man gået over til udelukkende at forhandle mælk og fløde i engangsemballage. Forretningerne forsynes normalt en gang dagligt og har sædvanligvis ikke adgang til returnering. Mjölkccentralen leverer principielt til alle, der måtte ønske mælk til videreforhandling, idet der dog for hver levering beregnes en fast afgift på 2,80 kr. Prisansættelsen inden for detailhandelen er fri. Priserne varierer stærkt, og mælk er til en vis grad blevet en »lokkevarer«. Mjölkccentralen skønner, at detailavancen ligger på 5-10 pct. Mjölkccentralen oplyser, at der i Stockholm foregår en anelig stadig reduktion af antal forretninger, der handler med mælk, idet de små og middelstore forretninger ikke kan overleve i konkurrencen med de nyetablerede meget store forretninger. Der er i Sverige ikke af det offentlige fastsat bestemmelser om

mælkens datomærkning. Mælken mærkes i almindelighed med en sidste salgsdag, der normalt er 2 dage efter aftapningsdagen. På mælkeemballagen anføres sædvanligvis, at mælken ved hensigtsmæssig opbevaring har en holdbarhed

på 5-7 dage. Mælk, der er mere end 2 dage gammel, sælges med fra 10-50 pct. rabat.

Forholdene i *Göteborg* ligger på linie med Stockholm.

Detailmælkehandelens forhold under mælkeloven.

Detailhandel med mælk og fløde finder sted dels fra faste udsalgssteder dels fra vogne. I de områder, hvor mælkeloven gælder, kræver oprettelse af et fast udsalgssted eller en detailvognsrute kommunalbestyrelsens tilladelse, som udfærdiges efter en bedømmelse af de lokale forsyningsforhold.

For den kørende mælkehandel opstiller mælkeloven ikke yderligere betingelser. Der findes således ingen bestemmelser om pligt for detailvogne til at gennemkøre deres ruter hver dag, ligesom mælkeloven ikke indeholder bestemmelser om, hvilke varer detailvogne må omføre sammen med mælk og fløde. I sidstnævnte henseende findes begrænsningerne i næringslovens bestemmelser om salg ved omførsel og i sundhedsmæssige forskrifter.

Salg af mælk og fløde fra fast udsalgssted begrænses derimod af mælkeloven til forretninger, der har åbent alle ugens dage, og som foruden mælk og fløde kun forhandler et nærmere fastsat varesortiment, det vil i praksis sige detailmejerier og bagerforretninger. Disse principper har været gældende fra den første regulering af mælkehandelen i byerne i 1940. I forhold til de oprindelige bestemmelser er dog sket det, at varesortimentet er blevet udvidet med enkelte varer, samt at åbningspligten er blevet lempet, senest ved den i december 1963 indførte adgang for mælkeforretninger til efter indhentet tilladelse fra kommunalbestyrelsen at holde lukket én dag om ugen på skift med andre nærliggende udsalgssteder.

Udvidelserne af vareområdet fandt sted i 1959 og 1962 og omfattede bl.a. cornflakes, cacao, buddingpulver og cacaomælk. Detailmælkehandlerne har fremsat forslag om yderligere udvidelse af varesortimentet med bl.a. kaffe, te og sukker. Som begrundelse er henvist til den brancheglidning, som kan konstateres inden for den øvrige detailhandel, og til den voksende konkurrence, som påføres detailmeje-

rierne af andre specialforretninger, købmænd, kædeforretninger og supermarkeder.

Bestemmelserne om varesortimentet er blevet administreret således i handelsministeriet, at der hverken er givet dispensation til detailmejerier, der ønskede et udvidet vareområde, eller til købmandsforretninger eller supermarkeder, der havde planer om at optage forhandling af mælk og fløde.

Et problem, der har voldt store vanskeligheder, er de såkaldte dobbeltbutikkers stilling i relation til mælkeloven. En dobbeltbutik er en butik, der er indrettet i 2 afdelinger, således at der fra den ene afdeling forhandles mælk og fløde og det tilladte begrænsede varesortiment, mens der fra den anden afdeling handles med andre varer som regel sædvanlige købmandsvarer.

Straks efter mælkelovens gennemførelse i 1940 blev der rejst spørgsmål om, hvorvidt bestemmelserne kunne opfyldes ved, at en forretning blev delt i to afdelinger som ovenfor beskrevet. I et cirkulære af 30. september 1940 udtalte handelsministeriet, at dette var utilstedeligt med den begrundelse, at en begrænsning af det store antal mælkeudsalgssteder var en nødvendig forudsætning for den nedskæring af mælkehandlerens omkostninger, der var en af betingelserne for mælkens billigsgørelse. Spørgsmålet blev indbragt for domstolene, og ved en højesteretsdom (U.f.R. 1941/1074) fik handelsministeriet medhold. Det drejede sig om en detailhandler, der havde delt sit forretningslokale i to afdelinger ved en bræddewæg med glastruer foroven og en dør, der altid var aflåset, således at kunderne ikke kunne gå fra den ene afdeling til den anden, og således at der kun var adgang fra gaden til hver af afdelingerne. I den ene afdeling forhandlede mælk og fløde og andre tilladte varer, og i den anden forhandlede kolonialvarer. Højesteret fandt forholdet stridende imod varesortimentsbestemmelserne, idet det udtaltes, at formålet med disse ikke blot er af

sundhedsmæssig art, men at man også af almindelige handelsmæssige - konkurrenceregulerende — grunde har villet trække bestemte grænser for de pågældende forretningsdrivendes handelsberettigelse.

Handelsministeriet har senere fulgt denne praksis, men i enkelte tilfælde, hvor dobbeltforretninger i længere tid har drevet mælkesalg med de kommunale myndigheders tilladelse, fordi disse myndigheder ikke har været opmærksomme på problemstillingen, er dette mælkesalg ikke blevet forlangt standset.

Dobbeltbutikker kan etableres på forskellig vis. Der kan være indvendig forbindelse mellem de to afdelinger både for publikum og butiksbetjening eller kun for en af disse kategorier, eller forholdet kan være det, at der ikke er nogen direkte forbindelse mellem afdelingerne. Der kan være tale om fælles indehaver eller, at forretningerne drives af hver sin indehaver. Der har foreligget eksempel på, at indehaveren af hele forretningen har bortforpagtet mælkeafdelingen, der herefter blev drevet for forpagterens regning og risiko. I alle situationerne kan forretningen udadtil ved skiltning eller på anden måde fremtræde enten som én forretning eller som to forretninger.

Problemstillingen kompliceres yderligere ved, at mand og hustru efter den nye næringslovs ikrafttræden selvstændigt kan drive hver sin forretning, og ved at forbudet imod, at en handlende har mere end én butik i hver kommune, bortfalder den 1. januar 1970.

Det vil næppe være muligt at indtage det standpunkt, at ægtefæller, der driver hver sin forretning, altid etablerer ét udsalgssted i mælkelovens forstand, fordi forretningerne ligger ved siden af hinanden, og mulighederne for fortolkningstvivl forøges yderligere, når en næringsdrivende fra 1. januar 1970 kan have flere butikker, der kan placeres ved siden af hinanden.

Som tidligere omtalt er de faste udsalgssteders åbningspligt blevet lempet, idet der ved lov nr. 387 af 4. december 1963 blev tilvejebragt hjemmel til med kommunalbestyrelsens godkendelse at gennemføre turnuslukning, således at mælkeforretninger på skift kan holdes lukket én dag om ugen.

Udvalget har i marts 1966 fra Landsforeningen af Detailmælkehandlere i Danmark modtaget oplysning om de i Storkøbenhavn og 31 provinsbyer eksisterende lukkeordninger. Turnusordninger er gennemført i Storkøbenhavn i

betydeligt omfang på en sådan måde, at detailmejerierne er inddelt i grupper bestående af fra 2 til 4 forretninger, der holder lukket på skift om søndagen.

I de fleste af provinsbyerne - 22 af de nævnte 31 — er der ligeledes gennemført turnusordninger, men metoderne varierer lige fra et tilfælde, hvor alle udsalg undtagen ét har åbent hver søndag til et tilfælde, hvor kun 3 af 23 udsalg har åbent om søndagen. Mellem disse yderpunkter forekommer andre former for turnusordninger.

I 4 byer har alle detailmejerierne lukket hver søndag, medens engrosmejeriets eget eller egne udsalg holdes åbent, men i 5 andre byer har alle detailmejerierne åbent hver søndag. I 4 af disse sidste byer finder der ingen udbringning sted om søndagen.

Det er bemærkelsesværdigt, at turnusordningerne koncentrerer sig om søndagslukning, som må siges at have fået betydelig udbredelse.

For så vidt angår mælkesalget fra bagerforretninger kan på grundlag af informationer modtaget i september 1965 fra Den danske Bagerstands Fællesorganisation oplyses, at medens der i Storkøbenhavn sælges mælk fra et ikke ubetydeligt antal bagerier, er salget af mælk fra sådanne forretninger en undtagelse i provinsen, når lige bortses fra området omkring Storkøbenhavn.

Til belysning af, i hvilket omfang bagerforretninger holdes lukket, kan anføres, at en af Den danske Bagerstands Fællesorganisation i 1965 foretaget undersøgelse viser, at ud af 2365 bagerforretninger - med eller uden mælkesalg - fordelt over hele landet holder 2249 eller ca. 95 pct. lukket en dag om ugen. Den mest almindelige lukkedag er mandag, idet mere end halvdelen af forretningerne holder lukket denne dag, men også om søndagen er et stort antal bagerforretninger lukket. Den ugentlige lukkedag er altså også slået igennem inden for bagerforretningerne, men i modsætning til detailmejerierne, der i vidt omfang holdes lukket om søndagen, holdes flertallet af bagerforretninger lukket om mandagen.

Af forbrugerundersøgelsen fremgår, at udbringning af mælk om søndagen kun undtagelsesvis finder sted, og det fremgår endvidere, at et noget varierende, men dog i visse byer meget betydeligt antal forbrugere ikke har kunnet købe mælk om søndagen. Uanset dette, har forbrugerne kun i ganske ringe omfang udtalt utilfredshed med udsalgenes søndagslukning. Det

må antages, at forbrugerne i et ikke ubetydeligt omfang har indstillet sig på ikke at kunne foretage indkøb af mælk om søndagen og derfor indkøber søndagens forbrug allerede om lørdagen. Baggrunden for, at denne udvikling ikke har givet anledning til større utilfredshed, må ses i den meget betydelige køleskabsdækning samt i den omstændighed, at en stadigt stigende del af befolkningen tilbringer week-ends uden for byområdet.

Af det samlede salg af mælk og fløde i Storkøbenhavn blev i 1967 ca. 13 pct. leveret direkte fra en gros-vogne til institutioner, markettenderier m.v. Det egentlige detailsalg fordelte sig med 83 pct. på faste udsalgssteder, medens 17 pct. leveredes gennem detailvogne direkte til forbrugerne. Ifølge de af mælkehandlernes organisationer foretagne undersøgelser udbringer mælkeudsalgene ca. 36 pct. af den af dem forhandlede mælk og fløde. Herefter skulle knap halvdelen af den storkøbenhavnske mælk og fløde blive udbragt til forbrugerne.

Den således beregnede totale udbringningsprocent ligger væsentligt over de ved forbrugerundersøgelsen konstaterede tal, hvorefter der i de 3 undersøgte københavnske områder er udbragt henholdsvis 23, 25 og 49 pct. af det samlede forbrug.

På grundlag af de af 1949-kommissionen beregnede tal kan det antages, at mælkeudsalgene i 1953 udbragte 55 pct. af den af dem forhandlede mælk og fløde, og at den totale udbringning fra faste udsalg og detailvogne androg ca. 66 pct.

Det må herefter konstateres, at der siden 1953 er foregået en betydelig nedgang i det omfang, hvori mælken i Storkøbenhavn leveres til forbrugerne. Såfremt forbrugerundersøgel-

sens tal lægges til grund, synes der at være tale om en halvering.

Siden 1953 er antallet af mælkesælgende forretninger i Storkøbenhavn reduceret med ca. 250. De foreliggende tal tyder på, at nedgangen især er sat ind i de seneste år. Engrosmejerierne har siden 1953 foretaget en omlægning af salget fra detailvogne, idet de tidligere anvendte vogne, hvor der udover kusken var beskæftiget et betydeligt antal assistenter, i vidt omfang er erstattet med enmandsbetjente vogne. Det ved detailvognssalg beskæftigede personale er herved reduceret fra ca. 800 til knap 300.

Godt 50 pct. af salget af mælk og fløde i købstæderne varetages af ca. 1260 faste udsalg, medens engrosmejerierne godt 600 detailvogne har knapt 50 pct. af det samlede salg.

På grundlag af de af mælkehandlernes organisationer foretagne undersøgelser om udbringningen må det skønnes, at ca. 70 pct. af det samlede salg af mælk og fløde i købstæderne bliver udbragt til forbrugerne. Også for købstædernes vedkommende viser forbrugerundersøgelsen noget lavere tal for udbringningen. For 8 købstæder er det muligt at sammenligne forbrugerundersøgelsernes oplysninger med organisationernes tal for udbringningen. Den gennemsnitlige udbringning i de 8 købstæder andrager ifølge forbrugerundersøgelsen 62 pct., medens udbringningen i disse byer ifølge mælkehandlernes oplysninger skulle andrage gennemsnitlig 75 pct.

I forhold til 1954 er der i købstæderne foregået en forøgelse af antal faste udsalg på ca. 80, medens antallet af detailvogne er reduceret med ca. 70.

Mælkeudsalgenes økonomiske forhold belyses gennem en regnskabsundersøgelse for 1964

Samlede driftsresultater – Gennemsnit pr. udsalg

Omsætning pr. år – kr.	Under 100.000	100 – 200.000	200 – 400.000	400 – 600.000	Over 600.000	Samtlige
Antal udsalg:						
København	0	5	32	17	6	60
Købstæderne	1	5	39	12	1	58
I alt	1	10	71	29	7	118
Omsætning kr.	97.411	173.128	292.524	480.228	743.128	353.614
Bruttofortjeneste kr.	7.105	22.098	37.421	62.570	102.121	45.884
Omkostninger kr.	7.116	9.179	17.094	34.604	78.894	24.308
Nettofortjeneste kr.	÷ 11	12.919	20.327	27.966	23.227	21.576
Korrigeret nettofortjeneste kr.	÷14.273	÷9.775	÷5.405	÷2.442	÷12.658	÷5.553

foretaget af De danske Handelsforeningers Fællesorganisation for Storkøbenhavns Detailmejerier og Landsforeningen af Detailmælkehandlere i Danmark.

Undersøgelsen omfatter 118 udsalg, heraf 60 i København og 58 i købstæderne. Udsalgenes gennemsnitlige omsætning har andraget 354.000 kr. (378.000 kr. i København og 328.000 kr. i købstæderne). Detailmælkehandlernes organisationer er af den opfattelse, at det undersøgte udsnit af udsalg giver et typisk udtryk for forholdene i branchen.

Regnskabsundersøgelsens resultater fremgår af den side 34 nederst anførte oversigt.

Ved beregningen af den korregerede nettofortjeneste har De Danske Handelsforeningers Fællesorganisation foretaget følgende korrektioner af den af forretningerne opgivne nettofortjeneste:

Løn til indehaver er ansat til 12.000 kr. + 2 pct. af omsætningen.

Løn til hustru er ansat under hensyn til omfanget af arbejdsindsatsen, således at der er indregnet 10.000 kr. for fuldt beskæftiget hustru.

Forrentning af egenkapital er indregnet med 6 pct.

Korrektionen indebærer, at indehavernes aflønninger for så vidt angår gennemsnitsudsalget er ansat til 12.000 kr. + 2 pct. af 353.614 kr., i alt 19.072 kr. Da den korregerede nettofortjeneste udviser et tab på 5.553 kr., kan det siges, at mælkeudsalgenes indehavere i 1964 gennemsnitlig har opnået en reel aflønning på 13.519 kr.

Af regnskabsundersøgelsen fremgår, at udsalgenes gennemsnitlige aktiver andrager 37.500 kr., og at der gennemsnitlig er investeret en egenkapital på 18.400 kr.

Udsalgenes omsætning fordeler sig som følger:

Omsætning kr.	Mejerivarer %	Bagerivarer %	Kolonial %
100-200.000 ..	51	27	22
200-400.000 ..	57	19	24
400-600.000 ..	56	17	27
over 600.000 ..	44	19	37
I alt	56	20	24

Under mejerivarer er ud over mælk og fløde medtaget smør, margarine, ost og æg.

Som et sammenfattende resultat af regnskabsundersøgelsen kan anføres, at mælkeudsalgenes indehavere, efter at der er taget hensyn til en beskeden aflønning til indehaverens eventuelt beskæftigede hustru, samt efter at der er foretaget fradrag for forrentning af egenkapital, gennemsnitlig har opnået en aflønning på ca. 13.500 kr. pr. år. Af et andet regnskabsmateriale modtaget fra Detailmælkehandlernes Landsforening, og som omfatter samtlige de i Fredericia værende 19 mælkeudsalg, fremgår, at mælkehandlerne i denne by i 1965 har opnået en gennemsnitlig indtjening svarende til 3,94 kr. pr. time.

De foreliggende tal viser, at mælkehandlernes indtjening er meget lav sammenlignet med de på arbejdsmarkedet gældende muligheder. Når det under disse vilkår overhovedet er muligt at opretholde branchen, må årsagerne formentlig søges i den særlige tilskyndelse, som det at være selvstændig har for en del mennesker samt til det forhold, at adgangen til branchen er let. (Den gennemsnitlige investerede egenkapital har i 1964 andraget 18.400 kr.). Det må endvidere antages, at den omstændighed, at der til de fleste mælkeudsalg hører en bolig, som overtages samtidig med udsalget, i mange tilfælde kan spille en rolle.

Om hyppigheden af ejerskifte pr. år i detailmælkehandelen foreligger følgende tal:

	1964	1965
Århus.	15 pct.	18 pct.
Odense.	4 pct.	13 pct.
Silkeborg.	15 pct.	7 pct.
Storkøbenhavn:		
mælkeudsalg	10 pct.	10 pct.
bagerier.	7 pct.	7 pct.

De foreliggende tal for hyppigheden af ejerskifte synes høje. Der savnes dog tal, som muliggør sammenligning med andre brancher.

På grundlag af materiale fra Landsforeningen af Detailmælkehandlere omfattende 438 udsalg i 25 byer kan beregnes, at de nuværende indehavere af udsalgene har haft disse i gennemsnitlig 10½ år.

Mælkeudsalgenes indehavere har ifølge oplysninger fra Århus Mælkehandlerforening og fra mælkeudvalgene i Odense og Silkeborg følgende gennemsnitsalder:

Århus	47½ år
Odense	51 år
Silkeborg	41½ år

Til sammenligning kan anføres, at gennemsnitsalderen for samtlige selvstændige detailhandlere ved folketællingen i 1960 androg 49½ år.

Med udgangspunkt i de i marts 1966 i 38

byer fastsatte avancer og forbrugerpriser for mælk og fløde har Detailmælkehandlernes Landsforening foretaget en beregning af samlet avance og forbrugerpris for et fast kvantum mælk og fløde, der nogenlunde svarer til det daglige salg i et gennemsnitsudsalg. Ved beregningen er taget hensyn til de særlige ydelser, som detailhandlerne opnår i form af bonus, budpenge m.m.

Se fodnote *)	Detail- avance kr.	Forbruger- pris kr.	Engros- pris kr.	Detailavance i pct. af forbrugerpris	Gennemsnitligt antal indbyggere pr. salgsenhed
Hillerød	58,51	304,78	246,27	19,2	519
Frederikshavn	52,55	289,69	237,14	18,1	1230
Helsingør	50,61	287,46	236,85	17,6	992
København	52,18	283,39	231,21	18,4	762
Brøndbyerne	51,96	277,82	225,86	18,7	1055
Hedehusene	51,53	294,66	242,66	17,5	1043
Køge	51,15	295,80	244,65	17,3	904
Maribo	50,21	291,26	241,05	17,2	656
Silkeborg	49,96	283,20	233,24	17,6	964
Næstved	49,49	283,60	234,11	17,5	686
Roskilde	48,08	283,03	234,95	17,0	1091
Holbæk	46,97	264,88	217,91	17,7	1109
St. Heddinge	46,64	285,07	238,43	16,4	546
Viborg	46,35	281,54	235,19	16,5	758
Kalundborg	46,15	291,34	245,19	15,8	1457
Ålborg	46,04	283,00	236,96	16,3	767
Horsens	45,43	277,15	231,72	16,4	1047
Århus	45,41	287,65	242,24	15,8	851
Fredericia	45,35	277,00	231,65	16,4	1247
Vordingborg	44,82	299,16	254,34	15,0	987
Herning	43,65	274,05	230,40	15,9	740
Ribe	43,32	265,45	222,13	16,3	1005
Hjørring	42,28	273,92	231,64	15,4	627
Holstebro	42,18	271,74	229,56	15,5	693
Vejle	41,60	290,15	248,55	14,3	846
Haderslev	41,46	279,70	238,24	14,8	765
Esbjerg	41,33	275,03	233,70	15,0	567
Randers	41,05	283,09	242,04	14,5	777
Varde	39,86	266,38	226,52	15,0	700
Rønne	39,71	269,51	229,80	14,7	656
Slagelse	39,64	287,82	248,18	13,8	620
Odense	39,63	291,50	251,87	13,6	982
Kolding	39,10	276,74	237,64	14,1	944
Kerteminde	38,96	269,66	230,70	14,4	1299
Middelfart	37,80	272,30	234,50	13,9	566
Ringsted	37,64	298,91	261,27	12,6	557
Skive	36,13	271,60	235,47	13,3	621
Nykøbing F.	36,06	300,17	264,11	12,0	1191

*) Beregnede avancer og priser i marts 1966 for følgende kvantum mælk og fløde: Piskefløde: 3/2, 8/4 og 8/8 liter. Fløde: 2/2, 12/4 og 10/8 liter. Sødmælk: 120/1, 100/2 og 25/4 liter. Skummetmælk: 10/1 liter. Kærnemælk: 10/1 og 20/2 liter. Ymer: 10/2 liter.

Det ved beregningen anvendte kvantum samt de for de enkelte byer beregnede samlede avancer og forbrugerpriser fremgår af den på side 36 anførte oversigt, hvor endvidere er angivet det gennemsnitlige antal indbyggere pr. salgsenhed.

Medens det må anses for forsvarligt at sammenligne de således beregnede detailavancer, må det bemærkes, at det på grundlag af de beregnede gennemsnitlige engrospriser ikke med rimelig sikkerhed kan afgøres, hvilke byers konsummælkmejerier, der arbejder med de laveste omkostninger. Dette skyldes, at priserne for fløde normalt ansættes væsentligt højere end svarende til flødens råvareværdi samt omkostningerne ved behandlingen og distributionen. Samtidig ansættes mælkepriserne tilsvarende lavere. Da salget af fløde i forhold til salget af mælk kan variere betydeligt fra by til by, vil det forstås, at en høj gennemsnitlig engrospris for et kvantum mælk og fløde muligvis skyldes, at der i den pågældende by sælges relativt lidt fløde. Hertil kommer, at priserne i nogle byer reguleres over særlige prisregule-

ringsfonds, således at mejerierne i visse perioder opnår tilskud og i andre perioder må indbetale til disse fonds. Endelig kan variationerne i engros priserne skyldes forskelle i leverandørpriser.

Det vil ses af oversigten, at avancer og priser varierer stærkt. I nedenstående tabel er beregnet et simpelt gennemsnit af avancer og priser i de af oversigten omfattede 38 byer, ligesom der er angivet laveste og højeste tal:

Kr.	Gennemsnit	Laveste	Højeste
Detailavance	44,76	36,06	58,51
Forbrugerpris	282,60	264,88	304,78
Engrospris . .	237,84	217,91	264,11

Der synes at være en tendens til, at byer med lave detailavancer har høje engrospriser og omvendt, jfr. at Nykøbing F. har den laveste detailavance og den højeste engrospris.

En opdeling af materialet efter avancegrupper viser følgende:

Detailavance	Antal byer	Gennemsnit		
		Detail-avance	Forbrugerpris	Engrospris
Over 50 kr.	8	52,34	290,55	238,21
45-50 -	11	46,90	281,59	234,69
40-45 -	9	42,41	279,14	236,73
Under 40 -	10	38,45	280,46	242,01

Såfremt der ses bort fra gruppen af byer, hvor detailavancen overstiger 50 kr., synes den nævnte tendens at være ret udtalt.

Det fremgår endvidere af oversigten, at den gennemsnitlige forbrugerpris, hvis man stadig ser bort fra den første gruppe, ligger ret konstant på ca. 280 kr. uanset variationerne i detailavancerne og engrospriserne.

I diagrammet side 38 f.o. er foretaget en sammenligning mellem salgshedernes gennemsnitlige størrelse udtrykt gennem antal indbyggere pr. salgsenhed og de fastsatte detailavancer. Der kunne være anledning til at antage, at der i byer, hvor udsalgene er forholdsvis små, er fastsat relativt høje detailavancer, og at der omvendt i byer med gennemgående større salgsheder er fastsat lavere avancer. Hvis dette var tilfældet, ville punkterne i diagrammet samle sig i et bælte faldende fra venstre til højre. Det vil af diagrammet ses, at der ikke

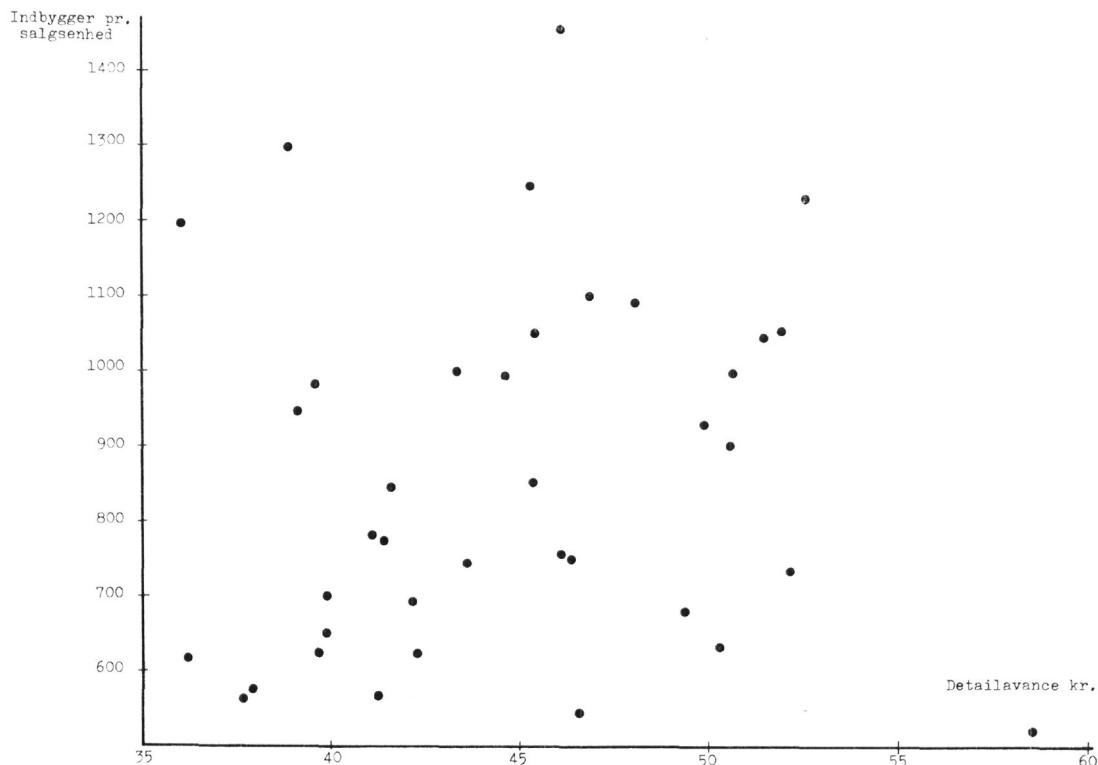
synes at kunne påvises nogen sammenhæng mellem salgshedernes størrelse og detailavancerne.

Ved den af 1949-kommissionen foretagne undersøgelse af omkostningerne ved distributionen fra faste udsalg og fra detailvogne i Storkøbenhavn fandt man, at de to distributionsformer i alt væsentligt var ligestillet.

Dette forhold er nu ændret. Af en af Centralanstalten for Revision foretagen undersøgelse fremgår, at omkostningerne ved salg gennem detailvogne i Storkøbenhavn i 1964 ligger gennemsnitlig 4,9 øre pr. liter mælk og fløde over omkostningerne, herunder forhandleravance og budpenge, ved distribution gennem faste udsalg.

Ved beregningen er ikke taget hensyn til returomkostningerne. Returprocenterne har i 1965 andraget:

	Detailvogne		Faste udsalg	
	København	Købstæderne	København	Købstæderne
Piskefløde	28,2 pct.	31,3 pct.	5,3 pct.	12,6 pct.
Fløde	22,0 pct.	37,5 pct.	6,8 pct.	17,6 pct.
Sødmælk	3,9 pct.	5,8 pct.	1,7 pct.	1,5 pct.
Kærnemælk	—	16,3 pct.	—	5,5 pct.

Ifølge en fra Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation modtagen beregning andrager returomkostningerne ved salg fra detailvogne i København 3,4 øre pr. liter mælk og fløde, medens returomkostningerne ved salget til de faste udsalg er beregnet til 0,7 øre pr. liter.

Den samlede omkostningsforskel mellem de to distributionsformer udgør således 7-8 øre pr. liter mælk og fløde. Med den i København anvendte prisansættelse bliver meromkostningerne ved detailvognsdistributionen i alt væsentligt overvæltet på de forbrugere, der indkøber mælk og fløde gennem faste udsalg.

For købstædernes vedkommende belyses forholdene i en oversigt udarbejdet af Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation over distributionsomkostningerne i 32 byer pr.

1. januar 1965. I 21 byer var distribution gennem detailvogne den billigste form. I 1 by var de to distributionsformer ligestillet, og i 10 byer gav salg gennem faste udsalg de laveste omkostninger, jfr. nedenstående:

	Gennemsnitsomkostninger i ører pr. enhed	
	Ved salg gennem detailvogne	Ved salg gennem faste udsalg
21 byer.	13,5	15,6
1 by.	13,0	13,0
10 byer.	16,1	14,8
32 byer.	14,3	15,3

Det totale gennemsnit for de 32 byer viser, at omkostningerne ved salg gennem detailvogne har været 1 øre lavere pr. enhed end omkostningerne ved salg gennem faste udsalg.

Der er i beregningen ikke taget hensyn til returomkostningerne, og da returprocenterne også i købstæderne er væsentligt højere ved salg fra detailvogne end ved salg fra faste udsalg, må det antages, at salg fra detailvogne også for købstædernes vedkommende er en dyrere distributionsform end salg gennem faste udsalg.

De københavnske engrosmejeriers omkostninger ved distribution til faste udsalg har i 1964 været ca. 9 øre pr. liter mælk og fløde. Med hensyn til spørgsmålet om, hvilken virkning en forøgelse af antallet af faste udsalg vil få på engrosmejeriernes omkostninger, har Centralanstalten for Revision oplyst, at en forøgelse af antallet af faste udsalg med 15-30 pct. under forudsætning af, at det samlede salg ikke forøges, må skønnes at resultere i en procentvis stigning i engrosmejeriernes distributionsomkostninger på ca. $\frac{2}{3}$ af den procentvise stigning i antal udsalg. En forøgelse af antal faste udsalg med 30 pct. skulle således betyde, at de nævnte 9 øre pr. liter mælk og fløde steg med 20 pct. til ca. 11 Øre pr. liter.

Det må imidlertid bemærkes, at en større forøgelse i antal faste udsalg vanskeligt kan tænkes uden ændringer i mælkehandelens struktur og formentlig må forudsætte overgang til engangsemballage.

En overgang til engangsemballage vil i sig selv tendere i retning af faldende distributionsomkostninger, dels som følge af, at den lettere emballage muliggør, at mælkevognene kan medføre et større kvantum mælk og fløde, dels som følge af, at man undgår indsamling af brugt emballage. Til belysning heraf kan nævnes, at der i København anvendes tilnærmelsesvis lige så lang tid på at udbringe mælk og fløde som til at indsamle den brugte emballage. Engrosdistributionen er i København tilrettelagt således, at engrosvognene først kører ud med mælk og fløde, og efter at ruten er gennemkørt besøges kunderne på ny for afhentning af brugt emballage samt inkassation. En foretagen undersøgelse har vist, at der til udbringning af mælk og fløde anvendes gennemsnitlig 6,2 minutter pr. engroskunde, og at der til afhentning af tom emballage samt inkassation anvendes gennemsnitlig 6 minutter pr. kunde.

Forbrugerundersøgelse vedrørende mælk.

Udvalget besluttede at tilvejebringe et billede af forbrugernes indstilling og ønsker med hensyn til mælk og mælkedistribution og lod derfor gennemføre en markedsundersøgelse af disse problemer. Undersøgelsen er gennemført af AIM Markedsanalyse, København, i perioden november-december 1965 og er optaget som bilag 7.

Undersøgelsens gennemførelse.

Undersøgelsen er gennemført i en række byområder. Den geografiske afgrænsning af de enkelte byområder er foretaget i overensstemmelse med den i de respektive mælkeordninger fastlagte afgrænsning.

De undersøgte byer er: Esbjerg, Neksø, Rønne, Kolding, Randers, Århus, Horsens, Sønderborg, Nykøbing M., Roskilde, Silkeborg, Odense, Nyborg, Nykøbing F. og Lemvig.

I København er området for Storkøbenhavn's mælkeordning underinddelt i områderne: a) »indre by«, der betegner København inden for voldene, b) »broerne«, der omfatter Vesterbro, Nørrebro og Østerbro, resten af København's kommune samt Gentofte og Frederiksberg, og c) »sovebyerne«, der omfatter de ydre kommuner.

Undersøgelserne er gennemført på denne måde, fordi hvert af disse områder betragtes som typisk for et bestemt mønster for salg af mælk.

Alle forekommende emballagetyper er repræsenteret: Hvide og brune flasker samt firkantet og trekantet papemballage.

Byer med relativt mange udsalg i forhold til antallet af husstande er repræsenteret.

Byer med overvejende distribution gennem detailvogne og byer med overvejende distribution gennem detailbutikker er repræsenteret.

Byer med et ret vidtgående sortiment af mælkeprodukter og byer med et mere snævert sortiment er repræsenteret.

Som det vil fremgå heraf, består undersøgelsen af en række detailundersøgelser, hvor forudsætningerne inden for hvert område har været specifikt for dette.

Inden for hver by baserer undersøgelsen sig på interviews i hjemmene med husmødre. Disse husmødre er udvalgt, uden at interviewerens haft indflydelse herpå. I hver by er på tilfældighedsbasis trukket 40 udgangspunkter.

Når interviewet på et udgangspunkt var afsluttet, er de næste 5 dørplader forbigået, hvorefter en ny kontakt er etableret.

En i forvejen fastlagt rute er fulgt af interviewerne, og når 5 interviews på denne måde var gennemført, er man gået til et nyt startsted og har fortsat herfra.

Antallet af nægtelsesbortfald, det vil sige, at den pågældende har nægtet at udtale sig, har været ringe - knapt 2 pct.

Derimod har der været et vist antal kontaktbortfald, fordi ingen er truffet hjemme, selv efter genbesøg. Kontaktbortfaldene andrager 11 pct.

Undersøgelsen blev gennemført i november og første halvdel af december måned 1965. På dette tidspunkt måtte det forventes, at markedet var relativt roligt.

Undersøgelsens hovedresultater.

I tabel A er byerne opstillet i rækkefølge efter sødmælksforbrug pr. husstand, således som dette er fundet ved udspørgningsundersøgelsen.

Det bemærkes, at de forbrugstal, som forekommer i undersøgelsen, dækker hele husstandens forbrug, såvel i hjemmet som på arbejdspladser, skoler m.v.

Der er en tendens til, at områder med mange børn, det vil sige store husstande, har størst sødmælksforbrug.

Tabel A.

Hovedresultater

	Sødmælk forbrug gennemsnitlig pr. husstand	Kærnemælk forbrug gennemsnitlig pr. husstand	Skummetmælk forbrug gennemsnitlig pr. husstand	Med børn	Heraf med børn under 1 år	Heraf med over 2 børn	Uden børn husmoder over 50 år	Får bragt	Får bragt efter kl. 7	Husmoder med selverherv	Emballage			Antal forbrugere i forsyningsområder	Antal butikker	Antal vogne	I alt salgssteder mælk *)	Kan ikke få bragt	Gennemsnitlig antal indbyggere pr. salgssted
											Brune flasker	Klare flasker	Pap						
Nykøbing F.	0,92	0,02	0,05	%	%	%	%	%	%	%	×	×	19.000	14	10	24	—	792	
Århus	1,00	0,07	0,10	66	8	51	22	37	36	33	×	×	205.000	233	33	266	3	771	
Nyborg	1,06	0,11	0,06	58	10	61	35	78	40	19	×	×	12.500	7	10	17	—	735	
Horsens	1,08	0,10	0,02	48	13	56	43	78	56	20	×	×	42.000	21	17	38	—	1.105	
Storkøbenhavn, Broerne	1,10	0,10	0,09	62	11	59	25	23	18	38	×	×	**)	—	—	—	29	789	
Storkøbenhavn, Indre by	1,11	0,07	0,07	65	9	33	20	19	23	49	×	×	**)	—	—	—	34	789	
Roskilde	1,20	0,15	0,12	71	14	57	18	52	47	28	×	×	43.000	21	8	29	4	1.483	
Silkeborg	1,20	0,09	0,07	57	12	56	31	66	59	20	×	×	27.000	25	3	28	2	964	
Kolding	1,20	0,21	0,07	60	17	65	28	76	60	40	×	×	40.000	22	18	40	1	1.000	
Nykøbing M.	1,24	0,09	0,02	48	6	59	39	80	77	16	×	×	13.000	23	12	35	—	371	
Storkøbenhavn, Søvebyerne	1,25	0,12	0,13	72	6	59	12	40	32	41	×	×	**)	—	—	—	11	789	
Rønne	1,25	0,04	0,07	63	6	63	28	56	75	26	×	×	18.000	17	5	22	10	818	
Neksø	1,33	0,12	0,12	56	14	59	35	73	85	22	×	×	3.400	4	2	6	—	567	
Esbjerg	1,35	0,13	0,05	63	19	67	29	45	45	28	×	×	67.000	80	20	100	12	670	
Odense	1,36	0,08	0,06	66	7	60	28	55	91	13	×	×	115.000	75	52	127	18	906	
Randers	1,41	0,12	0,04	62	17	59	30	38	69	24	×	×	59.000	53	19	72	30	819	
Sønderborg	1,44	0,20	0,07	69	15	63	24	72	70	17	×	×	28.000	20	14	34	3	824	
Lemvig	1,58	0,14	0,04	71	5	72	25	89	48	13	×	×	6.000	7	5	12	2	500	

*) Danske Konsumtøjmejeriers Fællesrepræsentation - brev af 9/5 1966.
**) Antal forbrugere i Storkøbenhavn's forsyningsområde 1.320.000

antal butikker	1.397
antal detailvogne	275

Om man får mælken bragt eller ej, synes ikke at påvirke sødmælksforbruget, ligesom udbringningstidspunktet heller ikke påvirker mælkeforbruget. Emballageform har heller ingen virkning direkte. Derimod synes der at være tendens til, at byerne med forholdsvis mange udsalgssteder har større mælkeforbrug.

I øvrigt er der tendens til, at større sødmælksforbrug også betyder øget forbrug af andre mælkeprodukter. Det træder dog tydeligt frem, at kærnemælksforbruget er størst i de områder, hvor flest familier har børn under 1 år.

Ser man på de enkelte byer, falder Nykøbing F. med det lave og Lemvig med det meget høje forbrug pr. husstand straks i øjnene. En umiddelbar forklaring på det lave mælkeforbrug, der i undersøgelsen er konstateret i Nykøbing F., foreligger ikke. Det skal dog bemærkes, at antallet af personer pr. husstand er meget lavt i Nykøbing F. ifølge befolkningsstatistikken for 1960, hvilket forskyder pr. capita forbruget opfejer.

Lemvig har langt det største sødmælksforbrug af alle områderne. Byen har mange og store børnehusstande og derfor få udearbejdende husmødre. Butiks- og vogndækningen ligger kun tilbage for Nykøbing M., som har særlig stor dækning på dette område.

Sammenfattende kan det om mælkeforbruget siges, at det i første række er afhængigt af familiens størrelse og aldersmæssige sammensætning — og at der sekundært er tale om et forbrugsmønster, der varierer fra by til by, uden at der dog på grundlag af det foreliggende materiale kan gives en fyldestgørende redegørelse for årsagerne hertil.

Udbringningsproblemet synes størst i de store byer, idet procenttallene for de husstande, som ikke kan få mælken bragt, er størst i alle områder af København, i Randers, Esbjerg og Odense. I Århus synes udbringningen dog ikke at være noget problem. Af de mindre byer bemærkes Rønne, hvor 10 pct. ikke kan få mælken bragt.

Dernæst kommer spørgsmålet om, hvor mange der udnytter denne service. Også her er der forskel mellem de store og mindre byer. I de store byer benytter folk sig ikke heraf, men i små byer udnyttes muligheden i højere grad. Ser man på, hvor mange der får bragt mælk, vil man bemærke, at København, indre by og broerne ligger i bunden med kun 20 pct., der får bragt.

For de øvrige byers vedkommende svinger procenten fra 38 op til 89, således at procenten er stigende med faldende bystørrelse.

Om de ved undersøgelsen i øvrigt fundne resultater skal bemærkes:

Hvem udbringer mælken?

Det store flertal får bragt deres mælk fra vogn ($\frac{3}{4}$ af samtlige, der får bragt). Undtagelsen herfra er København, broerne og Århus, hvor kun 19 pct., henholdsvis 11 pct., får deres mælk leveret gennem vogn. Omvendt når det drejer sig om at få leveringen af mælk gennem ismejerierne, idet disse betjener over $\frac{3}{4}$ i København, broerne og i Århus.

Levering fra bager må betegnes som en undtagelse for alle byers vedkommende, da 1 pct. eller derunder får deres mælk bragt herfra. Hele spørgsmålet skal dog ses i sammenhæng med dækningen af butikker og detailvogne. Langt den overvejende del af kunderne får ikke bragt andre varer sammen med mælken.

Udbringningstidspunktet.

Der gør sig på dette punkt ret store forskelle gældende mellem de forskellige byer. København og Århus er de byer, der tidligst kan få deres mælk bragt ud. Mere end halvdelen kan få den før kl. 6,30 og flertallet af de resterende indtil kl. 7,30. Kun nogle få procent kan ikke få deres mælk før efter kl. 8. For de øvrige byer gælder det, at fordelingen er nogenlunde lige mellem de tre tidspunkter. Undtaget herfra er byer som Odense, Neksø og Sønderborg, hvor ca. 60 pct. får deres mælk efter kl. 8. For disse byer gælder det, at omkring 10 pct. kan få udbragt mælken før kl. 6,30. Det bemærkes, at disse 3 byer alle har et betydeligt mælkeforbrug pr. husstand.

For landet som helhed kan siges, at det ikke er almindeligt, at suppleringsmælk udbringes. Kun ca. 20 pct. har mulighed for denne service. I Nyborg og Nykøbing F. med 100 pct. vognudbringning er det næsten umuligt telefonisk at bestille og få mælken bragt samme dag. Kun Roskilde udviser fin service på dette område.

Omkring halvdelen af de kunder, der får bragt mælk, har inden for den sidste uge købt yderligere kvanta af mælk. Århus er bemærkelsesværdig, idet ikke mindre end 82 pct. af husstandene køber mælk ud over den bragte. Dette bør sammenholdes med, at 60 pct. i Århus kan få, men ikke får mælken bragt. Der synes

i Århus at være tendens til ikke at binde sig til et fast mælkeforbrug gennem udbringning, men at købe ind efter varieret behov.

Langt de fleste (ca. 3/4) af de forbrugere, der selv henter deres mælk, køber denne hos ismejerierne. Undtagelserne fra denne regel er Sønderborg og Nykøbing F., hvor bagerne har en betragtelig del af dette salg. Køb ved mælkevogn sker næsten udelukkende i de helt små byer. Dog foretager ca. 13 pct. i Odense, 24 pct. i Horsens og 21 pct. i Kolding deres indkøb ved mælkevogn.

Indstilling til morgenudbringning.

På dette punkt skiller København, indre by og broerne sig klart ud fra de andre byer, idet der i København findes et uopfyldt ønske om at få mælken bragt. For de øvrige byers vedkommende er der gennemgående overensstemmelse mellem ønsker og de praktiske muligheder. Antallet af kunder, der selv ønsker at hente mælken, udgør 20—30 pct., bortset fra København og Århus, hvor over 50 pct. selv ønsker at hente.

Som begrundelse for selv at hente angiver det store flertal, at der ikke er nogen ulejlighed forbundet med selv at hente mælk. Der er ikke synderlig forskel byerne imellem. Det samme gør sig gældende med hensyn til gruppen, der svarer, at det skyldes varierende forbrug. Omkring 1/5 angiver denne grund; de andre grunde, der er angivet, varierer stærkt fra by til by. Således har en betydelig del i København svaret, at det er for at spare penge. Denne grund angives desuden kun i større udstrækning i Roskilde og Silkeborg. Til gengæld beklager man sig i Neksø og Kolding over ikke at kunne få mælken tidligt nok, således at det er nødvendigt selv at hente.

Tidspunkt for morgenmad.

I Roskilde og sovebyerne spises morgenmad tidligere. Tendenserne er: Jo mindre by - jo senere morgenmad. Generelt synes morgenmadstidspunktet og udbringning af mælk at være i nogenlunde samme relation fra by til by.

Hvilken mælk foretrækkes, den friske eller den gamle?

Kun i København, den indre by, er der et flertal af mænd, der foretrækker den frisk udbragte mælk. Mange er indifferente, og i Odense findes mange tilhængere af køleskabsmælken, men dette kan være af bitter nødvendighed, da

udbringning, som vi har set, finder sted ret sent. Børnenes mening ligger stort set på linje med faderens, dog er der tendens til lidt præference for køleskabsmælken. Lunken mælk er ikke noget for de fleste børn.

Langt de fleste husholdninger opbevarer mælk i køleskab. Næsten alle har normalt plads i køleskabet til mælk.

Kan man købe mælk om søndagen?

Mulighederne for at købe mælk om søndagen er vidt forskellig fra by til by. Nykøbing F., Neksø og København har udstrakt søndagssalg. I store byer som Esbjerg, Odense og Kolding mener 50-75 pct. af husmødrene, at de ikke kan købe mælk om søndagen.

Husstandene uden mulighed for søndagskøb er ikke alle lige forudseende med hensyn til at købe ind om lørdagen. I København dækker alle de familier i sovebyerne, der ikke mener at kunne købe mælk om søndagen, sig ind om lørdagen, hvilket er en forbavsende forskel til den indre by, hvor kun 53 pct. køber om lørdagen. Deri må tillige henses til, at kun 33 pct. kan købe på det sædvanlige købssted hver søndag. I Århus har kun meget få husstande nogen som helst mulighed for at få mælk om søndagen og dækker sig derfor godt ind om lørdagen. Lemvig og Neksø har gode søndagskøbsmuligheder.

Besvær med at få mælk på visse tidspunkter af dagen anføres kun af et mere substantielt antal kunder at være et problem i byerne København, Randers og Nykøbing F. Størst er det i København, hvor ca. 25 pct. af kunderne har besvær med dette punkt.

Det er et meget beskedent antal husstande, der får mælk bragt om søndagen, og det gælder for alle de byer, undersøgelsen omfatter. Bedst ligger det i Københavns sovebyer, men selv her er der 76 pct., der anfører, at de ikke får mælken bragt om søndagen.

Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt det sædvanlige indkøbssted for mælk har åbent om søndagen, hersker der store forskelle byerne imellem. Fra en enkelt procent i Århus til næsten 90 pct. af udsalgsstederne i Neksø har åbent om søndagen. Stort set følges en ringe åbningsprocent af en udbredt turnusordning.

Flertallet af husmødre - fra 70 pct. og op efter til 98 pct. i de enkelte byer - har mindre end 5 minutters gang til nærmeste mælkeforhandler.

I Nykøbing F. og Nyborg med ringe mælke-

salg er der forholdsvis langt til nærmeste forhandler. I Kolding, Rønne og Roskilde har mere end 25 pct. over 5 minutter til nærmeste mælkeforretning.

Ligger forretningerne bekvemt?

Stort set har det store flertal ingen indvendinger mod forretningernes placering, idet ikke mere end gennemsnitlig ca. 10 pct. angiver, at deres indkøbssted ligger ubekvemt. Utilfredsheden med forretningernes placering synes at være mindst i de større byer, dog angiver 15 pct. i Randers og 26 pct. i Kolding, at deres indkøbssted ligger ubekvemt.

De fleste kritikere påpeger, at årsagen er for få indkøbssteder.

Der er betydelig forskel på, hvor udbredt ønsket om flere udsalgssteder er inden for de enkelte byer. Gennemgående er folk tilfredse med de udsalgssteder, der er. Således angiver kun 1/4 og derunder, at det ville være en fordel med flere. Af disse er noget over halvdelen villige til at betale mere for mælken. Flest tilhængere af flere udsalgssteder findes i Københavns indre by, Århus og Silkeborg.

Kritik af mælken.

De fleste af dem, der har kritik at rette mod mælken, angiver som deres kritikpunkt, at mælken er for tynd - ringe. For byerne som helhed svarer noget under 10 pct. dette. Højest er utilfredsheden i Randers og Nykøbing F., hvor 1/4 påtaler dette forhold. Andre kritikpunkter, der fremhæves, er papemballagen, for sen udbringning og ønsket om bedre hygiejne hos forhandlere. Det er dog kun et par procent, som nævner disse kritikpunkter - og det er alt i alt få husmødre, der overhovedet har kritik at anføre.

Prisbevidstheden.

Kun omkring halvdelen af respondenterne kender den rigtige pris på mælk. Der er betydelig forskel mellem de enkelte byer med en variation fra 32 pct. til 92 pct. En del færre angiver en helt forkert pris. Antallet af disse er stigende med bystørrelsen. For »ved ikke«-gruppens vedkommende gælder det, at denne er størst i de store byer.

Hvad angår prisen på andre mælkeprodukter, er uvidenheden endnu større - men lige stor i alle byer og nogenlunde ens inden for produkterne kærnemælk, fløde og piskefløde.

Der er derimod stærk bevidsthed om, hvorvidt der findes udbringningsgebyr eller ej, jo

stærkere jo større gebyr. Det er også ganske klart, at man affinder sig med at betale udbringningsgebyr.

I byer uden udbringningsgebyr vil tilsyneladende mange selv afhente mælk i udsalget fremfor at betale gebyr ved udbringning.

I Roskilde, hvor gebyret er størst, er der flest, der ikke får bragt, men selv foretrækker at hente.

Vaner ved mælkeforbruget.

3/4 af familiens voksne medlemmer drikker mælk hver dag - og for børnenes vedkommende gælder det i ca. 90 pct. af tilfældene. Kun i den indre by i København og i Århus er antallet af børn, der dagligt får mælk, nede på respektive 83 pct. og 85 pct.

For husmoderens vedkommende hører det til undtagelsen, at hun drikker mælk uden for husstanden.

Antallet af mænd, der drikker mælk uden for husstanden, er stigende med bystørrelse for at slutte med ca. 25 pct. i København.

Børnene er dem, som drikker mest mælk uden for hjemmet. Noget under 40 pct. Der er inden for denne gruppe ikke stor forskel mellem byerne. Dog skiller Neksø sig ud ved at ligge helt nede på 1 pct.

Der finder en udstrakt brug af mælk til madlavning sted. Grød af mælk - og frugtgrød med mælk bruges mindre i København end i det øvrige land, men selv her er brugerprocenten inden for den sidste uge for hver af de to retter på 20-30 pct. Omvendt er rå havregryn med mælk mest populær i hovedstaden.

Over halvdelen af børnene drikker mælk i skolen. Der er ret betydelige forskelle mellem byerne. Således får ingen børn i Neksø mælk - medens kun ca. 17 pct. får mælk i Silkeborg og Nykøbing F. Gennemgående er børnene glade for skolemælken. Kun ca. 1/4 har noget at indvende imod den. Som hovedårsag hertil angives af de fleste, at mælken er forkert tempereret.

Over halvdelen af de adspurgte anvender mælk til læskedrik med cacao eller anden tilsætning.

For såvel ymer som skummetmælk kan konstateres et betragteligt antal aldrig-brugere.

At creme fraiche kun anføres at kunne fås af ganske få forbrugere i Roskilde og Nykøbing M., til trods for at creme fraiche faktisk leveres, antyder såvel en ringe distribution som manglende kendskab til varen og dens eksistens.

Kærnemælk anvendes i højere grad om som-

mer end om vinteren, og der er en tendens i retning af mere udbredt forbrug i familier med små børn.

Hvad angår homogeniseret mælk, må der tages hensyn til, at man på undersøgelsestidspunktet kun i København og Århus havde mulighed for at få begge slags mælk - og i Esbjerg og Neksø kun kunne få homogeniseret mælk. I andre byer solgtes udelukkende ikke-homogeniseret mælk. Inden for de byer, hvor man kunne få den homogeniserede mælk, anvendte da også ca. $\frac{3}{4}$ denne mælk. På spørgsmålet om folk ved, at mælken er homogeniseret, må man sige, at det store flertal ved dette. Antallet af kritikere af homogeniseret mælk er ret beskedent, men dog størst med 18 pct. i Århus, hvor der er valgfrihed.

Indstilling til emballagen.

Det er klart, at der ved bedømmelsen af svarene om indstilling til emballagen må tages hensyn til forbrugernes forudsætninger i de enkelte byer - i hvilken emballage forhandles mælken i de enkelte byer.

Mod klare flasker er der meget få indvendinger - og dette gælder såvel i byer, hvor mælken leveres i klare flasker, som i byer, hvor det ikke er tilfældet.

Brune flasker har et større antal modstandere i byer, der ikke får leveret i brune flasker; ca. 60 pct. har her indvendinger mod brune flasker. I byer, hvor mælken leveres i brune flasker, er modstanden mindre, men dog af en ikke ubetydelig størrelsesorden, idet 15-40 pct. retter indvendinger mod brune flasker. Indvendingerne retter sig mod de brune flaskers facon — og til dels mod farven. I nogle byer, hvor brune flasker ikke findes, er der også en vis skepsis overfor, om brune flasker er hygiejniske nok, idet man ikke kan se, om der er urenheder i flaskerne.

Den firkantede papemballage har også mange modstandere. Kritikken samler sig om det generelle: Jeg kan ikke lide — og en fornemmelse af, at papemballagen giver afsmag. I en by som Neksø, hvor al mælk netop forhandles i firkantet papemballage, er modstanden mod papemballagen mere beskedent og samler sig her om paps afsmag.

Endelig gør der sig for den trekantede papemballage også en ikke ringe modstand gældende — her rettende sig mod faconen — og som for den firkantede mod den generelle indstilling: Jeg kan ikke lide papemballage.

Stillet over for valget mellem de forskellige emballageformer kan man stort set sige, at folk er tilfredse med den emballageform, de nu får mælken leveret i. I København og de andre byer med valgfrihed er man mere tilfreds med de brune flasker end de klare. Papemballagen er endnu ikke slået igennem og foretrakkes derfor ikke af så mange. Bemærkelsesværdigt er det, at majoriteten i Neksø 55 pct., som nu kun bruger papemballage, foretrækker denne form.

De, som foretrak papemballagen, har man dernæst spurgt, om de stadig ville foretrække denne, også hvis det gav anledning til en prisforhøjelse på 6 øre mere. Det store flertal - ca. $\frac{2}{3}$ - fastholder deres præference for pap og vil gerne betale mere for at få papemballagen.

Det store flertal foretrækker enten klare eller brune flasker til fløden. Hvor begge flasketyper kan fås, fordeler svarene sig med halvdelen på brune og den anden halvdel på klare flasker. I de øvrige byer er der stort flertal for den klare flaske. Den firkantede og trekantede papemballage har et beskedent antal tilhængere.

Hovedkonklusioner.

Det er vanskeligt at sammendrage hele undersøgelsen i nogle enkelte hovedresultater, men følgende konklusioner synes dog tilladelige:

1) I det store og hele giver de repræsentative udsnit af befolkningen ikke udtryk for utilfredshed med de eksisterende tilstande.

2) Det ses imidlertid også, at tilfredshed/utilfredshed er afhængig af det tilvante. Dette ses særlig tydeligt ved undersøgelsen af indstillingen til emballageformer, hvor der i det store og hele er tale om, at tilfredsheden stiger med kendskab til og brug af en emballageform.

3) Det ses, at de alment fremførte kritikpunkter, for så vidt angår udbringning og søndagsåbning, finder en procentvis støtte i undersøgelsen.

4) I denne forbindelse og i bredere almindelighed viser undersøgelsen, at forbrugerne ikke er uvilligt indstillede over for eller ukendte med køleskabsopbevaring af mælken, og at mulighederne herfor er til stede i form af en høj køleskabsdækning.

5) En generel konklusion er også, at forholdene varierer stærkt fra by til by. Undersøgelsen efterlader det indtryk, at »tilfredsheden« er

forskellig i forskellige dele af landet, således at den synes størst i de mindre områder.

Ved denne summering af resultaterne fra markedsundersøgelsen kunne det også være interessant at sammenholde resultaterne med betænkningens kapitel 13, der omtaler udviklingen hos konsumenterne.

Dette afsnit kan resumeres ved at sige, at konsumenterne er blevet mere forbrugsvillige, forbrugsformående, har mindre tid, er blevet mere mobile, har bedre opbevaringsmuligheder og bor mere spredt end tidligere.

Sammenholdes disse kriterier med forbrugsundersøgelsens resultater, vil den større mobilitet betyde, at undersøgelsens resultater med hensyn til afstanden til nærmeste mælkehandler aftager i betydning, at de ved undersøgelsen konstaterede gode opbevaringsmuligheder understreges og kan forventes forstærket, og at resultater fra de mere spredt bebyggede områder må tillægges større vægt.

Ved betragtning af undersøgelsens resultater må det erindres, at den er gennemført i november/december 1965, og at der er sket ændringer i mælkedistribution, pakning, detailforretningers åbningstider og udbringningsforhold.

I denne forbindelse kan det nævnes, at udviklingen mod papemballage og mod større enheder (2 /-pakninger) har taget fart, ligesom udbringningsmulighederne er blevet formindsket siden da. Tilfredshedsprocenterne og »antal husstande, som kan få bragt«, må ses på denne baggrund.

Det er for denne del af mælkeudvalgets betænkning tankevækkende, at udviklingen siden undersøgelsen kan henføres enten til beslutninger truffet uden om detailhandelssektoren (emballage etc.) eller til den almindelige samfundsøkonomiske udvikling (vanskeligheden ved at få arbejdskraft til udbringning etc.).

KAPITEL 12.

Udviklingen inden for detailhandelen.

Den strukturforandring af detailhandelen, som har fundet sted i efterkrigstiden - og særlig i perioden siden 1955 - har været genstand for mange undersøgelser og kortlægninger.

Af almene fremstillinger henvises til Bjarke Fog og Arne Rasmussen: »Danmarks Detailhandel i 1980«, København 1965, siderne 42-105. En hurtigere oversigt fås af samme forfattere: »Detailhandelen i dag og i overmorgen«, København 1965. Mange specialundersøgelser er gennemført, herunder også af enkeltbrancheforeninger, ligesom resultater af undersøgelser er optaget i offentlige kommissionsrapporter.

Af disse sidste skal henvises til Betænkning I afgivet af Handelsministeriets Næringskommission, Betænkning nr. 360, 1964, side 160-203.

Man har anset det for unødvendigt i denne udvalgsbetænkning at gennemgå og bevise empirisk de forskellige udviklingstendenser i detailhandelen i almindelighed. Man vil indskrænke sig til at fastslå de erkendte og mange gange citerede udviklingstendenser og kun at bringe nyt stof ved ajourføring af illustrativt materiale for de for mælkeudvalgets arbejde helt afgørende forhold.

De almindelige udviklingstendenser i detailhandelen kan på dette grundlag fastslås at have været (uden at der i rækkefølgen er angivet nogen placering efter forholdenes betydningsfuldhed):

Den enkelte forretnings størrelse er vokset — hvilket særlig er rigtigt for forretninger inden for »brede« brancher (købmænd, brugsforeninger, fødevarerforretninger). Udviklingen er gået fra en tilstand med mange, omtrent lige store detailforretninger, til en situation, hvor antallet af små forretninger går tilbage, medens antallet af store stiger.

Udviklingen i retning af større forretninger har haft sin forudsætning i og har været med til at forstærke »brancheglidningen«, hvorved forstås, at der i en forretning føres et sortiment,

som ikke er produktionssamhørigt, men derimod bygget op over kundernes indkøbssituation. En sådan brancheglidning - eller et sådant brancherov, som det betegnes af de brancher, fra hvilke varerne flyttes — er særlig karakteristisk for de store almene brancher.

Betjeningsformen ændres - ikke mindst inden for fødevarerbranchen — mod selvbetjening eller selvvalg. Forudsætningen for dette er, at varerne er præpakke, og at forretningerne har et tilstrækkeligt stort gulvareal til at kunne gennemføre præsentationen af varerne.

Tidligere tiders - det vil i denne sammenhæng sige før 1955 - detailhandel var for dagligvarerne stærkt bopælorienterede i deres beliggenhedsvalg. Dette betød, at detailvirksomhederne var »jævnt« spredt ud over beboelsesområderne. Ændringerne i konsumenternes situation (udearbejdende husmødre etc.) og tendensen imod større enheder har medført, at forretningerne i dag i højere grad er trafikorienterede eller indkøbscenterorienterede. Dette er et udtryk for, at en (meget stor) del af dagligvareomsætningen foregår på en anden måde end tidligere og med en betydelig mindre tilknytning til konsumenternes boliger.

Det tekniske udstyr i forretningerne er stærkt forbedret. Her tænkes ikke alene på, at butikslokalerne i almindelighed er blevet forbedret, men først og fremmest på, at de enkelte forretningers forsyning med kølediske, køleskabe, dybfrostrum etc. er blevet stærkt forøget. En sådan forbedring i opbevaringsstandarden har ikke kun fundet sted i de store forretninger, men kendes også i de mindre butikker. Under alle omstændigheder medfører dette, at den hygiejniske standard og forsvarlige opbevaringsmuligheder i butikkerne er steget.

Kædernes andel af det samlede salg er stigen. Kædedannelserne i dansk detailhandel betegner en forholdsvis ny udvikling, idet en kæde normalt vil have såvel engros- som detailfunk-

tionen under kontrol, idet de ledes af kæden selv. Ændringen af Næringsloven vil i hvert fald ikke stille kæderne dårligere end tidligere, hvorfor fremtidig erhvervslovgivning må tage hensyn til, at der på markedet optræder stor-driftsformer, som under samme ledelse styrer engros- og detailproblemer.

En stærkt medvirkende faktor til detailhandelsudviklingen er, at lønomkostningerne - regnet pr. tidsenhed (time, uge eller måned) — inden for handelen er steget kraftigere end i andre dele af erhvervslivet. Dette må betyde, at interessen for at skabe arbejdsbesparende detailhandelsformer - som for eksempel selvbetjening - er stærkt stigende. Denne udvikling er fortsat og medfører blandt andet, at stærkt servicebetonede, det vil sige stærkt arbejdskrævende, detailhandelsvirksomheder enten ikke kan drives rentabelt, eller at der må drives en prispolitik,

hvorefter de kunder, som nyder godt af eller som efterspørger disse arbejdskrævende ydelser, må betale særskilt for dem.

Som allerede nævnt er de fleste af alle disse faktorer erkendt og bevist adskillige gange.

Her skal kun de nyeste resultater refereres:

Pr. 1. juli 1967 var der i alt godt 4.800 selvbetjeningsbutikker inden for fødevarebranchen. Disse forretninger skønnes at have 45 pct. af fødevareomsætningen. (Kilde: Per Press: Selvbetjeningsbutikker + Supermarkeder 1967, København 1967.)

Ca. 60 pct. af købmændene og ca. 80 pct. af brugsforeningsudsalgene regnes at have et sådant køleudstyr, at de vil opfylde Indenrigsministeriets bekendtgørelse om regler for forhandling af mælk. Dette svarer i alt til ca. 8.600 forretningsenheder.

KAPITEL 13.

Udviklingen i konsumenter og deres vilkår fra den første mælkelov og til dato.

Som en ræsonnementsmæssig baggrund vil det være rimeligt at give en illustration af den udvikling, som har fundet sted hos efterspørgerne efter mælk. Dette er gjort nedenfor i en relativt knap form for at få resultaterne til at stå så klart som muligt.

Der er blevet flere konsumenter, idet der i 1940 i alt var en befolkning på 3,84 millioner, hvilket tal i 1960 var steget til 4,56 millioner og i 1970 formentlig vil være 4,92 millioner. Der er til indeværende tidspunkt sket en stigning på ca. 20 pct. siden 1940.

Den gennemsnitlige konsument bliver ældre. I nedenstående tabel er vist befolkningens aldersfordeling, dels som den var i 1940 til 1960, og dels som den må forventes at være frem til 1980. Af denne tabel ses det interessante, at det i denne epoke først og fremmest er de ældre og ældste - og dermed uproduktive og ikke særligt mælkeforbrugende aldersklasser - som tegner sig for den største del af stigningen.

Af tabellen fremgår det, at man i den fremtidige udvikling må regne med, at de yngre - og dermed formentlig mest mælkedrikkende aldersgrupper - fremover ikke har en stignings-takt, som modsvarer de gamles eller bare de »produktive« aldersgruppers. Med andre ord står man ikke over for et problem med et stærkt stigende antal mælkedrikkende forbrugere.

Konsumenterne bor andre steder, idet det uden yderligere bevisførelse er klart, at der har fundet en vandring sted, som kan skematiseres således: Landbrugerne vandrer til provinsbyerne og disses forstæder, hvorfra der (via større og større byer) sker en vandring til hovedstaden, hvorfra der igen sker en afvandring fra de tre gamle hovedstadskommuner til forstadskommunerne. Det er dog fundet relevant at give visse tal for denne udvikling. Disse findes i tabellen side 50 nederst.

Befolkningen fordelt efter alder 1940–1980 1)

i 1.000	1940	1950	1960	1970	1980
0–14 år	921,4	1.127,7	1.163,6	1.173,5	1.340,1
15–24 år	651,4	588,3	669,9	791,2	742,4
25–44 år	1.195,2	1.250,0	1.176,5	1.222,0	1.439,3
45–64 år	775,4	925,1	1.075,6	1.139,7	1.082,2
65 år og mere	301,0	390,2	478,9	589,6	691,8
I alt	3.844,4	4.281,3	4.564,5	4.916,0	5.295,8
Pct.-fordeling	1940	1950	1960	1970	1980
0–14 år	24,0	26,3	25,5	23,9	25,3
15–24 år	16,9	13,8	14,7	16,1	14,0
25–44 år	31,1	29,2	25,8	24,9	27,2
45–64 år	20,2	21,6	23,5	23,2	20,4
65 år og mere	7,8	9,1	10,5	11,9	13,1
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1) Kilde: Bjarke Fog og Arne Rasmussen: Danmarks Detailhandel 1980, Harcks Forlag, København 1965, side 115.

Konsumenterne er blevet betydeligt rigere, siden den første mælkeordning blev gennemført. Anvendes her nationalproduktstatistikken, kan følgende tal for forbruget pr. indbygger i perioden siden den første mælkeordning opstilles:

Forbrug pr. indbygger i 1929-priser.

1939.....	ca. 1.500
1940-47.....	- 1.350
1948-50.....	- 1.750
1951-55.....	- 1.800
1956-60.....	- 2.025
1961-65.....	- 2.500

Efter et fald i krigsperioden ses det, at den virkelige stigning i forbruget finder sted fra 1953/54, idet der siden da er tale om, at forbruget er steget med ca. 50 pct. Da omregninger over så lange tidsperioder til »realværdier« er forbundet med en række teoretiske og først og fremmest praktiske problemer, er der her overalt ræsonneret på så afrundede tal, at be-

regningernes usikkerhed ikke påvirker konklusionerne.

Vi er alle blevet lige meget rigere, er en udtalelse, som er nødvendig for forståelse af ovenstående. Det er endnu ikke lykkedes at lave en statistik eller en beregning, som virkelig belyser dette forhold. Men alle de tal, der kan anvendes til belysning af indkomstfordelingen, synes at vise, at - relativt - ligger de forskellige grupper samme sted i indkomstfordelingen. Samtidig skal det med udgangspunkt i det faktum, at forbrugeren i 1966 er ca. $\frac{2}{3}$ mere forbrugsformående end i 1939, siges, at man kan se den samme realitet afspejlet i pristalsbudgettet. Dette ændrer sig naturligt efter indkomstudviklingen. Ser man derfor på pristalsbudgettets grundlag i 1939/40 og senere, fremgår det, at fødevareudgiftens andel er faldende.

Sammenhængende med ovenstående kan det konstateres, at forbrugeren er blevet mere (auto)mobil. I 1939 var der således 29 personbiler pr. 1000 indbyggere, hvilket tal i 1966 var steget til 166 personbiler pr. 1000 indbyggere. Da bildækningen er særlig stor i de mest spredt bebyggede områder, betyder det, at forbrugernes

Befolkningen fordelt på forskellige kommunetyper, 1940 til 1960)*

i 1000	1940	1950	1960
Hovedstaden, Københavns og Frederiksborg amt	1.223,9	1.425,2	1.593,9
Provinsbyer med forstæder	993,4	1.166,7	1.318,0
Bymæssige bebyggelser	319,5	379,8	(555,0) ¹⁾
Landkommuner	1.307,5	1.309,6	1.118,4
Bymæssige bebyggelser og landkommuner i alt	1.627,0	1.689,4	1.673,4
Hele landet	3.844,3	4.281,3	4.585,3
Pct.-stigning fra et tiår til næste	1940	1950	1960
Hovedstaden, Københavns og Frederiksborg amt....	16,4	11,9	
Provinsbyer med forstæder	17,5	12,9	
Bymæssige bebyggelser	18,9	(46,1) ¹⁾	
Landkommuner	0,2	(÷ 14,6)	
Bymæssige bebyggelser og landkommuner i alt	3,8	0,9	
Hele landet	11,4	7,0	

¹⁾ Bymæssige bebyggelser er sammenhængende bebyggelser med i 1950 mindst 250 indbyggere og i 1960 mindst 200 indbyggere. Grænseændringen for bymæssige bebyggelser fra 1950-60 har medført en stigning i folketallet i de bymæssige bebyggelser fra 1950-60 på omkring 50-75.000. Folketallet i de bymæssige bebyggelser med mindst 250 indbyggere kan anslås til ca. 480-500.000 indbyggere. Stigningen i folketallet i de bymæssige bebyggelser med mindst 250 indbyggere kan for perioden 1950-60 anslås til ca. 26-32 pct.

*) Kilde: Bjarke Fog og Arne Rasmussen: Danmarks Detailhandel 1980, Harcks Forlag, København 1965, side 118.

mobilitet - særlig hos dem, som har langt til nærmeste indkøbssted - er betydelig større, end den var i 1939. I denne forbindelse skal det nævnes, at selv forsigtige prognoser for forholdene i 1970 mener, at der på dette tidspunkt vil være over 200 biler pr. 1000 indbyggere. Stigningstakten er altså voldsom. (Hertil kommer, at biler på sort/gule nummerplader giver transportmuligheder, der ikke er medregnet her).

Forbrugeren har fået bedre opbevaringsmuligheder. I den almene debat opfattes køleskab, svaleskab og dybfryser stadig som noget nyt - der er tale om en ny vare. Realiteten er imidlertid, at udviklingen er gået stærkere, end man normalt forestiller sig. Det viser sig da også, at den for mælkeudvalget gennemførte forbrugerundersøgelse (som særlig koncentrerer sig om byerne) når op på dækninger omkring 80 pct. som gennemsnit for køleskabe. Dybfryserudviklingen er ikke så stærk, men dette fænomen har jo også mindre betydning for mælkeopbevaringen.

Forbrugeren bruger sine penge på en anden måde. Her er det af statistisk-opgørelsesmæssige årsager vanskeligt at sammenligne tallene fra 1940 med de tilsvarende oplysninger fra 1965. I nedenstående tabel, som er udarbejdet på grundlag af nationalproduktstatistikken, er forbrugstallene og andelen - alle regnet i 1955-priser - sammenlignet for årene 1947 og 1965. Det vil ses, at der samtidig med, at forbruget omtrent er steget til det dobbelte, medens befolkningstallet er steget ca. 10 pct., er sket alvorlige forskydninger i fordelingen af forbruget. Således er fødevarerne kun steget med knap

20 pct., hvilket igen betyder, at fødevarernes andel af forbruget er faldet fra $\frac{1}{3}$ til knap $\frac{1}{4}$. Forbrugsudvidelsen ligger helt andre steder, nemlig på »langvarige goder« og »andre forbrugsvarer«, som indeholder en hel del luksus. Konklusionen af dette er, at prishøjden på fødevarerne - hvis man ser på samfundet som en helhed - i dag er af mindre betydning end tidligere. Forbrugsudvidelsen ligger på andre og eventuelt mere luksusbetonede områder.

Behovstilfredsstillelsen i en husstand opnås ved pengeindkomsten og den arbejdskraft, som kan anvendes inden for husstanden. Med raske skridt går udviklingen imod den situation, at både mand og hustru arbejder uden for hjemmet som lønmodtagere. Dette forhold er belyst så mange gange, at der ikke er nogen grund til at skabe en statistik over længere perioder, men »Statistiske Meddelelser 1966: Ejendoms- og personbeskatningen i skatteåret 1965/66« giver illustrerende tal. I skatteåret 1964/65, det vil sige kalenderåret 1963, var der 425.498 gifte kvinder, som arbejdede for fremmed arbejdsgiver. Disse kvinder tjente tilsammen - skattemæssigt - godt 2,8 milliarder kroner. De sammenlignelige tal for året efter - kalenderåret 1964 - var, at 447.725 gifte kvinder arbejdede for fremmed arbejdsgiver. Disse tjente tilsammen knap 3,3 milliarder kroner. Disse tal svarer til, at der i 1963 var 27 pct. gifte kvinder, som arbejdede, sammenholdt med antallet af forsørgere i skatteteknisk forstand. (Hvilket betyder, at procenten er undervurderet i forhold til gifte kvinder, hvis ægtefælle er i live). Det tilsvarende tal er i 1964 steget til 29 pct. Det er ofte

	1947		1965	
	abs. milliarder kr.	%	abs. milliarder kr.	%
Fødevarer	5,59	34	6,90	22
Tobak, drikkevarer	1,78	11	3,08	10
Fodtøj, beklædning	1,53	9	2,89	10
Husleje	1,20	7	2,14	7
Brændsel, el, gas, varme	0,83	5	0,92	3
Varige goder + biler	1,38	8	6,05	20
Andre forbrugsvarer	1,38	8	3,68	11
Kol. transport + kommunikation	0,71	4	1,28	4
Andre tjenester, udland	2,22	14	3,71	13
I alt forbrug	16,62	100	30,65	100

Forbrugets udvikling på hovedudgiftsgrupper. Alle tal i 1955-priser.

blevet hævdet, at de udearbejdende husmødre kun var ansat på deltid. Det er derfor af interesse at se på de indkomster, som disse udearbejdende husmødre opgiver, idet der her arbejdes med den forudsætning, at de opgivne tal er minimumstal. Dette problem kan illustreres ved samme kilde som nævnt ovenfor. Af de i kalenderåret 1964 udearbejdende hustruer, ca. 447.000, har godt og vel 181.000 tjent under 4.000 kr., medens 266.000 har haft højere ind-

tægt. Disse 266.000 har haft en indkomst på gennemsnitlig 11.000 kr., hvilket igen må betyde, at en betragtelig del af disse kvinder må have heltidsarbejde.

Der er således store forskelle mellem forholdene i 1940 og nu. Husstanden af i dag har bedre opbevaringsmuligheder, bedre transportmuligheder, mindre tid til husarbejde og bor i stigende udstrækning i parcelhuse.

Teknologisk, økonomisk udvikling, herunder emballagespørgsmål.

Det er et karakteristisk træk for dansk mejeribrug, at antallet af produktionsvirksomheder igennem en årrække har været nedadgående. For konsummælkmejerierne i byerne har mælkeloven utvivlsomt haft sin ikke ringe andel i denne udvikling gennem de med hjemmel i loven gennemførte rationaliseringsforanstaltninger i de enkelte byers mælkeforsyning. For landmejeriernes vedkommende er udviklingen i overensstemmelse med de koncentrationstendenser, som kan spores overalt inden for både produktion og omsætning.

Ser man på det totale antal mejerier i Danmark, er dette formindsket fra 1422 i 1958 til 799 i 1967, eller med 623 svarende til 44 pct.

Som et udtryk for nedgangen i antallet af konsummælkmejerier kan anføres, at antallet af medlemsvirksomheder i Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation er faldet fra 232 i 1958 til 148 i 1967.

I København var der ved den nuværende mælkeordnings indførelse i 1960 13 koncessionerede engros-mejerier, hvis antal nu er reduceret til 9.

Koncentrationen inden for mejeribrug kan forudses videreført og vil, hvis planerne om etablering af »Mejeriselskabet Danmark« realiseres fuldt ud, betyde, at hele andelsmejeribruget samles til en produktionsmæssig og afsætningsmæssig enhed inden for én og samme økonomiske ramme.

Selv om tilsvarende planer for samarbejde ikke er kendt for de private mejerier, må det forventes, at der også inden for denne gruppe vil ske en stadig udbygning af den igangværende koncentration med henblik på at opnå stor-driftens fordele.

Medens der i andre lande sammen med mælk og fløde mange steder forhandles et betydeligt antal forskellige mælkeprodukter, har den danske mælkehandel hidtil hovedsageligt kun omfattet de mere traditionelle varer, idet der ifølge

anordningen af 1925 ikke har måttet tilsættes mælk og fløde noget stof. I 1961 er der dog givet tilladelse til fremstilling af chokolademælk, og i 1964 er fremstilling af frugtyoghurt blevet tilladt. Med gennemførelse af indenrigsministeriets bekendtgørelse af 13. september 1967 er der nu åbnet mulighed for fremstilling af særlige mælkeprodukter, og det må antages, at mejerierne i bestræbelserne for at forøge salget efterhånden vil påbegynde fremstillingen af en række nye varer.

I denne forbindelse kan nævnes ultrapasteuriseret mælk - den såkaldte H-mælk. Ved en særlig teknik er det muligt at fremstille mælk og fløde, der uanset opbevaringsforhold har flere ugers holdbarhed. Ifølge den i danske mejerikredse herskende opfattelse regnes der ikke med, at H-mælken vil erstatte den almindelige mælk, men at varen dog vil kunne få en vis udbredelse, særlig i sommerhusområder m.v. Det må bemærkes, at H-mælk, for så vidt den ikke er aftappet i glasflasker eller blikdåser, er underkastet de for handel med almindelig mælk og fløde fastsatte temperaturkrav.

Gennem de senere år har spørgsmålet om mælkens emballering spillet en dominerende rolle i de inden for mejeribrug foregående overvejelser om tilrettelæggelse af de mest hensigtsmæssige behandlings- og distributionsmetoder.

Indtil for ganske få år siden blev al mælk og fløde forhandlet i klare glasflasker. I 1959 blev denne flaske i København erstattet med den brune flaske, og denne flaske er efterhånden taget i anvendelse i adskillige købstæder. Den brune flaske er billigere, lettere og mere solid end den klare flaske, og overgangen til den nye flaske har derfor betydet besparelser i udgifterne til indkøb af flasker, i transportomkostninger samt i brækage. Endvidere bevirker flaskens farve, at mælken er bedre beskyttet mod lysets påvirkninger og derfor har bedre holdbarhed.

Udskiftningen af den klare flaske med den brune gav anledning til en vis reaktion fra forbrugerside, idet nogle af forbrugerne var utilfredse med den nye flaskes form og farve. Det fremgår af forbrugerundersøgelsen, at forbrugerne i de områder, hvor den brune flaske er indført, ikke i almindelighed er kritisk indstillet over for denne emballage.

Af væsentlig større betydning er spørgsmålet om, hvorvidt, hvornår og i hvilket omfang flasken skal erstattes af engangsemballage.

Engangsemballage til mælk og fløde har været anvendt i udlandet i adskillige år. I de fleste lande anvendes såvel glas- som engangsemballage, men det antages inden for mejeribrug, at engangsemballagen i de vesteuropæiske lande vil blive helt dominerende i løbet af de kommende 5-10 år. Det er oplyst, at glasflaskerne i efteråret 1966 er helt erstattet med engangsemballage i Stockholm.

Der er i udlandet efterhånden udviklet forskellige emballagesystemer. Her i landet skal detailemballage til mælk og fløde samt mælkevarer godkendes af indenrigsministeriet efter forudgående afprøvninger på Statens Forsøgsmejeri.

Engangsemballage forekommer i 3 hovedgrupper:

1. Emballage af karton med overtræk af plast eller voks. De færdige pakninger er firkantede og aflange og fremtræder ret stive. Pakningerne er lette at holde på og er lette at åbne. Det er disse pakninger, der hidtil er faldet mest i forbrugernes smag, men det er også den dyreste emballageform.

2. Emballage fabrikeret fra plastbelagte pappiruller. Den færdige emballage kan være trekantet eller firkantet. Den firkantede pakning virker knap så stabil som kartonemballagen og kan ved tryk under ophældning give anledning til mælkesprøjt.

3. Emballage fabrikeret af tyndt plastfolie. Den færdige emballage fremtræder som en blød

pose, og det er for at undgå spild ved ophældning nødvendigt at anbringe posen i en særligt indrettet kande, der i almindelighed udleveres af mejerierne til forbrugerne.

De øjeblikkelige omkostninger ved overgang til engangsemballage er for så vidt angår produktionsleddet af direktør Ernst Skødt, Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation, i marts 1966 beregnet til følgende omtrentlige beløb pr. Vi liter mælk:

Kartonemballage	11—12 øre
Plastbelagt papir	6-9 »
Plastposer	2½ »

Tænker man sig en fuldstændig tilpasning af produktion og distribution til engangsemballage, vil der kunne opnås besparelser i anlægsomkostningerne på grund af mindre pladsbehov, samt besparelser i distributionsomkostningerne som følge af den lettere emballage og det forhold, at man ved anvendelse af engangsemballage undgår at skulle indsamle den brugte emballage, jf. herom det i kapitel 10 anførte.

Hertil kommer yderligere, at anvendelsen af engangsemballage vil kunne føre til en nedgang i forhandleravancen. Det bemærkes i denne forbindelse, at detailavancen i Oslo for flaskemælk er ca. 16 pct., medens avancen for mælk i engangsemballage er ca. 10 pct.

I løbet af de sidste 2-3 år har anvendelsen af engangsemballage fundet betydelig udbredelse inden for den danske mælkehandel. Det skønnes i januar 1968, at ca. 30 pct. af al konsummælk og fløde forhandles i engangsemballage.

Udvalget har ikke set det som sin opgave at tage stilling til, om der bør anvendes flasker eller engangsemballage, eller hvilke former for engangsemballage der bør foretrækkes, men har ønsket at pege på, at der findes en række muligheder, og at overgang til de billigste former for engangsemballage alt i alt næppe vil medføre større totalomkostninger end anvendelse af glasflasker.

KAPITEL 15.

Udvalgets overvejelser og konklusioner.

Som anført side 7 tager nærværende delbetænkning alene sigte på detailmælkehandelens forhold, idet udvalget endnu ikke har undersøgt forholdene omkring engroshandelen med mælk og fløde.

De foranstaltninger, som er gennemført i medfør af mælkeloven, har - i hvert fald for så vidt der anlægges en prismæssig vurdering - været af langt større virkning for engroshandelen end for detailhandelen. Der kan i denne forbindelse henvises til den i 1949-kommissionens betænkning side 52 angivne beregning, hvorefter 85 pct. af prisbesparelsen ved den storkøbenhavnske mælkeordning tilskrives engrosmejerierne, medens mælkeudsalgernes andel af den samlede besparelse androg 15 pct.

Der er i kapitel 3 givet en nærmere redegørelse for de enkelte bestemmelser i mælkeloven. For detailhandelens vedkommende betød mælkelovens gennemførelse først og fremmest en tilsigtet stærk nedskæring i antallet af mælkesælgende forretninger. Dette blev opnået dels gennem bestemmelsen om det begrænsede varesortiment, der måtte forhandles sammen med mælk og fløde, og dels gennem indførelsen af pligten for mælkeforretningerne til at holde åbent om søndagen. Gennem disse to bestemmelser blev kolonialforretninger og lignende, der tidligere i et vist omfang havde solgt mælk og fløde, afskåret fra denne handel. Antallet af mælkeforretninger blev yderligere reduceret ved frivillig nedlæggelse af mindre mælkebutikker mod ydelse af erstatning samt gennem indførelse af bestemmelsen om tab af ret til mælkehandel ved ejerskifte.

Reduktionen af antal mælkeforretninger resulterede i en omsætningsstigning for de tilbageblevne forretninger, og denne omsætningsstigning gav grundlag for en nedsættelse af mælkehandlernes avance. I Storkøbenhavn androg avancedenssættelsen godt 20 pct.

Som en konsekvens af mælkehandelens sær-

lige stilling bestemtes, at salg af mælkeforretninger skulle foregå til priser godkendt af kommunalbestyrelsen, og der blev endvidere i en række kommuner indført pligt for mælkehandlerne til at foretage udbringning. Detailpriserne for mælk og fløde blev af kommunalbestyrelsen ansat som faste priser, der ikke måtte fraviges.

Gennem de nævnte foranstaltninger blev mælkehandelen baseret på specialforretninger, der i almindelighed kun kunne opnå en mere begrænset omsætning. Den som følge af nedsættelsen af antallet af mælkeforretninger foretagne avancereduktion bevirkede, at mælk blev forhandlet med avancer, der var lavere end de før mælkeloven gældende, og der er ikke grundlag for at antage, at detailmælkehandelen, således som den blev udformet gennem mælkeloven, arbejdede mindre effektivt end den øvrige detailhandel.

Derimod har de faste rammer, der er lagt for mælkehandelen, i nogen grad hindret denne branche i at følge med i den udvikling, den øvrige detailhandel har gennemgået i de senere år.

Der er i kapitel 12 redegjort for den øvrige detailhandels forhold. Som væsentlige træk kan nævnes udvikling i retning af større forretninger med bredt varesortiment og med selvbetjening samt stærkt forbedret teknisk udstyr. Der har endvidere i de senere år udviklet sig en helt anderledes levende konkurrence i detailhandelen end tidligere. Gennem forøgelse af forretningernes størrelse og indførelsen af arbejdsbesparende detailhandelsformer har den øvrige detailhandel i nogen grad kunnet imødegå den omkostningsstigning, der har været en følge af den almindelige stigning i lønningerne. En tilsvarende mulighed har detailmælkehandelen været afskåret fra, og de foreliggende regnskabstal fra mælkeudsalgene - jfr. side 34-35 - tyder da også på, at mælkehandlerne kun har

fået ringe andel i den almindelige velstandsstigning.

Den begrænsede indtjeningsmulighed inden for mælkedetailhandelen har medført, at mælkeudsalgene vanskeligt kan betale den høje husleje i nybyggeriet, og dette har bevirket, at mulighederne for indkøb af mælk i visse nyudbyggede områder er blevet ringe.

Udover ændringerne inden for den øvrige detailhandel er der i de senere år indtruffet ændringer i en række af de forhold, der var gældende, da de nuværende mælkeordninger blev etableret.

Samfundets almene beskæftigelsessituation er - uanset mindre afvigelser - strukturelt ændret fra en situation med stor arbejdsløshed og en stor - ikke registreret - arbejdskraftreserve, væsentligst i form af gifte kvinder, til dagens samfund med en beskeden eller ingen arbejdsløshed, samtidig med at det skønnes, at den eksisterende arbejdskraftreserve på det nærmeste er opbrugt. Det er da også tidligere vist, hvorledes der er vanskeligheder med at skaffe overtagere til de kørende ruter. Hertil kommer, at mangelen på kvalificerede medhjælpere i detailmælkehandelen har nødvendiggjort indførelse af turnusordninger.

Forbrugernes indkøbsvaner er ændret betragteligt, hvilket for det første såvel har været en forudsætning for som en følge af udviklingen i detailhandelen og for det andet en konsekvens af konsumenternes ændrede forhold med hensyn til indkomst, udearbejde, besiddelse af køleskab og dybfryser (se i øvrigt nærmere kapitel 13).

Den tekniske udvikling med hensyn til mælkeproduktion og emballering giver mulighed for mælk med større holdbarhed, som kan overflødiggøre returmælken, der som omtalt i kapitel 10 er en stærkt omkostningsforhøjende faktor. Muligheden for levering af mælk i engangsemballage forøger en række nye branchers interesse i salg af mælk.

På det næringsretlige område betyder indførelsen af den nye næringslov (lov nr. 212 af 8. juni 1966), at der fra 1970 er mulighed for egentlige handelskædedannelser inden for samme kommune, og at der næringsretligt ikke lægges nogen vanskeligheder i vejen for brancheglidning. På det sundhedsmæssige område er der ved bekendtgørelse nr. 377 af 13. september 1967 om mælk og fløde samt mælkevarer (konsummælkprodukter) sket den ændring, at der nu eksisterer centralt formulerede regler

om mælks og mælkeprodukters kvalitet og tekniske stade, ligesom der er foreskrevet landsomfattende regler for disse varers distribution og opbevaring. De nye regler, der kontrolleres på det lokale plan, betyder - lige så lidt som de tidligere gældende - nogen væsentlig begrænsning for antallet af mælkesælgende forretninger, men med indførelsen af landsomfattende bestemmelser foreligger der nu, i modsætning til tidligere, overalt i landet det sundhedsmæssige grundlag for, at en udvidelse af de mælkesælgende butikstyper kan finde sted.

Det er næppe heller noget tilfælde, at rammerne omkring mælkesalget er ændret væsentligt i de senere år i Norge og Sverige, se nærmere kapitel 9.

På baggrund af den udvikling, som har fundet sted dels snævert inden for detailmælkehandelen, dels i den øvrige detailhandel og endelig i samfundet som sådant, kan de gældende regler i mælkeloven for detaildistributionen af mælk og fløde ikke længere anses for tilstrækkeligt fleksible, og det må befrygtes, at de på længere sigt vil føre til utilfredsstillende tilstande såvel for forbrugerne som for den eksisterende detailmælkehandel.

Som det vil være fremgået af det tidligere anførte (kapitel 3), er åbningspligten blevet lempet i 1963, og dens værdi må i det hele taget siges at være aftagende efter de foreliggende oplysninger om den meget store køleskabsdækning og forbrugernes ringe køb på søn- og helligdage. Der synes på denne baggrund ikke at være tilstrækkeligt grundlag for at opretholde den byrdefulde åbningsforpligtelse for detailmejerierne.

Heller ikke bestemmelserne om begrænsningerne i detailmejeriernes varesortiment kan forventes opretholdt, men vil formentlig på længere sigt blive udhulet ved at flere og flere varer tillades forhandlet i detailmejerierne. Allerede under den bestående mælkelov er der fra detailmælkehandelens side fremsat ønsker om udvidelse af varesortimentet, og efter de foreliggende oplysninger om mælkebutikkernes beskedne fortjeneste forekommer det nødvendigt af hensyn til opretholdelse af en rimelig standard inden for erhvervet at forøge denne indtjening gennem udvidelse af varesortimentet, hvis man vil undgå en forhøjelse af detailavancerne på mælk og fløde og deraf følgende højere forbrugerpriser på disse varer. Hertil kommer, at systemet, hvorefter der af konkurrencemæssige grunde fastsættes forbud mod at sælge og købe

almindelige daglige varer i fødevarerbutikker, vil forekomme forbrugerne mere og mere uforståeligt og urimeligt, efterhånden som grænsen mellem købmandsforretninger, andre dagligvarerforretninger og detailmejerier udviskes gennem varesortimentsudvidelse (brancheglidning). Som følge af ovenstående forudses det, at en fortsættelse af den nuværende lovgivning i realiteten vil ende i et rent koncessionssystem, hvorunder salg af mælk og fløde alene er et spørgsmål om at opnå kommunalbestyrelsens godkendelse, når bortses fra sundheds- og næringslovgivning. Et sådant koncessionssystem må afvises, allerede fordi der i mange tilfælde ikke vil kunne påvises objektive kriterier for at tildele mælkesalgstilladelse til en forretning frem for andre, der er beliggende i samme kvarter, hvorfor systemet indebærer muligheder for vilkårlighed.

Ud fra ovennævnte forudsætninger finder udvalget, at det ikke er muligt at fortsætte med de principper for detailhandelen med mælk og fløde, som er nedfældet i den gældende mælke-lov, og at det heller ikke er tilstrækkeligt at foretage mindre ændringer i loven, til trods for at den i kapitel 11 omtalte forbrugerundersøgelse stort set giver et billede af overvejende tilfredshed hos forbrugerne over mælkeforsyningen på undersøgelsestidspunktet. Efter udvalgets opfattelse bør forhandlingen af mælk og fløde bringes i overensstemmelse med udviklingen i den øvrige detailhandel, i teknologien og i samfundets forbrugsmæssige og beskæftigelsesmæssige struktur, og der bør gives detailhandelen med mælk den nødvendige frihed til at kunne tilpasse sig de nuværende forhold og den fremtidige udvikling.

Imod en ophævelse af reguleringen af detailmælkehandelen er blevet fremført, at udbringning af mælk til forbrugerne ikke vil kunne opretholdes i samme omfang som under den eksisterende mælkeordning. I denne forbindelse er især henvist til, at detailvognene vil få store vanskeligheder, hvis deres kunder i tæt bebyggede områder går over til at købe mælk i supermarkeder m.m., således at detailvognene alene forsyner de mere spredt bebyggede områder, hvor distributionsomkostningerne er større. En liberalisering af mælkehandelen vil efter denne tankegang med andre ord føre til en dårligere betjening af forbrugerne i de spredt bebyggede områder. Hertil skal bemærkes, at det også under friere handelsforhold skønnes muligt at opretholde en vis detailvognsudbringning, således

at de forbrugere, der ønsker mælken udbragt, fortsat har mulighed herfor mod betaling af de omkostninger, som udbringningen medfører. Der kan bl.a. henvises til den mulighed, at mejerierne indfører særlige abonnementsordninger, hvor forbrugerne uge for uge binder sig til at betale et fast beløb for at få mælken udbragt.

Den bestående detailmælkehandel medfører en række særlige fordele for forbrugerne, såsom nærhed ved boligen, mulighed for indkøb og udbringning i de tidlige morgentimer, ydelse af kredit og personlig kontakt.

Disse fordele vil i almindelighed ikke findes ved indkøb af mælk i moderne detailhandelsforretninger. Fordelen ved at kunne købe mælk her er muligheden for at foretage indkøb af mælk sammen med øvrige indkøb og muligheden for køb til lavere priser.

Et andet problem i denne sammenhæng er, at en udvidelse af antallet af mælkeforretninger vil medføre en stigning i engrosmejeriernes distributionsomkostninger, jfr. side 38-39. På den anden side vil adgangen for nye forretninger til at forhandle mælk kunne føre til en konkurrencetilstand inden for mælkedetailhandelen, der under forudsætning af, at de nugældende faste priser ophæves, vil kunne resultere i faldende priser. Spørgsmålet er dog noget kompliceret. En fri adgang til mælkesalg vil utvivlsomt forstærke overgangen til engangsemballage, og udgiften til denne emballage vil i hvert fald, for så vidt der anvendes de dyrere emballageformer, have en prisforhøjende virkning. På den anden side vil overgangen til engangsemballage på kortere og længere sigt medføre væsentlige besparelser i engrosmejeriernes omkostninger til investering, aftapning og distribution, herunder returomkostninger, og vil også medføre lettelser for detailhandelen.

Ved en frigivelse af adgangen til mælkehandel må det antages, at et betydeligt antal levedsmiddelforretninger vil være interesseret i at forhandle mælk. Der vil fra et forbrugermæssigt synspunkt ikke være behov for, at mælk forhandles overalt, og en stærk spredning af mælkesalget kan ikke undgå at medføre en væsentlig stigning i engrosmejeriernes distributionsomkostninger. Det vil imidlertid være muligt at tilvejebringe en rimelig balance mellem på den ene side forbrugernes lette adgang til at indkøbe mælk og stigningen i engrosmejeriernes distributionsomkostninger gennem ansættelsen af de leveringsbetingelser, som mælke-

forretningerne skal opfylde for at kunne indkøbe mælk. Sådanne leveringsbetingelser kan eksempelvis gå ud på, at der kun leveres mælk, såfremt der sælges et vist mindstekvantum, eller således at der for hver enkelt leverance uanset dennes størrelse skal ydes en fast leveringsafgift.

Der er fra den bestående mælkehandel udtalt frygt for, at en ophævelse af de faste priser skal resultere i en konkurrencetilstand, hvorefter mælk af de nye forretningstyper anvendes som slagvarer. Efter mælkehandelernes opfattelse vil disse forretninger kunne være interesseret i at forhandle mælk uden avance eller med en meget lav avance ud fra den antagelse, at salget af mælk vil føre til forøget salg af andre varer. En sådan konkurrenceform vil efter dette ræsonnement være helt ødelæggende for den bestående mælkehandel, der er stærkt afhængig af mælkesalget. De kørende mælkeforhandlere har særlig henvist til, at en konkurrenceform, hvorefter de nye forretninger enkelte dage i ugen sælger mælk til meget lave priser, vil medføre en sådan usikkerhed i de kørende forhandlers indtjeningsforhold, at disse vil indstille deres ruter og overgå til andet erhverv. Dette vil medføre, at de mere spredt bebyggede områder, der hidtil overvejende har været forsynet gennem detailvogne, vil få stærkt forringede indkøbsmuligheder.

Der har i udvalget været forskellige opfattelser af, hvorledes man skal stille sig til en eventuel slagvarekonkurrence. Man har på et tidspunkt drøftet muligheden af, at der i en vis periode efter ophævelsen af faste priser blev ansat minimalavancer. Som det vil fremgå af de nedenfor anførte forslag, mener et flertal af udvalgets medlemmer, at der efter ophævelsen af de faste priser bør være adgang for kommunalbestyrelsen til at genindføre detalprisansættelse, såfremt der efter kommunalbestyrelsens skøn opstår en urimelig lokal priskonkurrence. Der er fra anden side i udvalget givet udtryk for, at mælk efter ophævelsen af de faste priser bør forhandles under samme vilkår, som gælder for alle andre varer.

Det er udvalgets opfattelse, at en adgang for den øvrige detailhandel til at forhandle mælk ikke vil være ensbetydende med den bestående mælkedetailhandels ophør, men at en række af de bestående detailmælkehandlere tværtimod gennem en hensigtsmæssig udvidelse af varesortimentet og gennem ydelse af service i form af udbringning m.v. vil kunne opnå bedre indtjeningsmuligheder.

Efter gennemgang af en række forskellige muligheder og overgangsordninger er der i udvalget enighed om, at de nuværende restriktioner vedrørende detailhandel med mælk og fløde bør ophæves, men at dette af hensyn til den bestående mælkedetailhandel først bør ske efter en vis overgangsperiode.

Et flertal på følgende 16 medlemmer:

C. Bæk,
N. Restrup Carstensen,
Mandrup Hansen,
Niels Børge Hansen,
Ove Jensen,
A. Stæhr Johansen,
Villy Kortsen,
F. Lambertsen,
Poul Larsen,
Henning Madsen,
Gunnar Mortensen,
Oluf Nielsen,
E. Malling Olsen,
V. Plantener,
Robert Sandau og
Ernst Skødt

foreslår, at de gældende restriktioner for den bestående detailhandel ophæves fra den 1. juli 1969, at der i en overgangsperiode på 1½ år gives et begrænset antal nye forretninger adgang til at forhandle mælk og fløde, og at adgangen til detailforhandling af mælk og fløde herefter gives fri. Flertallet har formuleret sit forslag som følger:

1. Fra 1. juli 1969 ophæves de i henhold til mælkelovens § 8 foretagne begrænsninger i detailmejeriernes varesortiment.

Påbegyndelse af salg af mælk og fløde kræver som hidtil tilladelse fra kommunalbestyrelsen. Kommunalbestyrelsens adgang til at give nye tilladelser til mælkesalg begrænses således, at det samlede antal salgssteder (faste udsalg + kørende forhandlere) ikke kan forøges udover 10 pct. af det i kommunen ved lovens ikrafttræden værende antal salgssteder. Kommunalbestyrelsen er dog berettiget til at give så mange forretninger og detailvognsruter adgang til mælkesalg, at der i kommunen bliver et mælkesalgssted for hver 800 indbyggere.

Ved tildeling af mælkesalgstilladelser skal kommunalbestyrelsen særligt tilgodese, at disse fortrinsvis gives til detailforretninger, som udfylder lokale »tomrum«, f.eks. i nyudbyggede kvarterer eller i spredt bebyggede områder. Hensyn skal også tages til, at tilladelserne gi-

ves til forretninger og forretningstyper, som kan medvirke til en fremtidig effektiv mælke-distribution og et rimeligt prisniveau.

Samtlige faste udsalgssteder er fritaget for eventuel pligt til udbringning samt for åbnings-pligt i henhold til mælkelovens § 4.

Samtlige bagerforretninger må forhandle mælk og fløde på folkekirkens helligdage.

Mælkeudsalg kan frit omsættes.

De af kommunalbestyrelsen truffne afgørelser om mælkesalgstilladelser kan indbringes for det i mælkelovens § 10, stk. 3, omhandlede nævn.

2. Fra 1. januar 1971, dog tidligst 1 år og 6 måneder efter lovens ikrafttræden, er adgangen til at forhandle mælk og fløde fri.

Det påhviler engrosmejerierne at fastsætte sådanne objektive leveringsbetingelser, at der bliver let adgang for befolkningen til at indkøbe mælk og fløde. Det skal dog samtidig gennem ansættelsen af leveringsbetingelserne søges undgået, at salget af mælk og fløde spredes på et så stort antal forretninger, at engrosdistributionsomkostningerne forhøjes urimeligt.

De af engrosmejerierne ansatte leveringsbetingelser skal godkendes af kommunalbestyrelsen, i Storkøbenhavn det i henhold til mælkelovens § 5 nedsatte udvalg. Kommunalbestyrelsens afgørelse med hensyn til leveringsbetingelser kan indbringes for det i mælke lovens § 10, stk. 3, omhandlede nævn.

Kommunalbestyrelsens godkendelse af forbrugerpriser for mælk og fløde bortfalder. Kommunalbestyrelsen har, hvor det er nødvendigt for at imødegå en urimelig lokal prisudvikling, adgang til at ansætte detailpriser for mælk og/eller fløde. Kommunalbestyrelsens beslutning kan indbringes for det i mælkelovens § 10, stk. 3, omhandlede nævn.

På grundlag af flertallets forslag er udarbejdet det nedenfor optagne lovforslag med tilhørende bemærkninger.

Et af flertallets medlemmer kan ikke fuldt ud tiltræde lovforslaget.

Oluf Nielsen er således af den opfattelse, at det i § 9 omhandlede ankenævn bør udvides med 1 medlem, der udnævnes efter indstilling fra kommunalbestyrelserne, subsidiært foreslås, at nævnets medlemstal nedsættes til 3, således at de 2 partsrepræsentanter, der efter forslaget udnævnes efter indstilling af Danske Konsummælke mejeriers Fællesrepræsentation og Butikshandelens Fællesråd, udgår. Oluf Nielsen finder

endvidere, at kommunalbestyrelsens afgørelser i henhold til § 14, stk. 1, 1. punktum ikke bør kunne indbringes for ankenævnet, da dette nævn ikke kan antages at have forudsætninger for at bedømme disse lokalt betonedede afgørelser.

Et *mindretal* på følgende 3 medlemmer:

Formanden,

P. Nørgaard og

T. Mathiasen

kan tilslutte sig flertallets forslag om en afviklingsordning, men må tage afstand fra forslaget i § 5, stk. 2, om, at kommunalbestyrelserne fortsat skal have adgang til at ansætte detailpriserne.

Ophævelse af restriktionerne for detailhandelen med mælk og fløde vil åbne mulighed for en modernisering og effektivisering af mælkehandelen på linie med den udvikling, som allerede i en årrække har gjort sig gældende inden for den øvrige detailhandel med levnedsmidler. En væsentlig forudsætning for, at en sådan udvikling kan fremmes i rimeligt omfang, er en fri prisdannelse, som tillader den enkelte forretning at ansætte priser svarende til dens omkostningsforhold. Det må alvorligt befrygtes, at forslaget om, at kommunalbestyrelserne skal kunne ansætte detailpriserne, i praksis vil kunne medføre uheldigt virkende indgreb i prisdannelsen. Forslaget, som vel først og fremmest tager sigte på en beskyttelse af den bestående detailhandel, er ikke ledsaget af nøjere angivelse af, hvad der skal forstås ved »en urimelig lokal prisudvikling«. Der er ej heller angivet nærmere retningslinier for kommunalbestyrelsernes ansættelse af priserne. Det vil således være overladt til kommunalbestyrelsernes helt frie skøn, hvornår der skal gribes ind, og hvilke priser der skal fastsættes.

Efter at mælkehandelen har arbejdet under regulerede forhold siden 1940, er det ikke uforståeligt, om den bestående mælkehandel ser med nogen ængstelse på en fri handels vilkår. Men en anden ting er, om der virkelig er afgørende grunde for at antage, at den bestående mælkehandel vil blive udsat for en urimelig konkurrence. Erfaringerne fra monopoltilsynets arbejde med lignende spørgsmål tyder ikke herpå. I de tilfælde, monopoltilsynet har behandlet, er det, uanset at konkurrencen fra tid til anden kan have resulteret i forholdsvis lave priser, ikke påvist, at konkurrencen har ført til urimelige virkninger. Det fremsatte forslag kan

derfor ikke anses for tilstrækkelig motiveret. De spørgsmål, der eventuelt måtte opstå med hensyn til prisdannelse og konkurrenceforhold under en fri handel med mælk og fløde, bør ligesom inden for det øvrige erhvervsliv søges løst efter bestemmelserne i den almindelige pris- og monopollovgivning.

Ved en frigivelse af mælkehandelen vil der kunne opstå tilsvarende spørgsmål om begrænsninger i den frie erhvervsudøvelse, som kendes fra det øvrige erhvervsliv, f.eks. at visse forretninger udelukkes fra levering eller udsættes for en urimelig forskelsbehandling. I det øvrige erhvervsliv søges sådanne spørgsmål løst gennem bestemmelserne i monopolloven. Det må være rigtigst, at der inden for mælkehandelen kommer til at gælde en tilsvarende beskyttelse af erhvervsfriheden. Dette forekommer i øvrigt at være en nødvendig forudsætning for, at en liberalisering af mælkehandelen kan sikres gennemført i praksis. Forslaget i § 6, stk. 1, om, at konsummælkmejerierne skal fastsætte »objektive leveringsbetingelser« har væsentligst et andet sigte og indeholder i hvert fald næppe tilstrækkelige garantier. Det bør derfor tilkendes i loven, at mejerierne har en forpligtelse til at levere mælk og fløde til videreforhandling på rimelige og ligelige vilkår.

Et *andet mindretal* på følgende 4 medlemmer:

Bodil M. Begtrup,
A. Stendell Jensen,
Elisabeth Reinstrup og
T. Tychsen

kan tiltræde den af flertallet foreslåede afvikling af restriktionerne vedrørende detailmælkehandelen og kan ligeledes tiltræde den i overgangsperioden foreslåede mulighed for udvidelse af antallet af mælkesælgerne. Fra forbrugerside henvises især til de foranførte fordele for forbrugerne ved den udvidede adgang til indkøb af mælk sammen med øvrige indkøb og muligheden for køb af mælk til lavere priser. Man mener derimod, at den af flertallet foreslåede afviklingsperiode er for lang, og er af den opfattelse, at der senest 1. januar 1970 bør være fri adgang til mælkehandel. Der henvises til, at der i kommissoriet direkte peges på de næringsretlige virkninger, der træder i kraft denne dato. Mindretallet lægger i denne forbindelse desuden vægt på, at det siden nedsættelsen af mælkeudvalget i 1965 har været åbenbart, at en liberalisering af mælkehandelen var forestå-

ende, og at de nuværende mælkeudsalg således allerede har haft mere end 3 år til at indstille sig herpå. Mindretallet kan tiltræde, at engrosmejerierne efter overgangsperiodens afslutning ansætter objektive leveringsbetingelser, der sikrer, at alle forretninger, der opfylder de sundhedsmæssige betingelser, og som ønsker at forhandle mælk, får mulighed for at få denne leveret.

Derimod kan mindretallet ikke tiltræde, at der tillægges kommunalbestyrelsen adgang til at tage stilling til leveringsbetingelserne eller adgang til at genoptage detailprisansættelsen for mælk og fløde. Det er mindretallets opfattelse, at der efter detailmælkehandelens frigivelse ikke bør opretholdes særregler for detailhandel med mælk og fløde. Spørgsmålet om godkendelse af leveringsbetingelserne samt om eventuel indgriben i tilfælde af salg til urimeligt lave priser må afgøres af monopoltilsynet i overensstemmelse med de i monopolloven fastlagte retningslinier.

A. Stendell Jensen og T. Tychsen ønsker med henblik på afviklingsperiodens længde at tilføje, at ophævelsen af begrænsningerne i mælkeudsalgenes varesortiment, der ifølge forslaget skal finde sted ved overgangsperiodens påbegyndelse, vil medføre en væsentlig ulighed i erhvervsudøvelsen, og at det derfor må forudsættes, at overgangsperioden bliver meget kort.

Et *tredie mindretal*: H. Fredholm, kan ikke tiltræde det foreliggende lovforslag, idet det ikke sikrer den bestående mælkehandel rimelige erhvervsvilkår, ligesom forsyningsforholdene for den svagt stillede del af befolkningen forringes.

Bestemmelsen i lovforslagets § 1, stk. 3, hvorefter handelsministeren kan fastsætte, at en kommune eller en del af en kommune ikke længere skal være omfattet af loven, når der af en kommunalbestyrelse fremsættes anmodning herom, kan gøre loven helt illusorisk, da enhver ankesag kan blive mødt med en kommunal udtræden af lovområdet.

§ 1, stk. 3, foreslås affattet således:

»Handelsministeren kan i forbindelse med kommunesammenlægninger fastsætte, at en kommune eller en del af en kommune ikke længere skal være omfattet af loven. Dette gælder dog ikke de under mælkeloven ved dennes ikrafttræden henhørende købstadskommuner«.

Bestemmelsen i § 6, stk. 2, om, at kommunalbestyrelsen kan dispensere fra de fastsatte

leveringsbetingelser, lever ikke i tilstrækkelig grad op til de under udvalgsdrøftelserne faldne udtalelser om en rimelig hensyntagen til den bestående detailhandel med hensyn til fritagelse for eventuel afgiftsbetaling.

Lovforslagets § 6, stk. 2, foreslås suppleret med følgende bestemmelse:

»De ved lovens ikrafttræden eksisterende udsalgssteder for mælk, som eventuelt vil komme til at afgive en del af mælkesalget til andre handlende, er dog undtaget fra bestemmelserne om afgift pr. leverance eller udsalgssted«.

Der er ikke i lovforslaget eller ved betænkningens udformning taget hensyn til resultatet

af den foretagne forbrugerundersøgelse, der klart viste forbrugernes tilfredshed med de bestående forhold - ikke mindst med hensyn til de bestående mælkebutikkers beliggenhed. Betænkningen og lovforslaget ser helt bort fra, at nærhedsbutikkerne er af afgørende betydning for ældre forbrugere og økonomisk svagt stillede forbrugere, der ikke er i besiddelse af eget transportmiddel. For disse forbrugere vil forsyningsforholdene for mælk og fløde blive væsentligt forringet ved lovforslagets vedtagelse, idet en lang række nærhedsbutikker vil miste deres eksistensgrundlag.

København i januar 1969.

Bodil M. Begtrup

C. Bæk

N. Restrup Carstensen

H. Fredholm

Mandrup Hansen

Niels Børge Hansen

A. Stendell Jensen

Ove Jensen

A. Stæhr Johansen

Villy Kortsen

Frank Lambertsen

Poul Larsen

Henning Madsen

T. Mathiassen

Gunnar Mortensen

Oluf Nielsen

P. Nørgaard

£. Malling Olsen

V. Plantener

Arne Rasmussen
(Formand)

Elisabeth Reinstrup

Robert Sandau

Ernst Skødt

T. Tychsen

Knud Andersen

B. Richnagel

LOVFORSLAG

Udkast til lov om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde.

Kapitel 1.

Lovens område.

§ 1. Denne lov omfatter - bortset fra bestemmelsen i § 12, der gælder hele landet — handel med og fordeling af mælk og fløde i de i bilaget til loven anførte områder.

Stk. 2. Handelsministeren kan udvide lovens geografiske område, når der af kommunalbestyrelsen i en kommune med bymæssig bebyggelse fremsættes anmodning om, at lovens bestemmelser må komme til anvendelse i kommunen eller en del af denne.

Stk. 3. Når der af en kommunalbestyrelse begrundet med særlige forhold i kommunen fremsættes anmodning herom, kan handelsministeren fastsætte, at kommunen eller en del af denne ikke længere skal være omfattet af loven.

Stk. 4. Loven finder ikke anvendelse på flødeskum og flødelignende produkter i pisket form.

§ 2. Såfremt det skønnes, at salg af mælkekonserver, eksportfløde eller andre mælke- og flødeprodukter - bortset fra konsumis - griber ind i den omsætning af mælk og fløde, som er reguleret gennem denne lov og de i medfør af denne givne forskrifter, kan vedkommende kommunalbestyrelse fastsætte særlige regulerende bestemmelser for salget af de nævnte produkter inden for den pågældende kommune. Sådanne bestemmelser kan også omfatte anden fordeling af samt indførsel til den pågældende kommune af de omhandlede produkter. Kommunalbestyrelsens bestemmelser skal, forinden de træder i kraft, godkendes af handelsministeren.

Kapitel 2.

Kommunalbestyrelsens beføjelser.

§ 3. Til oprettelse, salg og flytning af kon-

summælkmejerier kræves kommunalbestyrelsens godkendelse. Sådant godkendelse kræves også, hvis et mejeri vil påbegynde levering af mælk og fløde til videresalg i kommunen.

Stk. 2. Ved afgørelser, der træffes i henhold til stk. 1, skal kommunalbestyrelsen tilstræbe, at der sikres forbrugerne mælk og fløde til de lavest mulige priser.

§ 4. Salg af mælk eller fløde en gros må kun finde sted fra sådanne virksomheder — herunder landbrugsvirksomheder - som i vedkommende kommune forhandler alle almindeligt solgte mælkesorter til videresalg.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen kan med tilslutning fra handelsministeren udfærdige bestemmelser, hvorved bestemmelsen i stk. 1 fraviges eller suppleres.

Stk. 3. Bestemmelsen i stk. 1 kommer ikke til anvendelse på levering fra mælkeproducenter, mejerier m.v. til konsummælkmejerier og industrielle virksomheder.

§ 5. De af konsummælkmejerierne ansatte priser ved salg af mælk og fløde en gros skal godkendes af kommunalbestyrelsen.

Stk. 2. Efter udløbet af den i kapitel 4 fastsatte overgangsperiode kan kommunalbestyrelsen fastsætte detailpriser for mælk og/eller fløde, hvis det skønnes nødvendigt for at imødegå en urimelig lokal prisudvikling.

Stk. 3. Forinden kommunalbestyrelsen fastsætter detailpriser i henhold til stk. 2, påhviler det den at forhandle med de i kommunens mælkeforsyning deltagende konsummælkmejerier samt med detailmælkehandelens lokale organisationer. Det samme gælder ved ændring eller ophævelse af sådanne priser.

Stk. 4. Kommunalbestyrelsens afgørelser vedrørende en gros- og detailpriser kan inden 14 dage indbringes for det i § 9 omhandlede anke-

§ 6. Fra det tidspunkt, hvor de i kapitel 4 indeholdte overgangsbestemmelser ophører at have gyldighed, påhviler det konsummælkmejerierne at fastsætte objektive leveringsbetingelser for leverancer af mælk og fløde til videresalg inden for de af loven omfattede områder. Ved udformningen af leveringsbetingelserne skal det tilstræbes, at omkostningerne ved engrosdistributionen holdes på et rimeligt niveau, idet der samtidig bør tages hensyn til, at forbrugerne får let adgang til at indkøbe mælk og fløde.

Stk. 2. De i henhold til stk. 1 fastsatte leveringsbetingelser skal godkendes af kommunalbestyrelsen, der kan dispensere fra betingelserne.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsens afgørelser i henhold til stk. 2 kan inden 14 dage indbringes for det i § 9 omhandlede ankenævn.

§ 7. Såfremt det findes hensigtsmæssigt, at indførsel til en kommune af mælk og fløde samt handel en gros med disse varer inden for kommunen gøres betinget af kommunalbestyrelsens tilladelse, kan kommunalbestyrelsen gøre indstilling herom til handelsministeren, der træffer bestemmelse om meddelelse af sådan bemyndigelse. Forinden bemyndigelsen gives, skal der for handelsministeren foreligge en redegørelse for kommunens nuværende og fremtidige mælkeforsyning samt for de forhandlinger, der er ført mellem kommunalbestyrelsen, respektive mælkeudvalget, og de i kommunens mælkeforsyning deltagende mejerier og andre interesserede parter.

Stk. 2. Mælkeforsyningen skal tilrettelægges således, at der sikres forbrugerne mælk og fløde til de lavest mulige priser.

Stk. 3. Nedlæggelse af konsummælkmejerier i henhold til en sådan af handelsministeren givet bemyndigelse kan kun ske mod fuldstændig erstatning.

Stk. 4. Hvis det skønnes påkrævet, at en ordning som nævnt i stk. 1 omfatter 2 eller flere kommuner, og der ikke mellem de vedkommende kommunalbestyrelser kan opnås enighed om sagen, træffer handelsministeren afgørelse herom.

Kapitel 3.

Særlige bestemmelser.

§ 8. For så vidt muligt at tilvejebringe ensartethed inden for mælkehandelen m.v. i Stor-

københavns område nedsættes et udvalg på 9 medlemmer, bestående af 3 repræsentanter for Københavns kommunalbestyrelse, 2 for Frederiksberg kommunalbestyrelse, 1 for Gentofte kommunalbestyrelse og 3 for de øvrige kommunalbestyrelser inden for Storkøbenhavns område.

Stk. 2. Uden for Storkøbenhavn kan kommunalbestyrelsen nedsætte et mælkeudvalg. Såfremt lokale forhold gør det hensigtsmæssigt, kan der mellem kommunalbestyrelserne i 2 eller flere kommuner, der er omfattet af denne lov, træffes aftale om nedsættelse af et fælles mælkeudvalg.

§ 9. Handelsministeren nedsætter et ankenævn bestående af en formand, der skal være uafhængig af økonomiske og politiske interesser, og 4 andre medlemmer, hvoraf 1 skal repræsentere forbrugerne, 1 være prissagkyndigt, 1 udnævnes efter indstilling fra Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation og 1 efter indstilling fra Butikshandelens Fællesråd, der forinden skal forhandle med Landsforeningen af Detailmælkehandlere i Danmark.

Stk. 2. Nævnets medlemmer må ikke stå i tjensteforhold eller på anden måde have nær tilknytning til en kommune, en virksomhed, eller en brancheorganisation, hvis forhold umiddelbart berøres af denne lov.

Stk. 3. En af nævnet truffet afgørelse kan inden 8 uger efter, at afgørelsen er kommet til klagerens kundskab, af denne indbringes for domstolene under en for landsretten som første instans anlagt sag. Har nævnet ændret den af vedkommende kommunalbestyrelse trufne afgørelse, har denne en tilsvarende adgang til at indbringe nævnets afgørelse for domstolene under en mod klageren anlagt sag.

Stk. 4. Indankning af kommunalbestyrelsens afgørelser for ankenævnet har ikke opsættende virkning. Det samme gælder indbringelse af ankenævnets afgørelser for domstolene.

Stk. 5. Ankenævnet har efter forhandling med handelsministeren adgang til at antage medhjælp i det omfang, det skønnes fornødent.

Stk. 6. Ankenævnets forretningsorden fastsættes af handelsministeren.

Stk. 7. De med ankenævnets virksomhed forbundne udgifter bevilges på de årlige finanslove.

§10. Kommunalbestyrelsen og ankenævnet er beføjet til at kræve sig meddelt alle sådanne

oplysninger, som findes nødvendige for deres virksomhed i henhold til denne lov, herunder til at kræve indsendt behørigt bekræftede udskrifter af protokol- og regnskabsmateriale og at indkalde personer til mundtlig forklaring.

§ 11. Det påhviler handelsministeren at forhandle med vedkommende organisationer inden for engros- og detailhandelen med mælk og fløde, forinden ministeren træffer bestemmelser som nævnt i § 1, stk. 2 eller stk. 3. De pågældende organisationer har endvidere forhandlingsret i forhold til kommunalbestyrelserne i alle spørgsmål vedrørende organisationernes interesser.

§ 12. Landbrugsministeren bemyndiges til efter forhandling med handelsministeren samt indenrigsministeren at fastsætte regler angående standardisering af fedtindholdet i mælk og fløde, der forhandles til konsum.

Kapitel 4.

Overgangsbestemmelser.

§ 13. Indtil 1. januar 1971 gælder bestemmelserne i dette kapitel for detailhandel med mælk og fløde.

§ 14. Oprettelse og flytning af faste udsalgssteder for mælk og fløde samt oprettelse og omlægning af detailvognsruter kan kun ske efter godkendelse af kommunalbestyrelsen. Til salg af mælk og fløde fra bagerier og konditorier på søn- og helligdage kræves dog ikke godkendelse af kommunalbestyrelsen.

Stk. 2. Antallet af detailsalgsheder i en kommune kan kun forøges, såfremt der ikke herved bliver mere end én salgsheder for hver 800 indbyggere i kommunen. Dog kan antallet altid forøges med 10 procent af det samlede antal salgsheder i kommunen ved lovens ikrafttræden.

§ 15. Detailpriserne på mælk og fløde skal godkendes af kommunalbestyrelsen. Det påhviler herved kommunalbestyrelsen at påse, at der sikres befolkningen mælk og fløde til de lavest mulige priser.

Stk. 2. Det påhviler kommunalbestyrelsen at optage forhandlinger med konsummælkmejerierne og med mælkehandlernes organisation, inden afgørelse træffes i henhold til stk. 1.

§ 16. Kommunalbestyrelsens afgørelser i henhold til § 14, stk. 1, 1. punktum, og § 15, stk. 1, kan inden 14 dage indbringes for det i § 9 omhandlede ankenævn.

Kapitel 5.

Straffebestemmelser.

§ 17. Overtrædelse af bestemmelserne i denne lov og de i medfør af denne givne forskrifter og trufne foranstaltninger straffes med bøder, for så vidt højere straf ikke i medfør af anden lovgivning er forskyldt. Bøderne tilfalder statskassen.

Stk. 2. Er overtrædelsen begået af et aktieselskab, andelsselskab el. lign., kan bødeansvar pålægges virksomheden som sådan.

Kapitel 6.

Ikrafttrædelsesbestemmelser m. v.

§ 18. Denne lov træder i kraft den

Stk. 2. Samtidig ophæves lov nr. 145 af 23. maj 1958 om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde.

Stk. 3. Handelsministeren fastsætter de til lovens gennemførelse fornødne bestemmelser.

§ 19. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland.

Mælkelovens geografiske område.

Følgende kommuner med den ved lovens ikrafttræden gældende inddeling er omfattet af lov om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde:

Allinge-Sandvig	Haslev ³⁾	Lyngby-Broby
Asminderød-Grønholt ¹⁾	Hasseris	Løgstør
Assens	Hatting-Torsted ⁴⁾	Løgumkloster
	Helsingør	
Balle	Herning	Mariager ⁵⁾
Ballerup-Måløv	Herlev	Maribo
Benløse	Herstederne	Marstal
Birkerød	Hillerød	Middelfart
Brabrand-Årlev	Hirtshals ¹⁾	Munkebo
Brøndbyerne	Hjørring	Møn ⁶⁾
Brønderslev	Hobro	
	Holbæk	Nakskov
Christiansfeld	Holme-Tranbjerg	Neksø
	Holmsland	Nibe
Dragør	Holstebro	Nyborg
Dronningborg	Hornbæk-Tånum	Nykøbing F.
Dybbøl	Horsens	Nykøbing M.
	Hover	Nykøbing S.
Ebeltoft	Hvidovre	Nysted
Ensted	Høje-Tåstrup	Næstved
Esbjerg	Hørsholm	Nørresundby ⁷⁾
Fakse ²⁾	Jyderup	Odense
Fredericia	Jægerspris	Oppe Sundby-Snostrup
Frederiksberg		
Frederikshavn	Kalundborg	Præstø
Frederikssund	Kalvehave	Pårup
Frederiksværk	Karrebæk	
Fåborg	Kerteminde	Randers
	Kjellerup	Reerslev-Vindinge
Gauerslund	Kolding	Ribe
Gentofte	Korsør	Ringe ⁸⁾
Gladsaxe	Kregme-Vinderød	Ringkøbing
Glostrup	Kristrup	Ringsted
Grenå	Kværkeby	Roskilde
Grindsted	København	Roskilde Vor Frue
	Køge	Rudkøbing ⁹⁾
Haderslev		Rødby
Harløse		Rødovre
Hasle, Bornholms amt	Lemvig	Rønne
Hasle, Århus amt	Lyngby-Tårnbæk	Rørvig

Noter se side 66

Sakskøbing	Svaneke	Vejlby-Risskov
Sakskøbing landsogn	Svendborg	Vejen ¹⁴⁾
Sct. Hans-Sct. Olai	Sæby	Vejle
Silkeborg	Søllerød	Vestervig-Agger ¹⁵⁾
Sindal ¹⁰⁾	Sønderborg	Vestør ¹⁶⁾
Skagen		Vetterslev-Høm
Skanderborg	Thisted	Viborg
Skibby	Tikøb	Viby
Skive	Tyrsted-Uth ¹²⁾	Vojens
Skjern	Tyrstrup	Vordingborg
Skælskør ¹¹⁾	Tølløse ¹³⁾	Vorup
Slagelse	Tønder	
Sorø		Åbenrå
Store Magleby	Tårnby	Åby
Store-Heddinge		Åkirkeby
Struer	Ulkebøl	Ålborg
Stubbekøbing		Århus
	Varde	

1) Kun den bymæssigt bebyggede del af kommunen.

2) Kun de områder, der inden sammenlægningen i 1968 udgjorde Fakse og Hylleholt kommuner.

3) Kun den bymæssigt bebyggede del af det område, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Haslev-Freerslev kommune.

4) Kun villakvarteret Torsvang.

5) Kun det område, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Mariager købstadkommune.

6) Kun de områder, der inden sammenlægningen i 1968 udgjorde Stege købstadkommune og Stege landsognskommune.

7) Kun de områder, der inden sammenlægningen i 1968 udgjorde Nørresundby købstadkommune og Sundby-Hvorup kommune.

8) Kun det område, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Ringe kommune.

9) Kun det område, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Rudkøbing købstadkommune.

10) Kun den bymæssigt bebyggede del af den før sammenlægningen i 1966 bestående Sindal kommune.

11) Kun det område, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Skælskør købstadkommune.

12) Kun Dagnæs-Bækkelund.

13) Kun Tølløse stationsby og Tølløse kirkeby.

14) Kun det område, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Vejen kommune.

15) Kun Vestervig og Agger byer.

16) Kun de områder, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Ærøskøbing købstadkommune og Rise kommune.

Bemærkninger til lovforslaget.

Lovforslaget er udarbejdet af det af handelsministeren i februar 1965 nedsatte mælkeudvalg og er tiltrådt af et flertal af udvalgets medlemmer.

Idet der vedrørende motiveringen for lovforslaget i øvrigt henvises til den af mælkeudvalget afgivne betænkning, skal der til forslaget knyttes følgende bemærkninger:

Forslaget tilsigter en gradvis liberalisering af detailmælkehandelen inden for de af den nuværende mælkelov omfattede områder, idet der efter en overgangsperiode på 1½ år efter lovens ikrafttræden bliver fri adgang til detailhandel med mælk og fløde, når de næringsretlige og sundhedsmæssige betingelser er opfyldt.

For at gøre det muligt for den bestående detailmælkehandel at tilpasse sig de ændrede konkurrenceforhold, der følger af denne liberalisering af mælkehandelen, ophæves de gældende indskrænkninger i detailmejeriernes varesortiment samtidig med lovens ikrafttræden, således at de bestående mælkeudsalg fra dette tidspunkt får adgang til at forhandle alle varer alene med de begrænsninger, der er en følge af de sundhedsmæssige bestemmelser. Udvalget er dog opmærksom på, at bestående lejekontrakter kan være til hinder for, at visse detailmejerier umiddelbart og fuldt ud gennemfører udvidelser af varesortimentet. Samtidig ophæves den nuværende forpligtelse for detailmejerier til principielt at holde åbent på søn- og helligdage, ligesom eventuelle lokalt fastsatte bestemmelser om pligt til udbringning af mælk og fløde forudsættes ophævet. Der bliver fri adgang til overdragelse af detailmejerier og detailvognsruter. Endvidere begrænses kommunalbestyrelsens adgang til i overgangsperioden at give tilladelse til mælkesalg.

En vis begrænsning af den principielt frie adgang til at handle med mælk og fløde vil dog kunne blive en følge af bestemmelsen om, at konsummælkemejerierne skal fastsætte objektive

leveringsbetingelser for leverancer af mælk og fløde til videresalg inden for de af loven omfattede områder. Denne bestemmelse er fundet nødvendig, idet det må antages, at et stort antal levnedsmiddelbutikker vil ønske at optage forhandling af mælk og fløde, hvilket kan befrygtes at medføre en væsentlig stigning i engrosmejeriernes distributionsomkostninger. Hertil kommer, at der ud fra et forsyningsmæssigt synspunkt ikke vil være behov for, at mælk og fløde kan købes i alle levnedsmiddelbutikker.

Ved overgangsperiodens udløb ophæves kommunalbestyrelsens pligt til at fastsætte detailpriser for mælk og fløde, idet det under de nye konkurrenceforhold må anses for unødvendigt at have kommunal indseende med detailprisfastsættelsen. Dog er det fundet hensigtsmæssigt at åbne adgang for kommunalbestyrelsen til at fastsætte detailpriser for mælk og fløde, hvis det skønnes nødvendigt for at imødegå en urimelig lokal prisudvikling.

Forslaget medfører ingen principielle ændringer i de gældende bestemmelser for engros-handelen med mælk og fløde, idet mælkeudvalget endnu ikke har overvejet engros-handelens fremtidige stilling.

Mælk og fløde er ikke nærmere defineret, hvilket heller ikke er tilfældet i den gældende mælkelov. Selv om der i indenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 377 af 13. september 1967 om mælk og fløde samt mælkevarer (konsummælkeprodukter) findes definitioner på mælk og fløde, har man ikke ment, at tidspunktet er inde til at overføre denne afgrænsning til mælkeloven. Det foreliggende lovforslag indeholder hovedsagelig kun ændringer for så vidt angår detailhandelen med mælk og fløde. Indtil mælkeudvalget har afsluttet sit arbejde, tænkes vareområdet »mælk og fløde« afgrænset efter samme retningslinier som hidtil.

Til forslagets enkelte paragraffer knyttes følgende bemærkninger:

Til § 1.

Den gældende mælkelov omfatter Storkøbenhavn og købstæderne samt andre kommuner, som handelsministeren med tilslutning fra vedkommende kommunalbestyrelse har henført under loven i henhold til bestemmelsen i § 1, stk. 2. Lovens geografiske område fremgår af bilaget til lovforslaget.

Som følge af at købstadsbegrebet afskaffes i forbindelse med gennemførelsen af kommunalreformen, er det nødvendigt at forlade det gældende kriterium for lovens geografiske afgrænsning. Da spørgsmålet om mælkelovens gyldighedsområde som følge af den foreslåede liberalisering af detailmælkehandelen navnlig får betydning for engroshandelen, og da mælkeudvalget endnu ikke har overvejet engroshandelens fremtidige stilling, foreslås det, at loven kommer til at gælde for det område, der ved lovens ikrafttræden er omfattet af den gældende mælkelov. Kommunesammenlægninger eller forandringer i den kommunalretlige status får derfor i fremtiden ingen betydning i relation til mælkeloven.

Bestemmelsen i stk. 2 svarer til den gældende lovs § 1, stk. 2, således at der fortsat er adgang for handelsministeren til at inddrage kommuner med bymæssig bebyggelse under loven.

Bestemmelsen i stk. 3 er ny. Det foreslås heri, at handelsministeren skal kunne fastsætte, at en kommune eller en del af en kommune ikke længere skal være omfattet af loven, når der af kommunalbestyrelsen fremsættes anmodning herom. Uanset en tilsvarende bestemmelse ikke findes i den gældende lov, er denne dog blevet fortolket således, at en i medfør af § 1, stk. 2, truffet bestemmelse om, at en kommune skal være omfattet af loven, af handelsministeren kan ophæves, når kommunalbestyrelsen fremsætter anmodning herom. Den foreslåede bestemmelse er ikke begrænset til kommuner, der er henført under loven i henhold til § 1, stk. 2, idet det af hensyn til tilvejebringelse af ensartede regler for mælkehandelen i de enkelte kommuner bl. a. i forbindelse med kommunesammenlægninger er fundet nødvendigt at åbne mulighed for i videre omfang at kunne bestemme, at et område ikke længere skal være omfattet af mælkeloven. I den i forslagets kapitel 4 omhandlede overgangsperiode tænkes bestemmelsen kun anvendt, når der ikke derved påføres den bestående detailmælkehandel ulemper.

Der henvises i denne forbindelse til forslagets

§ 11, hvorefter handelsministeren har pligt til at forhandle med vedkommende organisationer inden for engros- og detailhandelen med mælk og fløde, inden der træffes bestemmelser i henhold til § 1, stk. 2 eller stk. 3.

I henhold til den gældende lovs § 1, stk. 3, er pisket fløde og flødelignende produkter omfattet af mælkeloven. Da bestemmelsen ikke længere har praktisk betydning, foreslås det i § 1, stk. 4, at undtage disse varer fra lovens bestemmelser.

Til § 2.

Bestemmelserne svarer til reglerne i den gældende lovs § 3.

Til § 3.

I henhold til stk. 1 skal der som hidtil indhentes godkendelse hos kommunalbestyrelsen til oprettelse, salg og flytning af konsummælkmejerier. Det samme gælder, hvis et mejeri vil påbegynde levering af mælk og fløde til videre salg i kommunen.

Som nævnt i de indledende bemærkninger foreslås det, at der efter udløbet af en overgangsperiode bliver fri adgang til detailhandel med mælk og fløde. De gældende bestemmelser om kommunalbestyrelsens godkendelse til oprettelse m. v. af faste udsalgssteder for mælk og fløde og af detailvognsruter opretholdes følgelig kun i overgangsperioden. Der henvises til bemærkningerne nedenfor til § 14.

Til § 4.

Bestemmelsen svarer til § 6 i den gældende lov. Det bemærkes, at ordene »salg af mælk eller fløde en gros« tager sigte såvel på salg, der sker med videresalg for øje, som på tilfælde, hvor der i øvrigt sælges til engrospriser, f. eks. ved salg til kaserner, sygehuse m. v.

Til § 5.

Da forslaget opretholder den gældende regulering af engros-mælkehandelen, foreslås det, at kommunalbestyrelsen som hidtil skal godkende engrospriserne for mælk og fløde.

Den forøgede konkurrence i detailhandelen, der vil blive en følge af, at mælk og fløde efter udløbet af overgangsperioden kan sælges fra enhver forretning, der opfylder de sundhedsmæssige betingelser, må antages som hovedregel at ville overflødiggøre kommunal medvirken ved prisdannelsen i detailledet, hvorfor det foreslås med virkning fra dette tidspunkt

at ophæve den kommunalbestyrelsen i henhold til den gældende mælkelov påhvilende pligt til at godkende detailpriserne, jfr. herved overgangsbestemmelsen i § 15.

Det kan imidlertid ikke ganske udelukkes, at den forudsatte frie konkurrence ikke overalt vil få de tilsigtede prismæssige virkninger, men at lokale forhold kan føre til, at detailpriseniveauet bliver for højt. Omvendt kan det navnlig i begyndelsen tænkes, at mælk og fløde vil blive anvendt som slagvarer i supermarkeder m. v., således at de bestående mælkeudsalg og detailvognsruter udsættes for en ubillig konkurrence. Da dette på længere sigt vil kunne blive til ulempe for forbrugerne både i forsyningsmæssig og i prismæssig henseende, foreslås det i stk. 2, at kommunalbestyrelsen får adgang til at fastsætte detailpriser på mælk og fløde, hvis dette skønnes nødvendigt for at imødegå en urimelig lokal prisudvikling. Kommunalbestyrelsen kan fastsætte såvel maksimalpriser som minimalpriser samt faste priser, der ikke kan fraviges.

Bestemmelserne i stk. 3 og stk. 4 svarer i det væsentlige til de gældende, dog at det præciseres, at det er de lokale organisationer, kommunalbestyrelsen skal forhandle med. Endvidere er den nuværende korte frist på 8 dage for anke til ankenævnet forlænget til 14 dage.

Til § 6.

For at forhindre, at den spredning i detailhandelen med mælk og fløde, som vil blive en følge af den friere adgang til at forhandle de nævnte varer, skal resultere i en væsentlig stigning i konsummælkmejeriernes distributionsomkostninger og dermed også i det lange løb i priserne på mælk og fløde, foreslås det, at konsummælkmejerierne med virkning fra udløbet af den i kapitel 4 omhandlede overgangsperiode skal fastsætte objektive leveringsbetingelser for leverancer af mælk og fløde til videresalg i de af loven omfattede områder.

Ved udformningen af leveringsbetingelserne skal der samtidig tages hensyn til, at forbrugerne får let adgang til at indkøbe mælk og fløde. Leveringsbetingelserne vil kunne udformes på forskellig måde, f. eks. ved fastsættelse af et mindstekvantum som betingelse for levering eller ved fastsættelse af en afgift for hver enkelt leverance eller for hvert enkelt udsalgssted.

Leveringsbetingelserne, der må udformes under behørig hensyntagen til de lokale forhold, skal i henhold til stk. 2 godkendes af kommu-

nalbestyrelsen, der herved får indflydelse på, at detailhandelen med mælk og fløde i kommunen sker på den mest hensigtsmæssige måde. Den kommunalbestyrelsen tillagte dispensationsbeføjelse vil kunne anvendes over for de ved lovens ikrafttræden bestående udsalgssteder for at give disse mulighed for at tilpasse sig de ændrede forhold i detailhandelen.

Dispensationsbeføjelsen kan endvidere anvendes, når dette skønnes hensigtsmæssigt af forsyningsmæssige grunde.

Under hensyn til leveringsbetingelsernes nære sammenknytning med engrosprisfastsættelsen er der ved stk. 3 åbnet adgang til også at indbringe kommunalbestyrelsens afgørelser vedrørende leveringsbetingelserne for ankenævnet inden for en frist af 14 dage.

Til § 7.

Bestemmelsen opretholder kommunalbestyrelsens adgang til efter bemyndigelse fra handelsministeren at koncessionere engroshandelen med mælk og fløde i kommunen. Den i henhold til den gældende lov bestående adgang for kommunalbestyrelsen til i henhold til en sådan bemyndigelse at regulere detailhandelen foreslås ophævet som en konsekvens af, at der efter udløbet af den i kapitel 4 omhandlede overgangsperiode bliver fri adgang til detailhandel med mælk og fløde.

Med de ændringer, der følger af den lige nævnte indskrænkning, svarer bestemmelsen i øvrigt til den gældende mælkelovs § 11.

Til § 8.

Da adgangen til at etablere koncessionsordninger omfattende to eller flere kommuner opretholdes, og da der stadig findes fælleskommunale ordninger i Storkøbenhavn og i visse andre områder, foreslås bestemmelserne i den gældende mælkelovs § 5 om nedsættelse af mælkeudvalg opretholdt.

Til § 9.

Ved mælkeloven af 1958 oprettedes et ankenævn, for hvilket kommunalbestyrelsens afgørelser vedrørende priser på mælk og fløde kan indankes. Da kommunalbestyrelsen i henhold til forslaget § 5, jfr. også overgangsbestemmelsen i § 15, fortsat skal udøve prisgodkendende virksomhed, foreslås ankenævnet opretholdt. Under hensyn til, at mælk og fløde fremtidig også skal kunne sælges fra andre forretninger end de egentlige detailmejerier, stilles der for-

slag om, at det medlem af ankenævnet, som efter den gældende lov udnævnes efter indstilling af Landsforeningen af Detailmælkehandlere i Danmark, i stedet udnævnes efter indstilling af Butikshandelens Fællesråd efter forhandling med Landsforeningen. Endvidere sker der en udvidelse af ankenævnets kompetence derved, at kommunalbestyrelsens afgørelser vedrørende leveringsbetingelser, jfr. § 6, og afgørelser vedrørende oprettelse m. v. af faste udsalgssteder og detailvognsruter i overgangsperioden, jfr. § 16, kan indbringes for ankenævnet.

Efter den gældende lov har indbringelsen for ankenævnet af kommunalbestyrelsens afgørelser vedrørende mælkepriserne opsættende virkning. En tilsvarende virkning vil ikke kunne tillægges anken, for så vidt angår anke af en kommunalbestyrelsens beslutning om indførelse af detailpriser på mælk og fløde eller en kommunalbestyrelsens godkendelse af leveringsbetingelserne ved overgangsperiodens udløb, idet en udsættelse i disse tilfælde af kommunalbestyrelsens afgørelser gennem anke vil medføre, at kommunalbestyrelsens afgørelser ikke får de ved loven tilsigtede virkninger. Da det skønnes upåkrævet at have forskellige regler om ankens virkning, foreslås der derfor i stk. 4 indført en generel regel om, at anke ikke har opsættende virkning.

Til § 10.

Bestemmelsen svarer til § 10, stk. 6, i den gældende lov.

Til § 11.

Bestemmelsen pålægger som hidtil handelsministeren at forhandle med organisationerne inden for engros- og detailhandelen med mælk og fløde, inden ministeren træffer bestemmelse om ændring af mælkelovens geografiske områder. Endvidere opretholdes den organisationerne ved den gældende lov i forhold til kommunalbestyrelserne tillagte forhandlingsret.

Til § 12.

Bestemmelsen svarer til § 13 i den gældende lov.

Til §§ 13-16.

Bestemmelserne i kapitel 4 tager sigte på

at etablere en overgangsperiode af 1½ års varighed for den bestående detailmælkehandel, således at denne ikke straks ved lovens ikrafttræden udsættes for virkningerne af den frie konkurrence. Ved fastsættelsen af den i § 13 anførte dato 1. januar 1971, er det derfor forudsat, at loven træder i kraft den 1. juli 1969.

I overgangsperioden opretholdes ved § 14, stk. 1, bestemmelserne om kommunal godkendelse til oprettelse og flytning henholdsvis oprettelse og omlægning af faste udsalgssteder og detailvognsruter. Endvidere lettes omsætteligheden af faste udsalgssteder og detailvognsruter derved, at der ikke længere kræves kommunalbestyrelsens godkendelse til salget af disse.

Bestemmelsen i § 14, stk. 1, 2. punktum, hvorefter bagerier og konditorier uden kommunalbestyrelsens godkendelse kan handle med mælk og fløde på søn- og helligdage, må ses på baggrund af, at adskillige detailmælkeudsalg må forventes at ville holde lukket på disse dage som følge af, at åbningspligten ophæves.

Da det må forventes, at et stort antal supermarkeder og lign. vil ønske at påbegynde forhandling af mælk og fløde, når de hidtidige begrænsninger for detailmælkehandelen ophæves ved lovens ikrafttræden, kan bestemmelsen i § 14, stk. 1, 1.pkt., ikke antages at yde den bestående detailmælkehandel tilstrækkelig beskyttelse. Det foreslås derfor i § 14, stk. 2, at begrænse kommunalbestyrelsens adgang til i overgangsperioden at tillade oprettelse af nye detailsalgsenheder, hvorved i denne forbindelse skal forstås dels faste udsalg af mælk og fløde, bortset fra bagerier og konditorier, der alene forhandler fløde, eller som alene forhandler mælk og fløde på søn- og helligdage, dels detailvognsruter.

Bestemmelsen muliggør, at der i de fleste kommuner vil kunne gives tilladelse til mælkesalg fra et yderligere antal forretninger, således at der allerede fra lovens ikrafttræden skabes udveje for at forbedre forbrugernes indkøbsmuligheder bl. a. i nye kvarterer, hvor der efter de gældende regler ikke har været økonomisk grundlag for driften af et mælkeudsalg.

Det foreslås i § 15 at opretholde kommunalbestyrelsens prisgodkendelse med hensyn til detailpriser i overgangsperioden. Kommunalebestyrelsens afgørelser kan som hidtil indbringes for ankenævnet.

Lov nr. 145 af 23. maj 1958.

Lov om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde.

VI FREDERIK DEN NIENDE, af Guds Nåde Konge til Danmark, de Venders og Goters, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg gør vitterligt:

Folketinget har vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov:

Stk. 1. Denne lov omfatter - bortset fra bestemmelsen i § 13, der gælder hele landet - handel med og fordeling af mælk og fløde i Storkøbenhavn samt købstæderne.

Stk. 2. For andre kommuner med bymæssig bebyggelse kan handelsministeren med tilslutning fra vedkommende kommunalbestyrelse fastsætte, at bestemmelserne i denne lov kommer til anvendelse i den pågældende kommune eller dele af samme.

Stk. 3. De i denne lov indeholdte bestemmelser vedrørende fløde omfatter tillige pisket fløde og flødelignende produkter i pisket form.

Stk. 4. Der kan ikke ved bestemmelser, der træffes i henhold til denne lov, gøres indskrænkninger i bageriers og konditoriers adgang til detailsalg af pisket fløde eller flødelignende produkter i pisket form.

o 2

Stk. 1. Inden for de af denne lov omfattede områder kan oprettelse af mejerier, detailvognsruter og faste udsalgssteder for mælk og fløde kun ske efter godkendelse af kommunalbestyrelsen. Sådan godkendelse skal også indhentes, dersom et mejeri — beliggende inden for eller uden for kommunen - vil optage forhandling af mælk og fløde gennem allerede bestående faste udsalgssteder eller vogne.

Stk. 2. Salg og flytning af mejerier og faste udsalgssteder for mælk og fløde samt salg og omlægning af detailvognsruter kan kun ske efter godkendelse af kommunalbestyrelsen.

Stk. 3. Ved afgørelser, der træffes i henhold

til stk. 1 og 2, påhviler det kommunalbestyrelsen at søge opnået de lavest mulige priser.

§ 3.

Såfremt det skønnes, at salg af mælkekonserver, eksportfløde eller andre mælke- og flødeprodukter - bortset fra konsum-is - griber ind i den omsætning af mælk og fløde, som er reguleret gennem denne lov og de i medfør af denne fremsatte forskrifter, kan vedkommende kommunalbestyrelse fastsætte særlige regulerende bestemmelser for salget af de nævnte produkter inden for den pågældende kommune. Sådanne bestemmelser kan også omfatte anden fordeling af samt indførsel til den pågældende kommune af de omhandlede produkter. Kommunalbestyrelsens bestemmelser skal, forinden de træder i kraft, godkendes af handelsministeren.

§ 4.

Stk. 1. Faste udsalgssteder, der forhandler mælk og fløde, skal have åbent alle årets dage undtagen juledag, nytårsdag samt efter kommunalbestyrelsens bestemmelse enten påskedag eller 2. påskedag.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen kan meddele tilladelse til, at de pågældende udsalgssteder holdes lukket også på enkelte andre dage end de i stk. 1 nævnte, og, hvor lukning af et udsalgssted kan ske uden at medføre væsentlig ulempe for forbrugerne og mejerierne, til ferielukning.

§ 5.

Stk. 1. For så vidt muligt at tilvejebringe ensartethed inden for mælkehandelen m.v. i Storkøbenhavns område nedsættes et udvalg på 9

medlemmer, bestående af 3 repræsentanter for Københavns kommunalbestyrelse, 2 for Frederiksberg kommunalbestyrelse, 1 for Gentofte kommunalbestyrelse og 3 for de øvrige kommunalbestyrelser inden for Storkøbenhavns område.

Stk. 2. Uden for Storkøbenhavn kan kommunalbestyrelsen nedsætte et mælkeudvalg. Såfremt lokale forhold gør det hensigtsmæssigt, kan der mellem kommunalbestyrelserne i 2 eller flere kommuner, der er omfattet af denne lov, træffes aftale om nedsættelse af et fælles mælkeudvalg.

§ 6.

Stk. 1. Salg af mælk eller fløde en gros må kun finde sted fra sådanne virksomheder - herunder landbrugsvirksomheder - som i vedkommende kommune forhandler alle almindeligt solgte mælkesorter til videresalg.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen kan med tilslutning fra handelsministeren udfærdige bestemmelser, hvorved bestemmelsen i stk. 1 fraviges eller suppleres.

Stk. 3. Bestemmelsen i stk. 1 kommer ikke til anvendelse på levering fra mælkeproducenter, mejerier m.v. til konsummælkmejerier og industrielle virksomheder.

§ 7.

Mælk og fløde, der er udleveret til private forbrugere, må ikke tages tilbage. Mælk og fløde, der er udleveret til engroskunder, må kun tages tilbage i brugbar stand og i ubrudt originalemballage.

Handelsministeren fastsætter efter forhandling med indenrigsministeren, hvilke varer der må forhandles fra fast udsalgssted sammen med mælk og fløde.

§ 9.

Handelsministeren fastsætter nærmere retningslinjer for administrationen af de beføjelser, der ved §§ 2 og 4 er tillagt kommunalbestyrelserne.

§ 10.

Stk. 1. Detailpriserne på mælk og fløde skal - tillige med rabatsatserne - godkendes af kommunalbestyrelsen. Det påhviler herved kommunalbestyrelsen at påse, at der sikres befolkningen mælk og fløde til de lavest mulige priser.

Stk. 2. I spørgsmål om ændring af detailpriser på mælk og fløde eller om ændring af rabatsatserne påhviler det kommunalbestyrelsen at optage forhandlinger med mejerierne, for detailrabatsatsernes vedkommende tillige med mælkehandlernes organisation, inden afgørelse træffes.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsens afgørelse med hensyn til godkendelse af priser og rabatsatser kan indankes for et af handelsministeren i dette øjemed nedsat ankenævn bestående af en formand, der skal være uafhængig af økonomiske og politiske interesser, og 4 andre medlemmer, hvoraf 1 skal repræsentere forbrugerne, 1 være prissagkyndigt, 1 udnævnes efter indstilling fra Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation og 1 efter indstilling fra Landsforeningen af Detailmælkehandlere i Danmark. Nævnets medlemmer må ikke stå i tjenesteforhold eller på anden måde have nær tilknytning til en kommune, en virksomhed eller en brancheorganisation, hvis forhold umiddelbart berøres af denne lov. Ankefristen er 8 dage fra kommunalbestyrelsens afgørelse.

Stk. 4. Den af nævnet truffe afgørelse kan inden 8 uger efter, at afgørelsen er kommet til klagerens kundskab, af denne indbringes for domstolene under en for landsretten som første instans anlagt sag. Har nævnet ændret den af vedkommende kommunalbestyrelse truffe afgørelse, har denne en tilsvarende adgang til at indbringe nævnets afgørelse for domstolene under en mod klageren anlagt sag.

Stk. 5. Indankning af kommunalbestyrelsens afgørelse har — i modsætning til indbringelse af ankenævnets afgørelser for domstolene - opsættende virkning. I det omfang, hvori parterne er enige om en foreslået forhøjelse eller nedsættelse, kan denne dog straks sættes i kraft.

Stk. 6. Kommunalbestyrelsen og ankenævnet er beføjet til at kræve sig meddelt alle sådanne oplysninger, som findes nødvendige for deres virksomhed i henhold til denne lov, herunder til at kræve indsendt behørigt bekræftede udskrifter af protokol- og regnskabsmateriale og at indkalde personer til mundtlig forklaring.

Stk. 7. Ankenævnet har efter forhandling med handelsministeren adgang til at antage medhjælp i det omfang, det skønnes fornødent.

Stk. 8. Ankenævnets forretningsorden fastsættes af handelsministeren.

Stk. 9. De med ankenævnets virksomhed forbundne udgifter bevilges på de årlige finanslove.

§ 11.

Stk. 1. Såfremt det findes hensigtsmæssigt, at indførsel til en kommune af mælk og fløde samt handel med og fordeling af disse varer inden for kommunen gøres betinget af kommunalbestyrelsens tilladelse, kan kommunalbestyrelsen gøre indstilling herom til handelsministeren, der træffer bestemmelse om meddelelse af sådan bemyndigelse. Forinden bemyndigelsen gives, skal der for handelsministeren foreligge en plan over fordeling af mejerier, faste udsalgssteder for mælk og fløde og detailvognsruter inden for området samt en redegørelse for, hvilke forhandlinger der er ført mellem kommunalbestyrelsen, respektive mælkeudvalget, og de i mælkehandelen i vedkommende kommune deltagende mejerier og andre interesserede parter.

Stk. 2. Den i stk. 1 omhandlede plan over fordelingen af mejerier, faste udsalgssteder for mælk og fløde og detailvognsruter skal være udarbejdet således, at der sikres forbrugerne mælk og fløde til de lavest mulige priser og under hensyntagen til følgende:

- a. De opretholdte mejeriers kapacitet søges udnyttet bedst muligt.
- b. Ved placeringen af faste udsalgssteder for mælk og fløde tilstræbes at skabe den bedst mulige forbrugerbetjening og en passende omsætning for de enkelte udsalgssteder.
- c. Detailvognsruterne tilrettelægges fortrinsvis således, at forsyningen af områder med spredt bebyggelse sikres.

Stk. 3. Nedlæggelse af mejerier, faste udsalgssteder for mælk og fløde og detailvognsruter i henhold til en sådan af handelsministeren givet bemyndigelse kan kun ske mod fuldstændig erstatning.

Stk. 4. Hvis det skønnes påkrævet, at en ordning som nævnt i stk. 1 og 2 omfatter 2 eller

flere kommuner, og der ikke mellem de vedkommende kommunalbestyrelser kan opnås enighed om sagen, træffer handelsministeren afgørelse herom.

§ 12.

Det påhviler handelsministeren at forhandle med vedkommende organisationer inden for engros- og detailhandelen med mælk og fløde, forinden ministeren udfærdiger bestemmelser som nævnt i § 1, stk. 2, §§ 8 og 9 og § 10, stk. 8, eller foretager ændringer i sådanne bestemmelser. De pågældende organisationer har endvidere forhandlingsret i forhold til kommunalbestyrelserne i alle spørgsmål vedrørende organisationernes interesser.

§ 13.

Landbrugsministeren bemyndiges til efter forhandling med handelsministeren samt indenrigsministeren at fastsætte regler angående standardisering af fedtindholdet i mælk og fløde, der forhandles til konsum.

§ 14.

Overtrædelse af bestemmelserne i denne lov og de i medfør af denne givne forskrifter og truffne foranstaltninger straffes med bøder, for så vidt højere straf ikke i medfør af anden lovgivning er forskyldt. Bøderne tilfalder statskassen.

15.

Denne lov træder i kraft den 1. oktober 1958.

Samtidig ophæves lov nr. 415 af 5. august 1940 om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde.

Handelsministeren fastsætter fornødne overgangsbestemmelser.

Givet på Christiansborg slot, den 23. maj 1958.

Under Vor Kongelige Hånd og Segl.

FREDERIK R.

Kjeld Philip.

Lov nr. 387 af 4. december 1963.

Lov om ændring i lov om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde.

VI FREDERIK DEN NIENDE, af Guds Nåde Konge til Danmark, de Venders og Goters, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg gør vitterligt:

Folketinget har vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov:

I lov nr 145 af 23. maj 1958 om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde foretages følgende ændring:

§ 4 affattes således:

»§ 4.

Faste udsalgssteder, der forhandler mælk og fløde, skal holdes åbne alle årets dage undtagen juledag og nytårsdag samt efter kommunalbestyrelsens bestemmelse enten påskedag eller 2. påskedag.

Stk. 2. Uanset bestemmelsen i stk. 1 kan kommunalbestyrelsen give tilladelse til, at sådanne udsalgssteder efter en bestemt plan på skift med andre nærliggende udsalgssteder holdes lukket en dag om ugen, når dette kan ske uden væsentlig ulempe for kunder og leverandører af mælk og fløde. Under samme betingelser kan kommunalbestyrelsen give tilladelse til ferielukning.

Stk. 3. Herudover kan kommunalbestyrelsen give tilladelse til, at et udsalgssted holdes lukket på enkelte andre dage.«

Givet på Christiansborg slot, den 4. december 1963.

Under Vor Kongelige Hånd og Segl

FREDERIK R.

H. Baunsgaard.

Handelsministeriets bekendtgørelse nr. 305 af 7. september 1962.

Bekendtgørelse om detailmejeriers varesortiment.

I medfør af § 8 i lov nr. 145 af 23. maj 1958 om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde fastsættes efter forhandling med indenrigsministeren følgende:

§ 1.

Inden for de områder, der omfattes af bestemmelserne i lov nr. 145 af 23. maj 1958 om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde, må salg fra fast udsalgssted af mælk og fløde kun finde sted, såfremt der ikke forhandles andre varer end

brød, kager, mel og gryn,
cornflakes og dermed ganske ligestillede produkter i originalpakning,
smør, margarine, is, iscreme, fedt og æg,
sodavand og øl på flaske samt frugtsaft på flaske eller i anden original emballage,
honning og marmelade i glas eller anden originalpakning,
tør chokolade og andre sukkervarer, for så vidt disse enten forhandles i originalpakning eller opbevares i lukkede beholdere,
cacao i originalpakning,
buddingpulver i originalpakning,
oste, for så vidt disse forhandles i sådan ubrudt originalpakning, at lugt ikke kan afgives,
smørrebrødspapir,
cacaomælk (jfr. indenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 179 af 6. juni 1961) samt andre mælkeprodukter i flydende form, hvoraf mælk udgør den væsentligste bestanddel, for så vidt varen forhandles i flaske eller anden original emballage,
tørret øllebrød (øllebrødspulver) i originalpakning,
blandinger af revet rugbrød og sukker, for så

vidt produktet forhandles i originalpakning, pulvere til fremstilling af kærnemælkskoldskål, for så vidt produkter forhandles i originalpakning.

Hvor der i foranstående er anført originalpakning, forstås herved, at pakning ikke har fundet sted i udsalgssteder, der omfattes af nærværende bekendtgørelse, eller i de til disse hørende lokaler.

§ 2.

Hvor sundhedsmyndighederne ikke tillader, at mælk og fløde forhandles sammen med en eller flere af de i § 1 nævnte varer, finder sundhedsmyndighedernes bestemmelser anvendelse.

§ 3.

Uanset bestemmelserne i § 1 kan vedkommende kommunalbestyrelse — efter i hvert enkelt tilfælde fra den lokale sundhedskommission indhentet erklæring - tillade sådanne faste udsalgssteder, som udelukkende har til formål at forsyne haveforeninger og lignende med almindelige forbrugsvarer, i et nærmere angivet begrænset tidsrum at forhandle mælk og fløde.

§ 4.

Overtrædelse af bestemmelserne i denne bekendtgørelse straffes med bøde, for så vidt højere straf ikke i medfør af anden lovgivning er forskyldt.

§ 5.

Denne bekendtgørelse træder i kraft den 1. oktober 1962. Samtidig ophæves handelsministeriets bekendtgørelse nr. 240 af 4. juli 1959 om detailmejeriers varesortiment.

Handelsministeriet, den 7. september 1962.

A. C. Normann.

/ Georg Jensen.

Handelsministeriets bekendtgørelse nr. 303 af 30. september 1958.

Bekendtgørelse vedrørende bybefolkningens forsyning med mælk m.v.

I medfør af § 15, stk. 3, i lov nr. 145 af 23. maj 1958 om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde fastsættes herved følgende:

§ 1.

De i medfør af § 9 i bekendtgørelse nr. 443 af 19. august 1940 vedrørende bybefolkningens forsyning med mælk m.v. trufne afgørelser om, at kommunalbestyrelserne i Storkøbenhavn, visse købstæder og andre kommuner med bymæssig bebyggelse skal være bemyndiget til at fastsætte, at handel med og fordeling af mælk m.v. skal være betinget af kommunalbestyrelsens tilladelse, opretholdes indtil udløbet af den gyldighedsperiode, der er fastsat for den i vedkommende kommune gældende mælkeordning, dog længst indtil den 1. oktober 1961.

I kommuner, hvor ingen mælkeordning er gennemført, bortfalder de i stk. 1 nævnte afgørelser dog den 1. april 1959.

§ 2.

De i medfør af § 1, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 443 af 19. august 1940 trufne afgørelser om at visse uden for Storkøbenhavn og købstæderne beliggende områder med bymæssig bebyggelse skal være undergivet de for bybefolkningens forsyning med mælk m.v. gældende bestemmelser opretholdes.

§ 3.

Bestemmelserne i § 7, stk. 3, i bekendtgørelse nr. 443 af 19. august 1940 bevarer fortsat gyldighed indtil 1. januar 1959.

§ 4.

Denne bekendtgørelse træder i kraft den 1. oktober 1958.

Handelsministeriet, den 30. september 1958.

Kjeld Philip.

/ O. Bruun-Pedersen.

Handelsministeriets cirkulære af 30. september 1958.

Cirkulære vedrørende bybefolkningens forsyning med mælk og fløde.

(Til kommunalbestyrelserne i Storkøbenhavn, købstæderne og andre kommuner med bymæssig bebyggelse).

Ved lov nr. 145 af 23. maj 1958 om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde, der træder i kraft den 1. oktober 1958, ophæves fra samme dato den hidtil på dette område gældende lov nr. 415 af 5. august 1940, og dermed bortfalder de i medfør af denne udfærdigede bekendtgørelser, herunder bl.a. bekendtgørelse nr. 443 af 19. august 1940 vedrørende bybefolkningens forsyning med mælk m.v.

I § 1, stk. 1, i bekendtgørelse af dags dato vedrørende bybefolkningens forsyning med mælk m.v. har handelsministeriet dog fastsat, at de i medfør af § 9 i bekendtgørelse nr. 443 af 19. august 1940 til en række kommunalbestyrelser givne bemyndigelser til at bestemme, at handel med og fordeling af mælk m.v. skal være betinget af kommunalbestyrelsens tilladelse, opretholdes indtil udløbet af den i vedkommande kommune gældende mælkeordning, dog længst indtil den 1. oktober 1961.

Denne bestemmelse har til formål bl.a. at give kommunalbestyrelserne i de kommuner, hvor der er gennemført en mælkeordning, fornøden tid til at drøfte den fremtidige tilrettelæggelse af handelen med mælk og fløde i de pågældende kommuner under hensyn til bestemmelserne i lov nr. 145 af 23. maj 1958, jfr. her særligt §§ 11 og 12, 2. pkt. Man skal anmode kommunalbestyrelserne om i god tid forinden udløbet af vedkommende mælkeordning - respektive inden 1. oktober 1961 - at tage dette spørgsmål op til drøftelse.

Ifølge bekendtgørelsens § 1, stk. 2, bortfalder bemyndigelsen dog den 1. april 1959 i de kommuner, hvor der ikke består nogen mælkeordning. Forudsat at der i kommunen består et øn-

ske om, at der meddeles en tilsvarende bemyndigelse, gældende for fremtiden, vil dette spørgsmål kunne tages op til behandling i overensstemmelse med § 11 i lov nr. 145 af 23. maj 1958.

I bekendtgørelsens § 2 bestemmes det, at vise uden for Storkøbenhavn og købstæderne beliggende områder med bymæssig bebyggelse, der i medfør af § 1, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 443 af 19. august 1940 er henført under den hidtidige lovgivning om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde også betragtes som omfattet af lov nr. 145 af 23. maj 1958.

Hvis der skulle foreligge tilfælde, hvor kommunalbestyrelsen for et af de omhandlede områder ikke længere finder det hensigtsmæssigt, at området er omfattet af denne lovgivning, kan kommunalbestyrelsen afgive indstilling til handelsministeriet om tilbagekaldelse eller ændring af den i sin tid trufne afgørelse.

Endelig er det i bekendtgørelsens § 3 fastsat, at bestemmelserne i § 7, stk. 3, i bekendtgørelse nr. 443 af 19. august 1940 bevarer sin gyldighed indtil 1. januar 1959. Disse bestemmelser gik bl.a. ud på, at mælk og fløde, der var udleveret fra et mejeri til en række engroskunder, kun måtte tages tilbage til en pris, der lå mindst 10 pct. under den pågældende aftagers indkøbspris.

I den tilsvarende bestemmelse i § 7 i lov nr. 145 af 23. maj 1958 hedder det blot, at mælk og fløde, der er udleveret til engroskunder, kun må tages tilbage i brugbar stand og i ubrudt originalemballage. Ved denne bestemmelses affattelse er det imidlertid forudsat, at der i forbindelse med ansættelse af engros- og detailpriser af

kommunalbestyrelserne fastsættes nærmere bestemmelser vedrørende de priser, hvortil tilbagelevering af ikke solgte varer kan finde sted.

Man skal anmode kommunalbestyrelserne om i god tid inden den 1. januar 1959 at ville tage dette spørgsmål op til forhandling med de interesserede parter, jfr. herved § 12 i lov nr. 145 af 23. maj 1958.

Endvidere har handelsministeriet, da det ikke vil være muligt inden 1. oktober at afslutte forhandlingerne om hvilke varer, der fremtidig vil kunne forhandles fra faste udsalgssteder sammen med mælk og fløde, ved midlertidig bekendtgørelse af dags dato vedrørende bybefolkningens forsyning med mælk m.v. forlænget de hidtil på dette område gældende bestemmelser.

Ifølge § 9 i loven af 23. maj 1958 påhviler det handelsministeren at fastsætte nærmere retningslinjer for administrationen af de beføjelser, der ved lovens §§ 2 og 4 er tillagt kommunalbestyrelserne.

I denne anledning skal man meddele følgende:

Bestemmelserne i § 2 i loven af 23. maj 1958 træder i stedet for de hidtil gældende regler i § 6 i bekendtgørelsen af 19. august 1940.

De omhandlede bestemmelser tilsigtede i sin tid navnlig at give kommunalbestyrelserne i de af bekendtgørelsen omfattede områder indseende med udviklingen af handelen med mælk og fløde, indtil der kunne gennemføres en egentlig rationalisering af denne handel i de enkelte kommuner. Bestemmelserne har dog også i praksis været anvendt i rationaliseringsøjemed, idet kommunerne bl.a. ved at forhindre oprettelse af nye virksomheder i områder med stigende befolkningstal har opnået en omsætningsforøgelse i de bestående virksomheder og dermed en bedre udnyttelse af disse, således at der har været mulighed for en billiggørelse af mælk og fløde.

Ved de afgørelser, der træffes af kommunalbestyrelserne i henhold til lovens § 2, stk. 1 og 2, påhviler det ifølge § 2, stk. 3, kommunalbestyrelserne at søge opnået de lavest mulige priser.

Hvor der er gennemført en egentlig koncessionsordning af mælkehandelen, jfr. lovens § 11 og 1940-bekendtgørelsens § 9, vil der sædvanligvis i denne ordning være givet nærmere bestemmelser angående de mejerier, detailvogne og faste udsalgssteder, der deltager i områdets forsyning med mælk og fløde.

I områder, hvor der ikke er gennemført en

sådan koncessionsordning, bør kommunalbestyrelsen ved administrationen af bestemmelserne i lovens § 2 tilgodese de hensyn, der er anført i lovens § 11, stk. 2 a, b og c, og kommunalbestyrelsen må nærmere ud fra de lokale forhold skønne over, hvorledes disse hensyn bedst varetages.

Ordene »faste udsalgssteder for mælk og fløde« i lovens § 2 omfatter såvel detailmælkeudsalg som bager- og konditorforretninger, der sælger mælk og fløde. Bager- og konditorforretninger kan således opnå tilladelse til forhandling af mælk og fløde, forudsat at betingelserne for mælkesalg i øvrigt er opfyldt, og en sådan tilladelse findes stemmende med en rationel tilrettelæggelse af handelen med mælk og fløde. Opmærksomheden henledes herved på, at bestemmelserne i lovens § 4 udelukker, at tilladelse til salg af mælk og fløde gives til bager- og konditorforretninger, der holder lukket en dag om ugen. Inden for byområder, hvor der ikke er nogen stærk befolkningstilvækst, vil det i almindelighed næppe være påkrævet at udvide antallet af forretninger, der sælger mælk og fløde.

I kraft af den hidtidige lovgivning er der i de fleste byområder gennemført en ret væsentlig begrænsning af antallet af mælkeudsalgssteder, men handelsministeriet gør opmærksom på, at mælkekommissionen har henstillet til kommunalbestyrelserne, at der udvises varsomhed med nedlæggelse af mælkeudsalg og inddragelse ved ejerskifte af tidligere givne tilladelser for bager- og konditorforretninger til at sælge mælk og fløde.

Kommunalbestyrelsen kan som vilkår for godkendelse af overdragelser af mejerier, detailvognsruter samt faste udsalgssteder for mælk og fløde i henhold til lovens § 2 bestemme, at en vis højeste *afståelsessum* ikke overskrides. Med hensyn til fastsættelsen af et maksimum for afståelsessummerne kan det anføres som et hovedsynspunkt, at begrænsningen må have til formål at hindre, at den hidtidige ejer i forbindelse med afståelsen opnår en kapitaliseret fordel af den offentlige regulering af mælkehandelen. På den anden side må det haves i erindring, at kommunalbestyrelsen i kraft af bestemmelserne i lovens § 10 har indseende med avancerne inden for sit område.

Med hensyn til spørgsmålet om i øvrigt at knytte betingelser til en godkendelse i henhold til lovens § 2 kan det bemærkes, at der efter handelsministeriets formening ikke vil være no-

get til hinder for, at kommunalbestyrelsen til sin godkendelse knytter sådanne rimelige vilkår, som kommunalbestyrelsen skønner egnede til at fremme det ved loven tilsigtede formål.

Under forhandlingerne i mælkekommissionen har der været rejst spørgsmål om en nærmere regulering af det forhold, at mejerierne i visse købstæder har *lejekontrakt på butikslokaler*, som udlejes til detailmælkehandlere, og der har fra detailmælkehandelens side været ønske om at søge dette forhold afviklet, idet der er henvist til det afhængighedsforhold, som vil kunne opstå for detailhandleren over for vedkommande mejeri. Fra anden side er der henvist til, at det for at sikre en passende fordeling af mælkeudsalgsstederne i visse tilfælde kan være påkrævet, at mejerierne har lejemål på butikkerne, således at disses overgang til anden anvendelse kan forhindres.

Handelsministeriet har ikke ment at kunne give nærmere retningslinjer for det omhandlede forhold eller for tilfælde, hvor andre virksomheder har sikret sig lejemålene på mælkeudsalg med henblik på fremleje, men man henstiller, at kommunalbestyrelserne under administrationen af bestemmelserne i lovens § 2 er opmærksom på spørgsmålet, således at man, hvis en bestående ordning skønnes at give anledning til ulemper, søger disse afhjulpet gennem praktiseringen af reglerne i lovens § 2.

Med hensyn til reglerne i lovens § 4 henledes opmærksomheden på, at kommunalbestyrelsen i henhold til § 4, stk. 2, kan give tilladelse til, at faste udsalgssteder, der forhandler mælk og fløde, holdes lukket på enkelte andre dage end de

i stk. 1 nævnte, og endvidere kan give tilladelse til *ferielukning*, hvor dette kan ske uden at medføre væsentlig ulempe for forbrugerne og mejerierne.

Administrationen af disse regler i lovens § 4 må efter handelsministeriets formening tilrettelægges under hensyn til de lokale forhold i hvert enkelt område og udfra det i loven nævnte hovedsynspunkt, at der ikke må fremkomme væsentlige ulemper for forbrugerne og mejerierne. Hvad særligt angår spørgsmålet om ferielukning - hvorved der er tænkt på lukning en kortere tid i sommertiden - bemærkes, at det i almindelighed må tilstræbes, at der er en betydelig omsætning i mælkeudsalgssteder, og hvor dette er tilfældet, vil der formentlig være beskæftiget et personale af et sådant omfang, at det vil være muligt, at både personalet og indehaveren efter tur kan holde ferie, uden at dette behøver at medføre lukning af forretningen. Hvor dette ikke kan ske på grund af forretningens begrænsede størrelse eller af praktiske grunde i øvrigt, vil der efter kommunalbestyrelsens skøn kunne gives tilladelse til lukning i en kortere periode, men handelsministeriet mener, at forudsætningen i hvert enkelt tilfælde må være, at vedkommende forretningsindehaver godtgør at have truffet aftale med en i området kørende detailvogn eller et andet i umiddelbar nærhed beliggende udsalgssted om betjening af forretningens kunder i lukkeperioden. Til sikring heraf bør det kræves, at indehaveren af den forretning, der ønskes holdt lukket, overgiver kundelister til den detailvogn eller forretning, som i lukkeperioden skal overtage betjeningen.

Handelsministeriet, den 30. september 1958.

Kjeld Philip.

/ O. Bruun-Pedersen.

Undersøgelse om mælk.

Foretaget af A.I.M. MARKEDSANALYSE nov.-dec. 1965.

Undersøgelsens gennemførelse.

Denne undersøgelse er gennemført i en række byområder. Den geografiske afgrænsning af de enkelte byområder er foretaget i overensstemmelse med den i de respektive mælkeordninger fastlagte afgrænsning.

De undersøgte byer er: Esbjerg, Neksø, Rønne, Kolding, Randers, Århus, Horsens, Sønderborg, Nykøbing M., Roskilde, Silkeborg, Odense, Nyborg, Nykøbing F. og Lemvig.

I København er området for Storkøbenhavn's mælkeordning underinddelt i områderne: a) den »Indre by«, der betegner København inden for voldene. b) »Broerne«, der omfatter Vesterbro, Nørrebro og Østerbro, resten af Københavns kommune samt Gentofte og Frederiksberg, og c) »Sovebyerne«, der omfatter de ydre kommuner.

Undersøgelserne er gennemført i de nævnte områder, fordi hvert af disse områder betragtes som typiske for et bestemt mønster for salg af mælk.

Vi har således alle forekommende emballage typer repræsenteret: hvide og brune flasker - samt firkantet og trekantet papemballage.

Vi har byer med relativt mange udsalg i forhold til antallet af husstande.

Vi har byer med overvejende distribution gennem detailvogne og byer med overvejende distribution gennem detailbutikker.

Vi har byer med et ret vidtgående sortiment af mælkeprodukter og byer med et mere snævert sortiment.

Endelig er der særskilt gennemført en undersøgelse for et nyopført villakvarter i Århus og i Storkøbenhavn - og en nyopført karrebeyggelse i samme byer, med henblik på at fastslå indkøbsmulighederne i sådanne nye områder.

Som det vil fremgå heraf, består undersøgelsen af en række detailundersøgelser, hvor for-

udsætningerne inden for hvert område har været specifikt for dette.

Inden for hver by baserer undersøgelsen sig på interviews i hjemmene med husmødre.

Disse husmødre er udvalgt uden at interviewerens har haft indflydelse herpå. I hver by er på tilfældighedsbasis trukket 40 udgangspunkter. Fra et startpunkt har en af vore medarbejdere ringet på og bedt om tilladelse til at stille en række spørgsmål om mælk.

Når dette interview var afsluttet, er de næste 5 dørplader forbigået, hvorefter en ny kontakt er etableret.

En i forvejen fastlagt rute er fulgt af vore medarbejdere, og når 5 interviews på denne måde er gennemført, er man gået til et nyt startsted og har fortsat herfra.

Antallet af nægtelsesbortfald d.v.s. at den pågældende har nægtet at udtale sig har været ringe - knapt 2 pct.

Derimod har der været et vist antal **kontaktbortfald**, fordi ingen er truffet hjemme, selv efter genbesøg. Kontaktbortfaldene andrager 11 pct.

Undersøgelsen blev gennemført i november og første halvdel af december måned 1965. På dette tidspunkt måtte det forventes, at markedet var relativt roligt.

Det benyttede spørgeskema vedlægges som bilag.

Undersøgelsens hovedresultater.

Nedenfor findes en redegørelse for undersøgelsens hovedresultater, efterfulgt af en omtale af de faktiske salgs- og distributionsforhold for mælkeprodukter i hver enkelt af de byer undersøgelsen omhandler. En samlet oversigt over undersøgelsens resultater findes i Tabel B.

I Tabel A er byerne opstillet i rækkefølge efter sødmælksforbrug pr. husstand således som dette er fundet ved udspørgningsundersøgelsen.

Det bemærkes, at de forbrugstal, som forekommer i undersøgelsen dækker hele husstan-

dens forbrug, såvel i hjemmet som på arbejdspladser, skoler m.v.

Der er en tendens til, at områder med mange børn d.v.s. store husstande har størst sødmælksforbrug.

Om man får mælken bragt eller ej, synes ikke at påvirke sødmælksforbruget, ligesom udbringningstidspunktet heller ikke påvirker mælkeforbruget. Emballageform har heller ingen virkning direkte. Derimod synes der at være tendens til, at byerne med forholdsvis mange udsalgssteder har større mælkeforbrug.

I øvrigt er der tendens til at større sødmælksforbrug også betyder øget forbrug af andre mælkeprodukter. Det træder dog tydeligt frem, at kærnemælksforbruget er størst i de områder, hvor flest familier har børn under 1 år.

Ser man på de enkelte byer, falder Nykøbing F. med det lave - og Lemvig med det meget høje forbrug pr. husstand straks i øjnene. En umiddelbar forklaring på det lave mælkeforbrug, der i undersøgelsen er konstateret i Nykøbing F. foreligger ikke. Det skal dog bemærkes, at antallet af personer pr. husstand er meget lavt i Nykøbing F. iflg. befolkningsstatistikken for 1960, hvilket forskyder pr. capita forbruget opfejer.

Lemvig har langt det største sødmælksforbrug af alle områderne. Byen udmærker sig ved mange og store børnehusholdninger og derfor få udearbejdende husmødre. Butiks- og vogndækningen ligger kun tilbage for Nykøbing M., som især udmærker sig på dette område.

Sammenfattende kan det om mælkeforbruget siges, at det i første række er afhængigt af familiens størrelse og aldersmæssige sammensætning - og at sekundært er der tale om et forbrugermønster, der varierer fra by til by uden at der dog på grundlag af det foreliggende materiale kan gives en fyldestgørende redegørelse for årsagerne hertil.

Udbringningsproblemet synes størst i de store byer, idet procenttallene for de husstande, som ikke kan få mælken bragt, er størst i alle områder af København, i Randers, Esbjerg og Odense. I Århus synes udbringningen dog ikke at være noget problem. Af de mindre byer bemærkes Rønne, hvor 10 pct. ikke kan få mælken bragt.

Dernæst kommer spørgsmålet om, hvor mange der udnytter denne service. Også her er der forskel mellem de store og mindre byer. I de store byer benytter folk sig ikke heraf, men i små byer udnyttes muligheden i højere grad. Ser man på, hvor mange der får bragt mælk,

vil man se, at København, indre by og Broerne ligger i bunden med kun 20 pct., der får bragt.

For de øvrige byers vedkommende svinger procenten fra 38 pct. op til 89 pct., således at procenten er stigende med faldende bystørrelse.

Om de ved undersøgelsen i øvrigt fundne resultater skal, idet der henvises til den talmæssige belysning i Tabel B, bemærkes:

Hvem udbringer mælken? (Sp. 21)

Det store flertal får bragt deres mælk fra vogn ($\frac{3}{4}$ af samtlige der får bragt). Undtagelsen herfra er København, Broerne og Århus, hvor kun 19 pct. henholdsvis 11 pct. får deres mælk leveret gennem vogn. Omvendt når det drejer sig om at få leveringen af mælk gennem ismejerierne, idet disse betjener over $\frac{3}{4}$ i København, Broerne og i Århus.

Levering fra bager må betegnes som en undtagelse for alle byers vedkommende, da 1 pct. eller derunder får deres mælk bragt herfra. Hele spørgsmålet skal dog ses i sammenhæng med dækningen af butikker og detailvogne. Langt den overvejende del af kunderne får ikke bragt andre varer sammen med mælken.

Udbringningstidspunktet (Sp. 22)

Der gør sig på dette punkt ret store forskelle gældende mellem de forskellige byer. København og Århus er de byer, der tidligst kan få deres mælk bragt ud. Mere end halvdelen kan få den før kl. 6.30, de resterende indtil kl. 7.30. Kun nogle få procent kan ikke få deres mælk før efter kl. 8. For de øvrige byer gælder det, at fordelingen er nogenlunde lige mellem de tre tidspunkter, undtaget herfra er byer som Odense, Neksø og Sønderborg, hvor ca. 60 pct. får deres mælk efter kl. 8. For disse byer gælder, at omkring 10 pct. kan få udbragt mælken før kl. 6.30. Det bemærkes, at disse 3 byer alle har et betydeligt mælkeforbrug pr. husstand.

For landet som helhed kan siges, at det ikke er almindeligt at suppleringsmælk kan fås udbragt. Kun ca. 20 pct. har mulighed for denne service. I Nyborg og Nykøbing F. med 100 pct. vognudbringning er det næsten umuligt telefonisk at bestille og få mælken bragt samme dag. Kun Roskilde udviser fin service på dette område.

Omkring halvdelen af de kunder, der får bragt mælk, har inden for den sidste uge købt yderligere kvanta af mælk (Sp. 24). Århus er bemærkelsesværdig, idet ikke mindre end 82

pct. af husstandene køber mælk udover den bragte. Dette bør sammenholdes med Sp. 6.2., hvor 60 pct. i Århus kan, men ikke får mælken bragt. Der synes i Århus at være tendens til ikke at binde sig til et fast mælkeforbrug gennem udbringning, men købe ind efter varieret behov.

Heri kan være en årsag til det beskedne sødmælksforbrug i Århus.

Langt de fleste (ca. 3/4) af de forbrugere, der selv henter deres mælk, køber denne hos ismejerierne (Sp. 25). Undtagelserne fra denne regel er Sønderborg og Nykøbing F., hvor bageren har en betragtelig del af dette salg. Køb ved mælkevogn sker næsten udelukkende i de helt små byer. Dog foretager ca. 13 pct. i Odense, 24 pct. i Horsens og 21 pct. i Kolding deres indkøb ved mælkevogn.

Indstilling til morgenudbringning.

På dette punkt skiller København, indre by og Broerne (Sp. 25) sig klart ud fra de andre byer, idet der i København findes et uopfyldt ønske om at få mælken bragt. For de øvrige byers vedkommende er der gennemgående overensstemmelse mellem ønsker og de praktiske muligheder. Antallet af kunder, der selv ønsker at hente mælken, udgør 20—30 pct., bortset fra København og Århus hvor over 50 pct. ønsker selv at hente.

Som begrundelse for selv at hente (Sp. 26) angiver det store flertal, at der ikke er nogen ulejlighed forbunden med selv at hente mælk. Der er ikke synderlig forskel byerne imellem. Det samme gør sig gældende med hensyn til gruppen, der svarer, at det skyldes varierende forbrug. Omkring 1/5 angiver denne grund, de andre grunde, der er angivet, varierer stærkt fra by til by. Således har en betydelig del i København svaret, at det er for at spare penge. Denne grund angives desuden kun i større udstrækning i Roskilde og Silkeborg. Til gengæld beklager man sig i Neksø og Kolding over ikke at kunne få mælken tidligt nok, således at det er nødvendigt selv at hente.

Tidspunkt for morgenmad (Sp. 27).

I Roskilde og sovebyerne spises morgenmad tidligere. Tendenserne er: jo mindre by - jo senere morgenmad. Alt dette har naturligvis med transporttid til arbejdsplads at gøre. Generelt synes morgenmadstidspunktet og udbringning af mælk (Sp. 22) at være i nogenlunde samme re-

lation fra by til by. I vedlagte Tabel C er angivet besvarelsen af punkt 23 om, hvorvidt man anser tidspunktet for udbringningen af morgenmælken for tilfredsstillende.

Hvilken mælk foretrækkes, den friske eller den gamle? (Sp. 28).

Kun i København, den indre by, er der et flertal af mænd, der foretrækker den frisk udbragte mælk. Mange er indifferente, og i Odense findes mange tilhængere af køleskabsmælken, men dette kan være af bitter nødvendighed, da udbringning, som vi har set, finder sted ret sent. Børnenes mening ligner stort set faderens, dog er der tendens til lidt preference for køleskabsmælken. Lunken mælk er ikke noget for de fleste børn.

Langt de fleste husholdninger opbevarer mælk i køleskab. Næsten alle har normalt plads i køleskabet til mælk. (Sp. 29).

Kan man købe mælk om søndagen (Sp. 31).

Mulighederne for at købe mælk om søndagen er vidt forskellig fra by til by. Nykøbing F., Neksø og København har udstrakt søndagssalg. I store byer som Esbjerg, Odense og Kolding mener 50-75 pct. af husmødrene, at de ikke kan købe mælk om søndagen.

Husstandene uden mulighed for søndagskøb er ikke alle lige forudseende med h.t. at købe ind om lørdagen. Dette bør også ses i relation til Sp. 33 om søndagsudbringning. I København dækker alle de familier i sovebyerne, der ikke mener at kunne købe mælk om søndagen, sig ind om lørdagen, hvilket er en forbavsende forskel til den indre by hvor kun 53 pct. køber om lørdagen. Deri må tillige henses til at kun 33 pct. kan købe på det sædvanlige købssted hver søndag. I Århus har kun meget få husstande nogen som helst mulighed for at få mælk om søndagen og dækker sig derfor godt ind om lørdagen. Lemvig og Neksø har gode søndagskøbsmuligheder.

Besvær med at få mælk på visse tidspunkter af dagen (Sp. 32) anføres kun af et mere substantielt antal kunder at være et problem i byerne København, Randers og Nykøbing F. Størst er det i København, hvor ca. 25 pct. af kunderne har besvær på dette punkt.

Det er et meget beskedent antal husstande, der får mælk bragt om søndagen, og det gælder for alle de byer undersøgelsen omfatter. Bedst ligger det i København's sovebyer, men selv her

er der 76 pct., der anfører, at de ikke får mælk bragt om søndagen (Sp. 33).

Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt det sædvanlige indkøbssted for mælk har åbent om søndagen, hersker der store forskelle byerne imellem. Fra en enkelt pct. i Århus til næsten 90 pct. af udsalgsstederne i Neksø har åbent om søndagen. Stort set følges en ringe åbningsprocent af en udbredt turnusordning.

Flertallet af husmødre - fra 70 pct. og opfe-ter til 98 pct. i de enkelte byer - har mindre end 5 minutters gang til nærmeste mælkeforhandler (Sp. 31).

I Nykøbing F. og Nyborg med ringe mælke-salg er der forholdsvis langt til nærmeste forhandler. I Kolding, Rønne og Roskilde har mere end 25 pct. over 5 minutter til nærmeste mælkeforretning.

Ligger forretningerne bekvemt (Sp. 35).

Stort set har det store flertal ingen indvendinger mod forretningernes placering, idet ikke mere end gennemsnitlig ca. 10 pct. angiver, at deres indkøbssted ligger ubekvemt. Utilfredsheden med forretningernes placering synes at være mindst i de større byer, dog angiver 15 pct. i Randers og 26 pct. i Kolding at deres indkøbssted ligger ubekvemt.

De fleste kritikere påpeger, at årsagen er for få indkøbssteder.

Der er betydelig forskel i, hvor udbredt ønsket om flere udsalgssteder er inden for de enkelte byer (Sp. 50). Gennemgående er folk tilfredse med de udsalgssteder, der er. Således angiver kun 1/4 og derunder, at det ville være en fordel med flere. Af disse er noget over halvdelen villige til at betale mere for mælken. Flest tilhængere af flere udsalgssteder findes i København's indre by, Århus og Silkeborg.

Kritik af mælken (Sp. 36).

De fleste af dem der har kritik at rette mod mælken angiver som deres kritikpunkt, at mælken er for tynd — ringe. For byerne som helhed svarer noget under 10 pct. dette. Højst er utilfredsheden i Randers og Nykøbing F., hvor 1/4 påtaler dette forhold. Andre kritikpunkter, der fremhæves, er papemballagen, for sen udbringning — og ønsket om bedre hygiejne hos forhandler. Det er dog kun et par pct., som nævner disse kritikpunkter - og det er alt i alt få husmødre, der overhovedet har kritik at anføre.

I Tabel C er angivet en fuldstændig oversigt over samtlige kritikpunkter.

Prisbevidstheden (Sp. 46-47).

Kun omkring halvdelen af respondenterne kender den rigtige pris på mælk. Der er betydelig forskel mellem de enkelte byer med en variation på 32 pct. til 92 pct. En del færre angiver en hel forkert pris. Antallet af disse er stigende med by-størrelsen. For »ved ikke« gruppens vedkommende gælder, at denne er størst i de store byer.

Hvad angår prisen på andre mælkeprodukter er uvidenheden endnu større - men lige stor i alle byer og nogenlunde ens inden for produkterne kærnemælk, fløde og piskefløde.

Der er derimod stærk bevidsthed om, at der findes udbringningsgebyr eller ej, jo stærkere jo større gebyr. Det er også ganske klart, at man affinder sig med at betale udbringningsgebyr.

I byer uden udbringningsgebyr vil tilsyneladende mange hente selv fremfor at betale gebyr ved udbringning.

I Roskilde, hvor gebyret er størst, er der flest der ikke får bragt, men selv foretrækker at hente (Sp. 48).

Vaner ved mælkeforbruget.

3/4 af familiens voksne medlemmer drikker mælk hver dag — og for børnenes vedkommen- de gælder det i ca. 90 pct. af tilfældene. Kun i den indre by i København og i Århus er antallet af børn der dagligt får mælk nede på respektive 83 pct. og 85 pct. (Sp. 38).

For husmoderens vedkommende hører det til undtagelsen, at hun drikker mælk uden for husstanden.

Antallet af mænd, der drikker mælk uden for husstanden, er stigende med by-størrelse for at slutte med ca. 25 pct. i København.

Børnene er dem som drikker mest mælk uden for hjemmet. Noget under 40 pct. Der er inden for denne gruppe ikke stor forskel mellem byerne. Dog skiller Neksø sig ud ved at ligge helt nede på 1 pct. (Sp. 40-44).

Der finder en udstrakt brug af mælk til madlavning sted. Grød af mælk - og frugtgrød med mælk bruges mindre i København end i det øvrige land, men selv her er brugerprocenten indenfor den sidste uge for hver af de to retter på 20-30 pct. Omvendt er rå havregryn med mælk mest populær i Hovedstaden (Sp. 45).

Over halvdelen af børnene drikker mælk i skolen. Der er ret betydelig forskelle mellem byerne. Således får ingen børn i Neksø mælk - medens kun ca. 17 pct. får mælk i Silkeborg og Nykøbing F. Gennemgående er børnene glade

for skolemælken. Kun ca. $\frac{1}{4}$ har noget at indvende imod den. Som hovedårsag hertil angives af de fleste, at mælken er forkert tempereret (Sp. 49).

Over halvdelen af de adspurgte anvender mælk til læskedrik med cacao eller andet i (Sp. 50).

Brug af ymer, skummet mælk, kærnemælk og creme fraiche (Sp. 51-56). For såvel ymer som skummet mælk kan konstateres et særdeles betragtelig antal aldrig brugere.

At creme fraiche kun anføres at kunne fås af ganske få forbrugere i Roskilde og Nykøbing M., til trods for at creme fraiche faktisk leveres, antyder såvel en ringe distribution som manglende kendskab til varen og dens eksistens.

Kærnemælk anvendes i højere grad om sommeren end om vinteren - og der er en tendens i retning af mere udbredt forbrug i familier med små børn.

Hvad angår homogeniseret mælk må der tages hensyn til, at man kun i København og Århus har mulighed for at få begge slags mælk - og i Esbjerg og Neksø kun kan få homogeniseret mælk. I de andre byer fås udelukkende ikke homogeniseret mælk. Inden for de byer, hvor man kan få den homogeniserede mælk, anvender da også ca. $\frac{3}{4}$ denne mælk. På spørgsmålet om folk ved at mælken er homogeniseret, må man sige, at det store flertal ved dette.

Antallet af kritikere af homogeniseret mælk er ret beskedent, men dog størst med 18 pct. i Århus, hvor der er valgfrihed. (Sp. 57).

Indstilling til emballagen. (Sp. 59-66 og 70-71).

Det er klart, at der ved bedømmelsen af svarene om indstilling til emballagen, må tages hensyn til forbrugernes forudsætninger i de enkelte byer - i hvilken emballage forhandles mælken i de enkelte byer.

Mod klare flasker er der meget få indvendinger - og dette gælder såvel i byer, hvor mælken leveres i klare flasker - som i byer hvor det ikke er tilfældet.

Brune flasker har et større antal modstandere i byer, der ikke får leveret i brune flasker, ca. 60 pct. har her indvendinger mod brune flasker. I byer hvor mælken leveres i brune flasker, er modstanden mindre, men dog af en ikke ubetydelig størrelsesorden 15-40 pct. retter indvendinger mod brune flasker. Indvendingerne retter sig mod de brune flaskers facon — og til dels mod farven. I nogle byer hvor brune flasker ik-

ke findes, er der også en vis skepsis mod, at brune flasker ikke er hygiejniske nok, man kan ikke se, om der er urenheder i flaskerne.

Den firkantede papemballage har også mange modstandere. Kritikken samler sig om det generelle: jeg kan ikke lide - og en fornemmelse af at papemballagen giver afsmag. I en by som Neksø, hvor al mælk netop forhandles i firkantet papemballage, er modstanden mod papemballagen mere beskeden, og samler sig her om pap's afsmag.

Endelig gør sig for den trekantede papemballage også en ikke ringe modstand gældende - og her rettende sig mod faconen - og som for den firkantede mod den generelle indstilling: jeg kan ikke lide papemballage.

Stillet over for valget mellem de forskellige emballageformer kan man stort set sige, at folk er tilfredse med den emballageform, de nu får mælken leveret i. I København og de andre byer med valgfrihed, er man nu mere tilfreds med de brune flasker end med de klare. Papemballagen er endnu ikke slået igennem - og foretrakkes derfor ikke af så mange. Bemærkelsesværdigt er det, at majoriteten i Neksø 55 pct., som nu kun bruger papemballage, foretrækker denne form.

De, som foretrak papemballagen, har man dernæst spurgt, om de stadig ville foretrække dette, også hvis det gav anledning til en prisforhøjelse på 6 øre mere. Det store flertal - ca. 2/3 - fastholder deres præference for pap og vil gerne betale mere for at få papemballagen.

Det store flertal foretrækker enten klare eller brune flasker til fløden. Hvor begge flasketyper kan fås, fordeler svarene sig med halvdelen på brune - og den anden halvdel på klare flasker. I de øvrige byer er der stort flertal for den klare flaske. Den firkantede og trekantede papemballage har et beskedent antal tilhængere.

Spørgsmålet om datomærkningen går to veje:

1. ser forbrugerne efter datomærkningen og
2. kan den tydes.

Bortset fra Randers og Nykøbing F. mener det overvejende antal husmødre i alle de undersøgte byer, at datomærkningen kan tydes - og rent faktisk ser flertallet af forbrugerne også efter datomærkningen.

At den forventede sammenhæng eksisterer mellem at datomærkningen kan tydes - og at forbrugerne også ser efter datomærkningen fremgår af samme to byer.

Tabel A.

Hovedresultater

	Sødmælk forbrug gennemsnitlig pr. husstand	Kærnemælk forbrug gennemsnitlig pr. husstand	Skummetmælk forbrug gennemsnitlig pr. husstand	Med børn	Heraf med børn under 1 år	Heraf med over 2 børn	Uden børn husmoder over 50 år	Får bragt	Får bragt efter kl. 7	Husmoder med selverherv	Emballage			Antal forbrugere i forsyningsområder	Antal butikker	Antal vogne	I alt salgssteder mælk *)	Kan ikke få bragt	Gennemsnitlig antal indbyggere pr. salgssted
											Brune flasker	Klare flasker	Pap						
Nykøbing F.	0,92	0,02	0,05	% 64	% 9	% 62	% 30	% 70	% 50	% 26	×			19.000	14	10	24	—	792
Århus	1,00	0,07	0,10	66	8	51	22	37	36	33	×			205.000	233	33	266	3	771
Nyborg	1,06	0,11	0,06	58	10	61	35	78	40	19	×	×		12.500	7	10	17	—	735
Horsens	1,08	0,10	0,02	48	13	56	43	78	56	20	×	×		42.000	21	17	38	—	1.105
Storkøbenhavn, Brøerne	1,10	0,10	0,09	62	11	59	25	23	18	38	×		×	**)	—	—	—	29	789
Storkøbenhavn, Indre by	1,11	0,07	0,07	65	9	33	20	19	23	49	×		×	**)	—	—	—	34	789
Roskilde	1,20	0,15	0,12	71	14	57	18	52	47	28	×	×		43.000	21	8	29	4	1.483
Silkeborg	1,20	0,09	0,07	57	12	56	31	66	59	20	×	×		27.000	25	3	28	2	964
Kolding	1,20	0,21	0,07	60	17	65	28	76	60	40	×			40.000	22	18	40	1	1.000
Nykøbing M.	1,24	0,09	0,02	48	6	59	39	80	77	16	×	×		13.000	23	12	35	—	371
Storkøbenhavn, Søvebyerne	1,25	0,12	0,13	72	6	59	12	40	32	41	×		×	**)	—	—	—	11	789
Rønne	1,25	0,04	0,07	63	6	63	28	56	75	26	×	×		18.000	17	5	22	10	818
Neksø	1,33	0,12	0,12	56	14	59	35	73	85	22			×	3.400	4	2	6	—	567
Esbjerg	1,35	0,13	0,05	63	19	67	29	45	45	28	×		×	67.000	80	20	100	12	670
Odense	1,36	0,08	0,06	66	7	60	28	55	91	13		×		115.000	75	52	127	18	906
Randers	1,41	0,12	0,04	62	17	59	30	38	69	24	×		×	59.000	53	19	72	30	819
Sønderborg	1,44	0,20	0,07	69	15	63	24	72	70	17	×	×		28.000	20	14	34	3	824
Lemvig	1,58	0,14	0,04	71	5	72	25	89	48	13	×	×		6.000	7	5	12	2	500

*) Danske Konsumtmejeriers Fællesrepræsentation — brev af 9/5 1966.
 **) Antal forbrugere i Storkøbenhavns forsyningsområde

antal butikker 1.320.000
 antal detailvogne 1.397
 275

Tabel B

Antal interviews	100	250	175	200	200	200	200	200	206	200	203	200	200	200	200	200	200	200	200
	Indre by	Broerne	Sovebyerne	Esbjerg	Neksø	Rønne	Kolding	Randers	Århus	Horsens	Sønderborg	Nykøbing M	Roskilde	Silkeborg	Odense	Nyborg	Nykøbing F	Lemvig	
72	Materialets sammensætning:																		
	Familie med:																		
72.1	Husnoder																		
72.2	Husfader																		
72.3	Børn																		
	Med barn/børn under 1 år (72.3=100 %)																		
	»	»	1- 5 »	(72.3=100 %)	32	39	43	38	38	32	34	45	34	40	52	35	41	38	43
	»	»	6-15 »	(72.3=100 %)	39	53	60	54	49	62	60	48	37	44	52	45	49	57	54
	»	»	over 15 »	(72.3=100 %)	43	38	26	37	47	37	38	27	39	42	23	55	22	35	35
	Husnoder under 50 år uden børn																		
	11	13	14	8	9	9	12	7	12	8	6	9	11	9	6	7	5	4	4
	Husnoder over 50 år uden børn																		
	20	25	12	29	35	28	28	30	22	43	24	39	18	31	28	35	30	25	25
	Husnoder med selverhverv																		
	49	38	41	28	22	26	40	24	33	20	17	16	28	20	13	19	26	13	13
	Familier med 1 barn (72.3=100 %)																		
	57	41	41	33	41	37	35	41	49	44	37	41	43	44	40	39	38	28	28
	»	»	2 børn	(72.3=100 %)	18	38	41	38	24	40	36	44	36	38	40	30	43	36	39
	»	»	3 »	(72.3=100 %)	17	13	13	13	20	13	18	11	12	13	16	18	12	17	16
	»	»	4 »	o. over (72.3=100 %)	8	8	5	16	15	10	11	4	3	5	7	11	2	3	5
75	Bor i énfamiliehus																		
	-	2	32	28	91	90	30	6	2	30	32	64	21	57	32	46	36	65	65
6.1	Kan ikke få mælken bragt																		
	34	29	11	12	-	10	1	30	3	-	3	-	4	2	18	-	-	2	2
6.2	Kan, men får ikke mælken bragt																		
	45	48	47	42	26	34	23	30	60	21	23	20	44	32	27	21	30	9	9
6.3+6.4	Får mælken bragt																		
	19	23	40	45	73	56	76	38	37	78	72	80	52	66	55	78	70	89	89
Gennemsnitlig daglige forbrug (liter)																			
7	Sødmælk																		
	1.11	1.10	1.29	1.35	1.33	1.25	1.20	1.41	1.00	1.08	1.44	1.24	1.20	1.20	1.36	1.06	0.92	1.58	1.58
9	Kærnemælk																		
	0.07	0.10	0.12	0.13	0.12	0.04	0.21	0.12	0.07	0.10	0.20	0.09	0.15	0.09	0.08	0.11	0.02	0.14	0.14
11	Skummet mælk																		
	0.07	0.09	0.13	0.05	0.12	0.07	0.07	0.04	0.10	0.02	0.07	0.02	0.12	0.07	0.06	0.06	0.05	0.04	0.04
13	Ymer																		
	0.02	0.02	0.02	0.02	0.02	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	-	0.01	0.01	0.09	0.01	0.01	N	0.02	0.02
15	Fløde																		
	N	0.02	0.01	0.01	0.01	0.02	0.01	0.01	0.01	-	0.01	0.02	0.01	0.04	0.01	0.02	0.01	N	0.01
17	Piskefløde																		
	N	0.01	0.01	0.01	0.03	0.01	0.03	0.01	-	0.01	0.01	0.02	0.02	0.03	0.02	0.01	N	0.01	0.01
19	Yoghurt																		
	N	0.01	0.01	-	-	-	0.01	-	-	-	0.01	0.01	-	0.02	-	0.01	-	-	-

Tabel B (fortsat)

Antal interviews		100	250	175	200	200	200	200	200	200	206	200	203	200	200	200	200	200	200	200
		Indre by	Broerne	Sovebyerne	Esbjerg	Neksø	Rønne	Kolding	Randers	Århus	Horsens	Sønderborg	Nykøbing M	Roskilde	Silkeborg	Odense	Nyborg	Nykøbing F	Lemvig	
21	Bragt fra vogn » ismejeri » » bager	(6.3=100 %) (6.3=100 %) (6.3=100 %)	62 38 -	19 78 3	71 23 6	60 40 -	98 2 -	62 37 1	75 24 -	63 37 -	11 88 1	66 34 -	98 1 1	99 - 1	93 7 -	45 55 -	90 10 -	100 - -	100 - -	97 3 -
22	Andre varer ikke medbragt (6.3=100 %) Udbringningstidspunkt: Før kl. 6,30 kl. 7-7,30 kl. 8 og senere	(6.2+6.3=100 %) (6.2+6.3=100 %) (6.2+6.3=100 %)	57 51 21 2	85 57 17 1	80 56 27 5	61 42 28 17	58 14 13 72	75 20 41 34	77 36 27 33	86 14 37 32	76 59 33 3	86 42 29 27	82 10 29 61	82 23 41 36	97 44 24 23	66 33 40 19	73 9 29 62	100 58 22 18	91 24 8 42	73 50 16 32
23	Kan telefonisk bestille og få den bragt samme dag		29	44	36	27	9	34	22	9	31	21	16	28	80	24	7	3	1	16
24	Har købt mælk i sidste uge ud over den bragte: 1-2 gange 3-4 » 5 » og over	(6.3=100 %) (6.3=100 %) (6.3=100 %)	24 10 14	16 14 17	17 19 12	22 12 17	35 4 -	29 16 4	42 10 4	25 8 1	32 28 22	27 6 4	17 7 5	37 14 3	30 9 2	42 14 8	45 6 1	21 8 3	23 9 7	23 25 8
25	Til hvilken forretning går De for at købe mælk? Ismejeri Bager Mælkevogn Indstilling til udbringning af mælken om morgenen? Helst bragt Helst hente Lige glad		91 8 1	86 14 4	62 37 5	83 13 4	79 9 12	87 2 11	79 N 21	94 2 4	100 - -	76 N 24	6 71 23	43 31 36	68 16 16	98 N 2	87 - 13	54 26 20	36 47 19	82 10 30
25.0			38 53 9	32 53 15	44 42 14	44 44 12	74 23 3	57 38 5	71 20 9	44 47 9	40 57 3	77 18 5	69 23 8	80 20 N	40 42 18	65 32 3	60 30 10	79 18 3	68 29 3	92 6 2

Tabel B (fortsat)

Antal interviews	100	250	175	200	200	200	200	200	200	206	200	203	200	200	200	200	200	200	200
	Indre by	Broerne	Søvebyerne	Esbjerg	Neksø	Rønne	Kolding	Randers	Århus	Horsens	Sønderborg	Nykøbing M	Roskilde	Silkeborg	Odense	Nyborg	Nykøbing F	Lemvig	
26	Begrundelse for selv at hente?																		
	For at spare penge	(25.0=100 %)	13	23	29	2	-	3	-	14	3	-	4	2	52	44	-	-	2
	Ingen ulejlighed	(25.0=100 %)	38	49	17	41	53	62	29	47	26	60	48	78	25	57	68	70	18
	For usikkert	(25.0=100 %)	11	4	6	2	6	7	12	4	7	8	13	2	2	-	7	16	22
	Får den ikke tidligt nok	(25.0=100 %)	6	2	4	1	28	12	15	2	3	3	4	-	7	2	-	-	10
27	Begrænset el. varierende forbrug																		
	Hvornår spises morgenmad?	(25.0=100 %)	26	12	26	53	19	10	35	21	31	13	24	13	19	14	-	3	20
27	Hvornår spises morgenmad?																		
	Før kl. 6,30		21	22	26	21	15	23	31	25	25	11	16	16	35	17	24	17	20
	Kl. 7-7,30		38	44	55	42	34	49	37	45	43	46	52	46	47	53	41	48	52
28	Senere																		
	Hvilken mælk foretrækker Deres mand om morgenen?		38	31	15	26	48	23	29	28	27	41	32	38	16	30	35	35	28
	Mælken, der lige er bragt	(72.2=100 %)	51	17	25	9	11	37	16	17	21	19	11	15	15	12	6	22	14
29	» fra køleskab																		
	Liegeglad	(72.2=100 %)	11	13	17	6	16	40	30	24	34	13	5	6	44	34	56	18	17
	Hvilken mælk foretrækker Deres børn om morgenen?	(72.2=100 %)	25	47	28	71	64	13	16	18	36	28	42	20	35	42	17	29	17
30	Mælken, der lige er bragt																		
	» fra køleskab	(72.3=100 %)	60	19	30	11	11	42	13	12	15	29	11	17	18	17	7	31	27
	Liegeglad	(72.3=100 %)	12	16	26	6	14	39	45	33	24	15	7	14	41	38	58	20	22
	Opbevarer mælk i køleskab	(72.3=100 %)	23	44	33	82	65	11	23	36	24	29	67	25	29	32	17	22	28
	Har normalt plads i køleskab til mælk	(29.1=100 %)	77	86	95	86	66	82	83	88	91	74	71	74	96	88	85	82	90
31.7	Har ikke kunnet købe mælk om søndagen																		
	Har ikke kunnet købe mælk andre ugedage		100	96	91	98	96	100	98	99	97	100	99	99	97	97	99	100	87
31.1-6	Har ikke kunnet købe mælk andre ugedage																		
			15	17	6	61	1	31	50	20	41	45	65	80	38	53	75	16	4
31.1-6	Har ikke kunnet købe mælk andre ugedage																		
			5	5	5	-	-	N	-	-	1	-	3	-	N	-	-	-	6

Tabel B (fortsat)

Antal interviews		100	250	175	200	200	200	200	200	206	200	203	200	200	200	200	200	200	200
		Indre by	Broerne	Søvebyerne	Esbjerg	Neksø	Rønne	Kolding	Randers	Århus	Horsens	Sønderborg	Nykøbing M	Roskilde	Silkeborg	Odense	Nyborg	Nykøbing F	Lemvig
31.8	Køber De i så fald mere mælk om lørdagen (31.7=100 %)	53	79	100	88	—	87	97	95	95	54	91	74	72	70	85	94	89	45
32	Besvær ved at få mælken på visse tider af dagen	33	22	19	5	3	4	6	12	8	1	5	1	1	—	4	2	13	—
33	Får ikke mælk bragt om søndagen	92	92	76	100	80	91	96	86	98	98	97	98	96	100	100	99	83	97
	Det sædvanlige købssted har åben hver søndag	33	53	60	47	89	33	81	65	1	23	76	54	36	7	21	72	71	92
	Turnusordning om søndagen	15	2	—	27	—	47	—	19	66	9	—	—	N	10	41	—	—	1
34	Afstand til nærmeste forretning, der fører mælk																		
	Under 5 min.	98	96	91	98	85	74	75	89	94	75	88	94	75	85	78	74	70	77
	5–10 min.	2	2	6	2	12	20	16	6	4	16	10	5	20	10	20	22	19	18
	15 min. og mere	—	—	3	—	—	5	6	4	2	5	—	—	5	5	2	4	8	5
35	Forretningen ligger ikke bekvemt	8	2	8	4	5	12	26	15	11	7	15	2	7	9	8	18	14	17
35.4	Årsag: For få indkøbssteder (35.2=100 %)	63	16	67	22	—	28	40	38	23	43	17	33	57	39	37	50	46	49
36	Kritikpunkter for mælk:																		
	For tynd/ringe	12	10	15	7	4	6	8	25	8	4	2	4	4	2	10	8	25	3
	Imod papemballage	5	4	—	5	9	—	N	N	1	—	—	—	2	—	N	—	N	—
	For sen udbringning	—	N	1	1	N	—	—	1	—	N	2	N	—	—	—	—	7	—
	Ønsker bedre hygiejne hos forh.	—	1	—	3	—	N	N	1	—	1	2	N	2	N	1	3	3	1
	Ønsker at kunne købe ikke homogeniseret uden bestilling	3	4	2	1	—	—	N	—	N	—	1	—	N	—	2	—	N	N
38	Hvem i familien drikker dagligt mælk?																		
	Husmoder (72.1=100 %)	74	71	72	70	71	64	78	69	73	62	73	84	75	69	70	58	59	82
	Husfader (72.2=100 %)	74	76	71	74	81	82	83	84	82	78	75	90	74	82	59	73	61	85
	Børn (72.3=100 %)	83	96	97	98	94	91	98	94	85	92	97	95	92	97	93	93	91	97

Tabel B (fortsat)

Antal interviews		100	250	175	200	200	200	200	200	206	200	203	200	200	200	200	200	200	200
		Indre by	Broerne	Søvebyerne	Esbjerg	Neksø	Rønne	Kolding	Randers	Århus	Horsens	Sønderborg	Nykøbing M	Roskilde	Silkeborg	Odense	Nyborg	Nykøbing F	Lemvig
40	Får daglig mælk udenfor husstanden:																		
44	Husmoder (72.1=100 %)	4	3	4	2	—	—	4	2	4	N	1	—	2	1	—	1	1	1
	Husfader (72.2=100 %)	14	24	28	7	—	3	16	13	18	4	13	1	9	5	8	13	3	7
	Børn (i % af samlede antal børn)	41	41	45	45	1	41	45	34	34	34	40	22	38	12	46	38	13	24
45	Serveret mælkeretter i sidste uge:																		
	Grød af mælk	24	37	34	50	64	52	62	59	40	62	46	51	34	45	50	48	55	49
	Frugtgrød med mælk	33	30	40	45	70	58	61	63	53	65	63	72	52	71	46	43	60	71
	Rå havregryn etc.	29	25	41	—	21	21	25	32	19	17	27	26	29	35	33	29	24	33
	Hvis mælk haves:																		
	Bruger mælk til sovs eller fars	74	66	81	69	33	69	85	97	89	93	63	60	90	70	78	90	72	95
46	Anfører rigtig pris på sødmælk	48	45	52	55	92	74	54	68	48	53	81	89	55	32	81	71	66	85
	Anfører forkert pris på sødmælk	19	17	28	24	4	5	29	13	13	20	26	6	25	8	9	21	18	8
	Ved ikke, hvad sødmælk koster	33	38	20	21	4	21	17	19	39	27	10	5	20	60	10	8	16	7
47	Ved ikke, hvad kærnemælk koster	88	84	78	71	85	88	65	86	89	79	61	87	85	95	66	60	75	42
	Ved ikke, hvad fløde koster	91	91	95	96	90	95	92	99	94	94	86	94	95	100	90	82	94	93
	Ved ikke, hvad piskefløde koster	89	85	84	81	90	95	66	81	87	85	65	81	82	97	69	55	83	63
48	Mener at betale ekstra for udbringning (6.3=100 %)	67	88	90	4	—	2	N	63	3	1	10	1	91	76	N	—	1	N
	Mener ikke at betale for udbringning (6.3=100 %)	24	5	—	87	92	95	95	22	87	82	85	89	4	14	99	95	89	100
	Ved ikke, om der betales ekstra (6.3=100 %)	9	7	10	9	8	3	5	15	10	17	5	10	5	10	1	5	10	—
	Får bragt og foretrækker dette selv mod ekstra betaling (6.3=100 %)	95	90	93	60	9	39	59	81	63	61	40	3	95	92	27	59	35	81
	Får bragt, men ville foretrække at hente fremfor at betale for udbringning (6.3=100 %)	5	3	3	21	83	55	32	11	26	11	57	88	4	2	59	35	11	17

Tabel B (fortsat)

Antal interviews		100	250	175	200	200	200	200	200	206	200	203	200	200	200	200	200	200	200
		Indre by	Broerne	Søvebyerne	Esbjerg	Neksø	Rønne	Kolding	Randers	Århus	Horsens	Sønderborg	Nykøbing M	Roskilde	Silkeborg	Odense	Nyborg	Nykøbing F	Lemvig
Får ikke bragt, men ville foretrække at betale for udbringning (6.1+6.2=100 %)		23	15	10	9	–	6	6	4	2	2	11	–	5	3	7	12	5	14
Får ikke bragt, men foretrækker at hente selv, fremfor at betale for udbringning (6.1+6.2=100 %)		70	59	73	66	65	76	84	81	79	38	80	41	90	85	82	74	13	81
49	Børnene får mælk i skolen (i % af skolebørn)	66	59	76	74	–	63	64	54	40	62	76	40	65	18	69	63	17	56
49.4	Børnene ikke glade for skolemælken (49.1=100 %)	19	30	33	33	–	18	19	30	3	10	17	10	14	13	11	13	6	37
	Årsag: Mælken forkert tempereret (49.4=100 %)	–	10	56	35	–	25	25	28	–	100	17	33	50	100	100	86	–	50
50	Mælk anvendes til læskek-drik med cacao i etc. (ja, + af og til)	77	58	63	83	80	74	61	46	54	76	60	53	57	51	74	48	52	56
En fordel med fl. butikstyper		35	21	34	17	7	7	20	15	7	12	12	3	7	16	23	18	37	10
Ønsker fl. butikstyper selv om dette fordyrer (50.4=100 %)		60	45	47	62	7	27	56	23	60	46	58	14	64	66	39	64	42	43
51	Bruger Ymer hver uge	23	18	20	9	26	4	2	5	8	N	16	8	14	8	8	7	6	14
	Bruger Ymer af og til	41	47	41	46	38	43	59	56	54	44	36	38	51	48	51	39	27	49
	Bruger aldrig Ymer	36	35	39	45	36	53	39	39	38	56	48	54	35	44	41	54	67	37
54	Bruger skummet mælk hver uge	14	13	14	5	23	8	10	6	15	5	11	4	13	8	13	14	7	5
	Bruger skummet mælk af og til	11	7	8	6	12	14	9	8	15	9	5	7	3	12	16	15	4	5
	Bruger ikke skummet mælk	75	80	78	89	65	78	81	86	70	86	84	89	84	80	71	71	89	90
55	Kan få Creme Fraiche	21	11	10	19	–	N	31	15	54	22	50	N	1	1	–	1	1	–
	Kan få Creme Fraiche på bestilling	10	40	20	12	3	5	14	9	13	18	10	10	2	1	2	26	8	–

Tabel B (fortsat)

Antal interviews		100	250	175	200	200	200	200	200	206	200	203	200	200	200	200	200	200	200
		Indre by	Broerne	Søvebyerne	Esbjerg	Neksø	Rønne	Kolding	Randers	Århus	Horsens	Sønderborg	Nykøbing M	Roskilde	Silkeborg	Odense	Nyborg	Nykøbing F	Lemvig
56	Bruger kærnemælk af og til om sommeren	89	91	90	95	90	90	96	97	94	96	94	87	97	94	98	99	91	96
	Bruger kærnemælk resten af året	71	73	60	82	71	62	78	69	74	75	86	64	71	54	62	77	70	82
57.1	Bruger homogeniseret mælk	72	82	84	100	95	4	16	7	64	2	4	6	N	N	2	N	8	–
57.3	Ved ikke, om mælken er homogeniseret	10	4	4	–	3	54	20	14	4	22	16	18	6	13	1	7	45	17
	Ingen af familiens medlemmer foretrækker homogeniseret mælk (57.1=100 %)	14	5	11	9	N	–	6	–	18	–	13	–	–	–	–	–	–	–
	Kan ikke lide homogeniseret fløde	33	24	27	2	22	33	5	30	27	15	19	3	53	7	31	32	–	6
58	Køber kun homogeniseret mælk	66	75	77	100	96	5	8	3	54	1	2	5	N	–	1	N	–	–
	Køber ikke homogeniseret mælk	19	12	8	–	1	87	70	83	30	23	84	27	67	100	98	98	31	100
	Køber både og	8	9	9	–	3	N	5	4	11	–	–	N	–	–	–	–	1	–
	Får mælk i brune flasker	97	95	98	96	N	1	100	98	99	–	–	–	1	–	–	–	1	–
	Får mælk i klare flasker	–	1	2	–	1	94	–	–	1	100	100	100	99	100	99	100	99	100
	Får mælk i firkantet pap	1	1	–	–	96	1	–	1	N	–	–	–	–	–	1	–	–	N
	Får mælk i trekantet pap	4	5	–	3	1	–	–	N	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
	Får mælk i rund papemballage	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
	Forskelligt	–	1	–	N	–	4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
59	Kan vælge mellem forskellig emballage	10	17	1	49	–	–	3	27	1	–	–	–	–	–	–	–	–	N
	Kan ikke vælge mellem forskellig emballage	90	83	99	51	100	100	97	73	99	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	Er ikke tilfreds med den nuværende emballage	34	38	37	35	30	7	40	18	15	2	7	4	7	5	13	5	5	2
	Har tidligere fået i anden emballage	78	72	63	96	87	5	98	89	57	3	8	N	10	4	2	3	1	5

Tabel B (fortsat)

Antal interviews		100	250	175	200	200	200	200	200	206	200	203	200	200	200	200	200	200	200
		Indre by	Broerne	Søvebyerne	Esbjerg	Neksø	Rønne	Kolding	Randers	Århus	Horsens	Sønderborg	Nykøbing M	Roskilde	Silkeborg	Odense	Nyborg	Nykøbing F	Lemvig
63	Hvad har De mod klare flasker:																		
	Ikke hygiejniske	2	-	-	3	5	4	2	4	N	-	2	2	1	4	7	2	2	N
	Kan ikke lide	1	N	2	N	2	2	N	3	4	1	N	-	N	-	2	2	1	-
	Indvendinger mod faconen	2	2	3	2	7	N	7	3	1	1	N	-	2	1	6	N	-	1
	Farven	-	2	-	-	N	-	2	1	-	N	2	-	2	1	-	-	-	-
	Andet	-	-	2	-	1	1	1	1	2	N	N	-	1	-	-	-	1	-
64	Ubesvaret	95	96	93	95	85	93	88	88	93	98	96	98	94	94	87	96	98	97
	Hvad har De mod brune flasker:																		
	Ikke hygiejniske	3	4	4	10	-	7	5	5	2	11	6	13	3	10	9	17	6	3
	Kan ikke lide	3	2	N	2	12	11	1	2	N	15	10	4	5	4	8	15	3	2
	Indvendinger mod faconen	28	27	37	27	1	17	26	28	9	12	21	7	41	11	17	11	13	20
	Farven	10	8	6	14	9	13	15	7	2	15	23	35	13	10	18	9	27	16
65	Andet	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	N	N	-	-	-	-	-	N
	Ubesvaret	63	61	57	51	78	54	55	60	87	47	44	41	40	67	51	49	55	60
	Hvad har De mod firkantet																		
	papenballage:																		
	Ikke hygiejniske	2	3	7	4	2	4	10	4	1	3	5	2	-	4	N	10	2	2
	Kan ikke lide	29	12	17	13	9	17	10	32	26	7	14	11	18	7	9	16	4	3
66	Indvendinger mod faconen	12	23	9	12	1	6	8	10	5	3	7	1	4	1	12	3	4	3
	Giver kedelig smag	4	12	3	20	17	9	22	18	10	7	11	11	26	10	11	10	5	7
	Andet	2	8	2	2	2	1	12	2	3	4	8	N	1	1	5	5	1	-
	Ubesvaret	51	45	62	48	69	63	38	41	55	76	55	75	51	78	63	56	84	85
	Hvad har De mod trekantet																		
	papenballage:																		
	Ikke hygiejniske	2	3	5	2	-	3	8	3	1	3	6	2	-	4	N	10	2	2
93	Kan ikke lide	22	13	18	14	-	16	9	7	25	6	14	11	17	7	7	16	4	3
	Indvendinger mod faconen	24	35	24	21	N	6	8	33	4	7	8	2	8	1	8	3	4	3
	Giver kedelig smag	9	10	5	10	-	10	22	13	11	7	10	10	26	10	11	10	5	7
	Andet	8	11	13	3	-	1	10	9	3	2	9	N	1	1	3	5	1	-
	Ubesvaret	38	34	44	52	100	64	43	31	56	75	55	75	48	78	71	56	84	85

Tabel C

Indre by
Broerne
Sovebyerne
Esbjerg
Neksø
Rønne
Kolding
Randers
Århus
Horsens
Sønderborg
Nykøbing M
Roskilde
Silkeborg
Odense
Nyborg
Nykøbing F
Lemvig

Tidspunkt for morgenudbringning tilfredsstillende?

Ja.....	71	67	71	82	72	88	86	72	93	87	83	95	80	89	90	94	57	90
Nej.....	2	4	10	5	16	6	6	3	N	2	12	4	10	N	10	3	17	5
Ved ikke	27	29	19	13	12	6	8	25	7	11	5	1	10	11	-	3	26	5
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kritikpunkter:

Mælken for tynd/ringe	12	10	15	7	4	6	8	25	8	4	2	4	4	2	10	8	25	3
Imod papenballage	5	4	-	5	9	-	N	N	1	-	-	-	2	-	N	-	N	-
For sent udbragt	-	N	1	1	N	-	-	1	-	-	2	N	-	-	-	-	7	-
Mere hygiejne hos forhandler	-	1	1	3	-	N	N	1	-	1	2	N	2	N	1	3	3	1
At man skal bestille ikke homogen, mælk ..	3	4	2	1	-	-	N	-	N	-	1	-	N	-	2	-	N	N
For dyrt	2	2	2	4	-	3	3	4	2	N	1	-	1	1	6	1	25	N
Form	15	12	1	12	-	1	12	N	1	-	-	N	-	-	4	-	1	1
Holdbarhed dårlig	-	1	2	2	2	N	2	N	1	4	N	-	1	-	N	1	5	N
Søndagslukning	-	N	-	-	-	-	N	-	1	-	-	-	1	-	-	N	1	-
Dårlige kapsler	-	1	3	19	-	-	N	-	1	2	5	-	-	3	1	4	1	-
Klumper + andet	1	2	3	7	1	2	4	5	-	-	2	N	5	1	3	N	1	2
Ubesvaret	63	65	72	44	84	88	71	64	85	89	85	96	85	92	75	83	46	93
I alt	101	102	101	105	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	102	100	115	100
Dobbelt svar	1	2	1	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	15	-
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Spørgeskema.

Kol.

- 5 Hvor meget Sødmælk bruger De dagligt i familien?
- 6 Kan De få mælken bragt - og i bekræftende fald - får De rent faktisk mælken bragt?
1. Nej, kan ikke få mælken bragt
 2. Ja, kan få mælken bragt, men får det ikke
 3. Ja, kan få mælken bragt, og får det
 4. Ja, kan få mælken bragt, og får det i perioder/af og til

Hvor meget er Deres daglige forbrug - og hvor meget heraf får De bragt til Deres hjem?

	Dagligt forbrug i alt	Heraf leveret på Deres bopæl
Sødmælk	kol. 7	kol. 8
Kærnemælk	» 9	» 10
Skummet mælk	» 11	» 12
Ymer	» 13	» 14
Fløde	» 15	» 16
Piskefløde	» 17	» 18
Yoghurt	» 19	» 20

- 21 Hvem bringer?
1. Mælkevogn
 2. Ismejeri/mælkeudsalg
 3. Bager
 4. Andre:

Får De andre varer som f.eks. brød bragt sammen med mælken?

5. Ja
6. Nej
7. Somme tider

Kol.

- 22 Hvor tidligt får De eller kan De få mælken bragt ud om morgenen? (Skal besvares selv om leverance ikke finder sted)

Kl.

- 23 Finder De dette tidspunkt tilfredsstillende?

1. Ja
2. Nej
3. Ved ikke

Har De mulighed for telefonisk at bestille mælk udbragt på andre tider?

4. Ja
5. Nej
6. Ved ikke

- 24 Hvor mange gange i den sidste uge har De købt mælk ud over det, De har fået bragt?

. dage/gange

- 25 I hvad slags forretning køber De mælk?

1. Ismejeri
2. Bager
3. Andet:

Foretrækker De at få mælken leveret om morgenen, eller vil De hellere selv hente den?

9. Helst bragt
- O. Vil hellere selv hente den
- Y. Ligeglad

- 26 Hvis hellere selv hente til kol. 25:
Af hvilken grund?

- 27 På hvilket tidspunkt spiser familien morgenmad?

kl.

- 28 Hvis der bruges mælk til morgenmaden, vil Deres mand eller børn så helst bruge den, der bliver bragt, eller hellere den, der har stået i køleskabet natten over?

	Mand	Børn
Helst den bragte mælk.	1	4
Helst fra køleskabet	2	5
Ligeglad	3	6

Kol.

29 Hvordan opbevarer De mælk?

1. Lille køleskab (under 100 liter)
2. Stort køleskab (100 liter el. over)
3. Isskab
4. Viktualiekælder
5. Spisekammer
6. Andet:

Hvis 1-2 eller 3:

Har De normalt plads til mælken i skabet?

8. Ja
9. Nej

Har De indenfor den sidste uge været ude for ikke at kunne købe den mælk eller fløde, De har ønsket?

- O. Ja, ikke kunnet købe mælk
- Y. Ja, ikke kunnet købe fløde
- X. Nej

30 *Hvis »Ja«:*

Hvem kunne ikke levere?

31 Hvilken ugedag var det ikke muligt at købe mælk?

1. Mandag
2. Tirsdag
3. Onsdag
4. Torsdag
5. Fredag
6. Lørdag
7. Søndag

Hvis »søndag«:

Køber De så mere om lørdagen end de øvrige ugedage?

8. Ja
9. Nej
- O. Forskelligt

32 Er det Deres erfaring, at der er visse tider på dagen det er særligt svært at få mælk? Hvornår?

33 Får De bragt mælk ud om søndagen?

1. Ja
2. Nej

Har den forretning, hvor De køber mælk åbent om søndagen - og hvor længe?

3.X. ikke åbent

Kol.

- 34 Hvor langt er der til nærmeste forretning, der fører mælk? (Regnet i minutters gang)

..... min.

- 35 Ligger den forretning, hvor De køber mælk bekvemt når De er ude på Deres normale indkøbstur?

1. Ja
2. Nej
3. Ved ikke

Hvis »nej«:

Skyldes det - efter Deres mening - at der er for få indkøbssteder for mælk i Deres kvarter?

4. Ja
5. Nej
6. Ved ikke

- 36 Er der noget De har lyst til at kritisere i forbindelse med mælk? Hvilket?

- 37 *Hvis kritiske punkter til kol. 36:*

Hvordan vil De foreslå, at det bliver ordnet?

- 38 Hvem af familiemedlemmerne drikker dagligt mælk?

	Sødmælk	Kærnemælk	Skummet mælk
Husmoder.	1	2	3
Husfader.	4	5	6
Børnene.	7	8	9

- 39 På hvilket tidspunkt drikkes der fortrinsvis mælk i Deres hjem?

1. Som morgenmad
2. Hjem fra skole
3. Til frokosten
4. Til middag
5. Forskellige tider som læskedrik

Er der nogle af familiemedlemmerne som får mælk dagligt uden for huset?

Hvem? Hvor meget? Hvor?

Hvor meget

Hvor:

- 40 Husmoder.

- 41 Husfader.

Kol.

42 Barn 1

43 Barn 2

44 Barn 3

45 Har De i den sidste uge serveret nogle af følgende retter som middagsret?

1. Grød lavet med mælk
2. Frugtgrød med mælk/fløde
3. Rå havregryn eller Corn Flakes med mælk/fløde
4. Andet: Hvad?

Når De laver mad, f.eks. sovs eller fars, bruger De så normalt mælk, hvis De har det hjemme?

9. Ja
0. Nej
- Y. Af og til

46 Hvad betaler De for sødmælk - kærnemælk - fløde og

47 piskefløde?

X. Ved ikke

Sødmælk øre pr. liter

Kærnemælk - - -

Fløde - - _____

Piskefløde - - _____

48 Betaler De ekstra for at få mælken bragt?

1. Ja
2. Nej
3. Ved ikke

Foretrækker De at betale for at få mælken bragt ud frem for selv at have ulejligheden med at afhente mælken?

4. Ja
5. Nej
6. Ved ikke

Hvordan betaler De for levering af mælk?

7. Kontant
8. Ugeregning
9. Månedsgregning
0. Anden betalingsform

49 Hvis skolebørn:

Får Deres børn mælk i skolen?

1. Ja
2. Nej

Kol.

Hvis »ja«:

Er børnene glade for mælken i skolen?

3. Ja

4. Nej

Hvis »nej«:

Hvad er der i vejen?

- 50 Drikker Deres børn eller andre i husstanden nogensinde mælk som læskedrik med tilsætning af kakao, frugt, saft eller lign.?

1. Ja

2. Nej

3. Af og til

Mener De, at det ville være en fordel for Dem, at mælk blev forhandlet i flere butikstyper, der handler med dagligdags varer til husholdningen?

4. Ja

5. Nej

I bekræftende fald vil De også gå ind herfor, selv om dette kan medføre en prisforhøjelse?

6. Ja

7. Nej

- 51 Hvor meget Ymer bruger De om ugen?

1.

Y. Af og til

X. Aldrig

- 52 Hvor meget Yoghurt bruger De om ugen?

- 53 Med frugtsmag Uden frugtsmag

Y. af og til

Y. af og til

X. aldrig

X. aldrig

- 54 Hvor meget skummetmælk bruger De om ugen?

1.

Y. Af og til

X. Aldrig

- 55 Kan De få Creme Fraiche hos Deres sædvanlige mælkeleverandør?

1. Ja

2. Nej

3. Kun ved bestilling

Kol.

Hvis »ja:*

Hvor meget bruger De om ugen?

4

Y. Af og til

X. Aldrig

56 Bruger De kærnemælk om sommeren?

1. Regelmæssigt

2. Af og til

3. Aldrig

Bruger De kærnemælk resten af året?

4. Ja

5. Nej

Når De køber fløde, hvilken slags køber De?

57 Bruger De homogeniseret mælk i husstanden?

1. Ja

2. Nej

3. Ved ikke

Hvis »ja«:

Hvilke af familiemedlemmerne foretrækker homogeniseret mælk?

4. Alle

5. Kun hufaderen

6. Kun husmoderen

7. Børnene

8. Ingen

Kan De lide homogeniseret fløde?

9. Ja

0. Nej

Y. Ved ikke

58 Køber De udelukkende homogeniseret mælk, kun »den gamle« eller begge dele?

1. Kun homogeniseret

2. Kun »den gamle«

3. Begge dele

4. Kan kun få homogeniseret

5. Kan ikke få homogeniseret

6. Ved ikke

I hvilken form for emballage får De deres sødmælk?

7. Brune flasker

8. Hvide flasker

9. Firkantet papemballage

0. Trekantet papemballage

Y. Runde papemballager

X. Forskellige (spring til kol. 61)

Kol.

- 59 Kan De vælge mellem forskellige emballager til sødmælk? Hvilke?
1. Ja, hvilke
 7. Nej

Er De tilfreds med emballagen?

8. Ja
9. Nej
- O. Ligeglad

Har De tidligere fået mælk i anden emballage end den, De får i dag?

- Y. Ja
- X. Nej

- 60 Hvis »ja« (Y) i kol. 59:
Hvor længe har De fået mælk i den nuværende emballage?

- 61 Hvis »forskelligt« (X) i kol. 58:
Hvilken emballage foretrækker De?

- 62 Hvorfor vil De foretrække denne emballage?

*Der stilles spørgsmål om alle fire emballagetyper - den foretrukne.
Hvad har De mod andre former for emballage - og hvorfor?*

- 63 Mod hvide flasker:
- 64 Mod brune flasker:
- 65 Mod firkantet pap:
- 66 Mod trekantet pap:
- 67 Ser De på datomærkningen på mælken?
1. Ja
 2. Nej
 3. Somme tider

Kan datomærkningen læses?

4. Ja
5. Nej
6. Ved ikke

- 68 Hvis Deres børn får mælk i skolen, hvilken slags emballage er den i?
1. Hvide flasker
 2. Brune flasker

Kol.

3. Firkantet papemballage
4. Trekantet papemballage
5. Ved ikke
6. Ingen børn i skole (spring til kol. 70)

Er børnene tilfreds med den?

7. Ja
8. Nej
9. Ved ikke

69 Hvis »nej« (8) i kol. 68:

Hvad klager børnene over?

70 Hvis De selv skulle bestemme, hvilken emballage skulle man så levere mælken i?

1. Hvide flasker
2. Brune flasker
3. Firkantet papemballage
4. Trekantet papemballage
5. Ved ikke

Hvis pap:

Hvis pap bliver dyrere, f.eks. 6 øre, vil De så stadig foretrække pap?

6. Ja
7. Nej
8. Ved ikke

71 Og fløden, hvilken emballage vil De foretrække den i?

1. Hvide flasker
2. Brune flasker
3. Firkantet papemballage
4. Trekantet papemballage
5. Ved ikke

72 Kriterier:

Husstand:

1. Husmoder
2. Husfader
3. Antal børn:
4. Med barn/børn under 1 år
5. - - - - 1- 5 år
6. - - - - 6-15 år
7. - - - over 15 år

8. Husmoder under 50 år uden børn
9. over 50 år uden børn

Har husmoderen selverhverv: O. Ja
Y. Nej

Kol.

- Har De eller Deres mand:
6. Checkkonto i bank/sparekasse
 7. Girokonto
 8. Hverken check eller girokonto

- 73 Geografisk:
1. Indre by	}	Storkøbenhavn
2. Broerne		
3. Sovebyerne		
4. Ny karrébebyg.	}	København
5. Nyt villakvarter		
6. Ny karrébebyg.	}	Århus
7. Nyt villakvarter		
8. Esbjerg		
9. Neksø		
O. Rønne		
Y. Kolding		
X. Randers		

- 74
1. Århus
 2. Horsens
 3. Sønderborg
 4. Nykøbing M.
 5. Roskilde
 6. Silkeborg
 7. Odense
 8. Nyborg
 9. Nykøbing F.
 - O. Lemvig

- 75 Kvarterets art:
1. Overvejende énfamiliehuse
 2. Overvejende karrébebyg.

- Lønningsform:
3. Ugelønnet
 4. Månedslønnet
 5. Selvstændig

Navn:

Adr.:

Erhv.:

Dato for interview:

Intv.:

Distributions- og salgsforhold for mælkeprodukter i de undersøgte byer.

København.

Der findes inden for det samlede forsyningsområde 1397 butikker samt 275 detailvogne.

Ved prisændringen medio september 1965 blev prisen pr. ltr. 1,04 for homogeniseret og 1,06 for almindelig sødmælk. Mælken fås både som homogeniseret og ikke homogeniseret. Sødmælken leveres i brune flasker samt i tetra-pak for $\frac{1}{4}$ / vedkommende. For flødes vedkommende fås denne i brune flasker og i tetra-pak.

Foruden de almindelige mælkeprodukter fås hele varesortimentet - bortset fra tykmælk d.v.s.:

Ymer, yoghurt, frugt-yoghurt og creme fraiche.

Antallet af forbrugere inden for forsyningsområdet andrager 1.320.000.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 103.340.196 liter homogeniseret mælk og 10.654.261 liter ikke homogeniseret mælk.

Esbjerg.

Der findes 80 butikker, der forhandler mælkeprodukter, og 21 detailvogne, der kører over hele området. Ved prisændringen medio september 1965 blev prisen pr. liter sødmælk 1,03 (der tages intet udbringningstillæg) - ved årets begyndelse var den 0,95. Mælken er homogeniseret og findes ikke blot i brune glasflasker, men også i såvel purepak som tetra-pak. Indførelsen af engangsemballagen startedes for 2 år siden, og var fuldt gennemført et år senere.

I Esbjerg kan man få et meget omfattende varesortiment nemlig:

Tykmælk, ymer, yoghurt, frugt-yoghurt og creme fraiche.

Antallet af forbrugere inden for forsyningsområdet andrager 67.000.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 6.902.174 liter.

Neksø.

Der findes 4 butikker og 2 detailvogne. Prisen på sødmælk var pr. 1. januar 1966 kr. 1,05.

Al den mælk der forhandles er homogeniseret og sælges udelukkende i purepak emballage.

Foruden de almindelige mælkeprodukter forhandles kun ymer.

Indbyggerantallet er ca. 3.400, som drikker ca. 360.000 / sødmælk.

Rønne.

Der findes 17 butikker, der forhandler mælkeprodukter, og 5 detailvogne, der kører over hele området. Ved prisændringen medio september 1965 kom sødmælken til at koste 1,02 kr. pr. liter (der tages intet udbringningstillæg) — mens den ved årets begyndelse havde været 0,97 kr. Mælken er *ikke* homogeniseret, den forhandles i klare glasflasker, og Rønne er i øvrigt den eneste by på Bornholm, der ikke har engangs-emballage.

Foruden de almindelige mælkeprodukter forhandler man kun tykmælk i Rønne.

Antallet af forbrugere inden for forsyningsområdet andrager 18.000.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 1.933.644 liter.

Kolding.

Der findes 22 butikker, der forhandler mælkeprodukter, og 18 detailvogne, der kører over hele området. Ved prisændringen medio september 1965 kom sødmælken til at koste 1,05 pr. liter (der beregnes intet udbringningstillæg) - mens det ved årets begyndelse havde været 0,96. Mælken er ikke homogeniseret. For nogle år siden gennemførte man nogle forsøg med engangs-emballage og alternativt valg til hvide flasker, idet engangsemballagen gav forhandlerne en lavere avance og kostede 6 øre mere pr. liter. Forsøget faldt ud til fordel for flaskerne, der i dag er brune i Kolding.

Af øvrige mælkeprodukter forhandles der i byen:

Tykmælk, yoghurt, frugt-yoghurt og creme fraiche.

Antallet af forbrugere inden for forsyningsområdet andrager 40.000.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 4.447.128 liter.

Randers.

Der findes 53 butikker, der forhandler mælkeprodukter, og 19 detailvogne, der kører over hele området. Ved prisændringen medio 1965 kom sødmælken til at koste 1,09 pr. liter (deraf udgør 3 øre udbringningstillæg) - mens den ved årets begyndelse havde kostet 1,00. Mælken er ikke homogeniseret, og den sælges i brune glasflasker, idet man dog har indført engangsemballage for $\frac{1}{4}$ liter.

Foruden de almindelige mælkeprodukter kan man i Randers få:

Ymer, yoghurt, frugt-yoghurt og creme fraiche.

Antallet af forbrugere inden for forsyningsområdet andrager 59.000.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 6.000.453 liter.

Århus.

Der findes 233 butikker og 33 detailvogne, der dog kun dækker området uden for ringvejene. Ved prisændringen medio september 1965 kom sødmælken til at koste 1,08 pr. liter (der beregnes intet udbringningstillæg) - mens det ved årets begyndelse havde været 1,03. I Århus kan man få såvel homogeniseret mælk som ikke homogeniseret mælk, og den sælges på brune flasker.

Foruden de almindeligste mælkeprodukter forhandles der i byen:

Ymer, yoghurt, frugt-yoghurt og creme fraiche.

Antallet af forbrugere inden for forsyningsområdet andrager 205.000.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 20.632.382 liter.

Horsens.

Der findes 21 butikker, der forhandler mælkeprodukter og 17 detailvogne, der dækker hele området - og som giver et forholdsvis stort detailvogns-salg. Ved prisændringen medio september 1965 kom sødmælken til at koste 1,03 kr. pr. liter (der beregnes intet udbringningstillæg), mens den ved årets begyndelse havde kostet 0,97. Mælken er ikke homogeniseret, den forhandles i klare glasflasker.

Foruden de almindelige mælkeprodukter kan man i Horsens få:

Ymer, yoghurt, frugt-yoghurt og creme fraiche.

Antallet af forbrugere indenfor forsyningsområdet andrager 42.000.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 4.406.808 liter.

Sønderborg.

Der findes 20 butikker, hvoraf mange er bagerbutikker, der forhandler mælkeprodukter. Desuden findes der 14 detailvogne, der kører over hele området, og som giver et forholdsvis stort detailvogns-salg. Ved prisændringen medio september 1965 kom sødmælken til at koste 1,00 pr. liter (deraf udgør 1 øre udbringningstillæg for $\frac{1}{1}$ og $\frac{1}{2}$ liter) - mens prisen ved årets begyndelse havde været 0,93. Mælken i Sønderborg er ikke homogeniseret, den sælges i klare glasflasker.

I byen kan man få et meget omfattende vareresortiment, nemlig:

Tykmælk, ymer, yoghurt, frugt-yoghurt og creme fraiche.

Antallet af forbrugere indenfor forsyningsområdet andrager 28.000.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 3.059.371 liter.

Nykøbing Mors.

Der findes 23 butikker, hvilket er ekstraordinært mange, da der samtidig er 12 detailvogne, der dækker hele området og 2 engros mejerier. Ved prisændringen 1965 i september kom sødmælken til at koste 1,06 pr. liter (der beregnes intet udbringningstillæg) - mod ved årets begyndelse 0,98. Mælken er ikke homogeniseret, den sælges i klare glasflasker.

Man kan i byen - foruden de almindeligste mælkeprodukter - få:

Ymer, yoghurt, frugt-yoghurt og creme fraiche.

Antallet af forbrugere indenfor forsyningsområdet andrager 13.000.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 1.432.940 liter.

Roskilde.

Der findes 21 butikker, der forhandler mælkeprodukter, og 8 detailvogne, der dog ikke kan dække hele området, byen har ekstraordinært få udsalgssteder. Ved prisændringen medio september 1965 kom sødmælken til at koste 1,15 kr. (deraf er der beregnet udbringningstil-

læg på så meget som 9 øre) mod 1,08 ved årets begyndelse. Mælken i Roskilde er ikke homogeniseret, den sælges i klare glasflasker.

Man kan foruden de almindeligste mælkeprodukter få:

Ymer, yoghurt, frugt-yoghurt og creme fraiche.

Antallet af forbrugere indenfor forsyningsområdet andrager 43.000.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 4.429.765 liter.

Silkeborg.

Der findes 25 butikker, der forhandler mælkeprodukter, og 3 detailvogne, hvilket er meget beskedent i forhold til byens størrelse, og som derfor naturligvis ikke kan dække området. Ved prisændringen medio september 1965 kom sødmælken til at koste 1,03 pr. liter (deraf er de 5 øre udbringningstillæg pr. flaskeenhed for samtlige sorter) - mens prisen ved årets begyndelse havde været 0,98. Mælken er ikke homogeniseret, den sælges på klare glasflasker.

Man kan i Silkeborg foruden de almindelige mælkeprodukter kun få:

Ymer og yoghurt.

Antallet af forbrugere indenfor forsyningsområdet andrager 27.000.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 2.939.045 liter.

Odense.

Der findes 75 butikker, der forhandler mælkeprodukter, og 52 detailvogne, der dækker hele området. Ved prisændringen medio september 1965 kom sødmælken til at koste 1,08 kr. pr. liter (der beregnes intet udbringningstillæg) - mens den ved årets begyndelse havde kostet 1,00 kr. Mælken er ikke homogeniseret, den sælges i klare glasflasker.

Foruden de almindelige mælkeprodukter kan man i Odense kun få:

Ymer og tykmælk.

I omegnskommunerne findes engangs-emballagen.

Antallet af forbrugere indenfor forsyningsområdet andrager 115.000.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 12.119.765 liter.

Nyborg.

Der findes 7 butikker, der forhandler mælkeprodukter, og de ejes alle af engrosmejeriet.

Desuden er der 10 detailvogne, der dækker hele området. Ved prisændringen medio september 1965 kom sødmælken til at koste 1,04 kr. pr. liter (der beregnes intet udbringningstillæg) — mens den ved årets begyndelse havde kostet 0,97 kr. Mælken er ikke homogeniseret, den sælges i klare glasflasker.

Foruden de almindeligste mælkeprodukter kan man i Nyborg kun få:

Ymer og yoghurt.

Antallet af forbrugere indenfor forsyningsområdet andrager 12.500.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 1.361.554 liter.

Nykøbing Falster.

Der findes 14 butikker, der forhandler mælkeprodukter, og 10 detailvogne, der dækker hele området, idet byens mæikeordning dog er forholdsvis ny. Ved prisændringen medio september 1965 kom prisen pr. liter sødmælk op på 1,10 kr. (der beregnes intet udbringningstillæg) — mens den ved årets begyndelse havde været 1,06 kr. Mælken er ikke homogeniseret, den sælges i klare glasflasker.

Foruden de almindeligste mælkeprodukter kan man i Nykøbing F. få:

Ymer, yoghurt og frugt-yoghurt.

Antallet af forbrugere indenfor forsyningsområdet andrager 19.000.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 2.092.180 liter.

Lemvig.

Der findes 7 butikker, der forhandler mælkeprodukter, og 5 detailvogne, der dækker hele området. Byen har ikke tidligere haft en mælkeordning — og ved prisfastsættelsen medio september 1965 kom 1 liter sødmælk til at koste 1,03, idet man ikke beregner noget udbringningstillæg. Mælken er ikke homogeniseret, den sælges i klare glasflasker.

Foruden de almindeligste mælkeprodukter kan man i Lemvig få:

Tykmælk og yoghurt.

Antallet af forbrugere indenfor forsyningsområdet andrager 6.000.

Salget af sødmælk udgjorde i 1965 681.794 liter.

Noter se side 115

[illegible]

Grenå		13.383	4.683	12	2 ²⁴⁾	9	23	582	—	2
Grindsted		8.711	2.411	6	—	6	12	726	—	1
Haderslev	30/9-76	20.664	7.853	11	2	14	27	765	—	3
Harløse		2.245	700	1	2	4	7	321	—	1
Hasle, Bornholm ..		1.574	582	—	2	2	4	393	—	—
Hasle	<i>Se Århus</i>									
Haslev ²⁾	4/3-70	6.363	2.045	—	—	6	6	1.030	2	1
Hasseris		12.723	4.650	6	4	8	18	706	—	2
Hatting-Torsted ...	<i>Se Horsens</i>									
Helsingør	31/5-69	29.767	11.240	17	9	4	30	992	7	3
Herning		30.360	10.723	29	—	12	41	740	—	4
Herlev	<i>Se Storkøbenhavn</i>									
Herstederne	31/7 -71	11.229	3.600	1	2	5	8	1.404	6	1
Hillørd		21.796	8.000	28	6	8	42	519	—	4
Hirtshals ¹⁾	31/12-70	6.637	2.313	1	5 ²⁵⁾	5	11	603	—	1
Hjørring		15.450	5.562	} 1	24	8	33	627	—	3
Sct. Hans-Sct. Olai .		5.251	1.531							
Hobro	31/12-68	8.952	3.370	1	7	6	14	640	—	1
Holbæk	31/12-73	16.631	5.707	8	—	7	15	1.109	6	2
Holme-Tranbjerg ..	<i>Se Århus</i>									
Holmsland		3.892	1.204	3	2	1	6	649	—	1
Holstebro		22.856	8.000	20	1 ²⁶⁾	12	33	693	—	3
Hornbæk-Tånum ..	<i>Se Randers</i>									
Horsens	} Kan opsiges med 1 års varsel til en 1. oktober	36.842	14.474	20	—	15	35	1.053	11	4
Hatting-Torsted ⁴⁾ ..		1.900	600	1	—	1	2	950	—	—
Hover		4.508	1.400	—	4	4	8	564	—	1
Hvidovre	<i>Se Storkøbenhavn</i>									
Høje-Tåstrup		18.767	6.229	2	12	4	18	1.043	5	2
Hørsholm	31/12-80	15.473	5.000	4	8	8	20	774	—	2
Jyderup		3.050	1.074	1	1	5	7	436	—	1
Jægerspris	30/9-68	4.056	1.311	1	—	2	3	1.352	2	—
Kalundborg		11.657	4.129	5	—	3	8	1.457	7	1
Kalvehave		3.455	1.105	1	1	3	5	691	—	1
Karrebæk		1.305	462	—	1	1	2	653	—	—
Kerteminde	} 31/3-69 ¹⁹⁾	10.393	1.500	2	—	6	8	1.299	5	1
Munkebo		4.713	1.456	1	—	2	3	1.657	3	—
Kjellerup		3.402	1.079	1	—	4	5	680	—	1
Kolding	30/9-76	36.807	13.176	22	—	17	39	944	7	4

Noter se side 115

Kommunens navn	Udløbstid for evt. mælkeordning	Folketal pr. 1-1 1967	Husstande	Antal salgsenheder pr. 1-1 1967				Antal indbyggere pr. salgs- enhed	Forøgelse af salgsenheder under forudsætning af 800 indbyggere pr. enhed	10 % af antal salgsenheder pr. 1-1 1967 (afrundet til nærmeste hele tal)
				Detail- mejerier	Andre butikker	Detail- vogne	Salgsenheder i alt			
Korsør	30/9-72	15.331	5.291	8	—	8	16	958	3	2
Kregme-Vinderød . .	<i>Se Frederiksværk</i>									
Kristrup	<i>Se Randers</i>									
Kværkeby		1.243	385	—	1	1	2	622	—	—
København	<i>Se Storkøbenhavn</i>									
Køge	31/3-77	15.369	5.176	11	1	5	17	904	2	2
Lemvig		6.907	2.811	4	1	6	11	628	—	1
Lyngby-Tårnæk . . .	<i>Se Storkøbenhavn</i>									
Lyngby-Broby	30/9-74	3.424	1.184	—	2	4	6	571	—	1
Løgstør		3.592	1.320	1	—	3	4	898	—	—
Løgumkloster		2.048	500	1	3	3	7	292	—	1
Mariager ⁵⁾		3.894	1.140	5	—	2	7	556	—	1
Maribo	31/7-70	5.251	1.964	4	—	4	8	656	—	1
Marstal		4.205	1.550	1	— ²⁸⁾	2	3	1.402	2	—
Middelfart	31/3-72	9.059	2.752	1	6	9	16	566	—	2
Munkebo	<i>Se Kerteminde</i>									
Møn ⁶⁾		5.361	1.888	3	—	5	8	670	—	1
Nakskov		16.122	5.995	10	2	10	22	733	—	2
Neksø		3.472	1.300	—	3	2	5	695	—	1
Nibe		2.723	988	2	—	2	4	681	—	—
Nyborg	30/9-71	11.566	5.200	2	5	8	15	771	—	2
Nykøbing F.	30/9-79	17.869	7.200	1	7	7	15	1.191	7	2
Nykøbing M.		9.050	3.400	3	17	11	31	292	—	3
Nykøbing S.	31/3-74	4.931	1.650	3	—	4	7	704	—	1
Nysted		1.254	881	1	—	2	3	418	—	—
Næstved		22.635	8.100	8	13	12	33	686	—	3
Nørresundby	<i>Se Ålborg</i>									
Odense		106.006	39.578	67	—	47	114	930	19	11
Oppe Sundby-Sno- strup		2.843	850	1	1	2	4	711	—	—
Præstø		4.947	1.731	1	—	5	6	825	—	1
Pårup		6.296	1.737	1	—	2	3	2.099	5	—

Randers		42.322	16.450	46	—	11	57	742	—	6
Dronningborg		3.349	1.498	2	—	1	3	1.116	1	—
Hornbæk-Tånum	31/10-70	1.838	624	1	2	2	5	368	—	1
Kristrup		5.550	1.873	3	—	4	7	793	—	1
Vorup		6.013	2.081	—	—	4	4	1.503	4	—
Reerslev-Vindinge		1.702	607	—	—	1	1	1.702	1	—
Ribe		8.038	2.426	3	—	5	8	1.005	2	1
Ringe ⁷⁾		7.066	2.200	1	—	3	4	1.767	5	—
Ringkøbing		6.287	2.100	4	1	5	10	629	—	1
Ringsted	31/12-71 ²⁰⁾	11.694	4.500	9	3	9	21	557	—	2
Roskilde	31/3 -70	37.101	13.737	23	2	9	34	1.091	12	3
Roskilde Vor Frue	31/7 -69	1.164	392	—	—	1	1	1.164	—	—
Rudkøbing ⁸⁾	1/12-68	4.141	1.690	3	—	3	6	690	—	1
Rødby	31/12-70	4.726	1.296	3	1	2	6	788	—	1
Rødovre	<i>Se Storkøbenhavn</i>									
Rønne		13.113	4.535	16	—	4	20	656	—	2
Rørvig	31/3-74	931	396	2	—	2	4	232	—	—
Sakskøbing		2.565	875	3	—	3	6	428	—	1
Sakskøbing landsogn }	31/3-70	1.930	695	2	—	4	6	321	—	1
Sct. Hans-Sct. Olai	<i>Se Hjørring</i>									
Silkeborg	30/9-69	26.026	8.689	25	—	2	27	964	5	3
Sindal ⁹⁾		1.493	432	1	—	2	3	498	—	—
Skagen		11.632	3.855	14	2	1	17	684	—	2
Skanderborg	30/4-69	10.541	3.500	2	—	—	2	5.270	11	—
Skibby		4.253	1.400	—	1	3	4	1.063	1	—
Skive		17.385	6.018	18	—	10	28	621	—	3
Skjern		5.875	1.887	2	11	5	18	326	—	2
Skælskør ¹⁰⁾	30/9 -74	8.586	2.884	3	—	6	9	954	2	1
Slagelse	31/12-78	22.305	7.368	26	—	10	36	620	—	4
Sorø		5.662	2.041	1	2	4	7	809	—	1
Store Magleby	<i>Se Storkøbenhavn</i>									
Store-Heddinge	30/9-69	2.183	800	2	—	2	4	546	—	—

Noter se side 115

Kommunens navn	Udløbstid for evt. mælkeordning	Folketal pr. 1.1 1967	Husstande	Antal salgsenheder pr. 1.1 1967				Antal indbyggere pr. salgs- enhed	Forøgelse af salgsenheder under forudsætning af 800 indbyggere pr. enhed	10 % af antal salgsenheder pr. 1-1 1967 (afrundet til nærmeste hele tal)
				Detail- mejerier	Andre butikker	Detail- vogne	Salgsenheder i alt			
<i>Storkøbenhavn</i>										
København		665.352	281.550	664	197	78	939	709	—	94
Frederiksberg		108.628	44.279	122	19	7	148	734	—	15
Gentofte		84.255	30.935	66	23	19	108	780	—	11
Lyngby-Tårnbæk . . .		63.832	21.986	34	34	15	83	769	—	8
Rødovre		45.521	14.833	13	20	16	49	929	8	5
Hvidovre	31/3-70	46.422	14.389	19	18	14	51	910	7	5
Glostrup		28.157	8.100	14	7 ²⁷⁾	6	27	1.043	8	3
Herlev		23.618	7.406	12	—	5	17	1.389	13	2
Gladsaxe		73.383	24.269	25	30	21	76	966	16	8
Søllerød		28.897	8.672	6	11	16	33	876	3	3
Tårnby		46.144	15.100	20	14	15	49	942	9	5
St. Magleby		5.259	1.678	4	2	8	14	375	—	1
Dragør		4.352	1.500	2	6	4	12	363	—	1
Struer		9.049	3.000	5	3	5	13	696	—	1
Stubbekøbing	30/9-71	2.081	772	1	—	2	3	694	—	—
Svaneke		1.191	475	1	2	—	3	397	—	—
Svendborg		23.688	10.108	15	6	25	46	515	—	5
Sæby		4.317	1.310	1	—	4	5	865	—	1
Søllerød	<i>Se Storkøbenhavn</i>									
Sønderborg	31/7-70	22.737	7.774	—	24	14	38	598	—	4
Thisted		8.741	3.575	13	—	6	19	460	—	2
Tikøb		18.933	5.507	2	7	10	19	997	5	2
Tyrsted-Uth ¹¹⁾		4.350	1.264	2	3	3	8	544	—	1
Tyrstrup		1.911	624	1	—	2	3	639	—	—
Tølløse ¹²⁾		2.795	826	1	—	5	6	466	—	1
Tønder		7.524	2.507	2	—	6	8	940	1	1
Tårnby	<i>Se Storkøbenhavn</i>									
Ulkebøl		2.675	725	—	2	3	5	535	—	1
Varde	30/9-71	11.194	3.580	13	—	3	16	700	—	2
Vejlby-Risskov	<i>Se Århus</i>									
Vejen ¹³⁾		7.377	2.079	6	—	4	10	738	—	1
Vejle	30/9-71	32.134	12.500	21	1	16	38	846	2	4

Vestervig-Agger ¹⁴⁾ .		2.585	830	1	—	2	3	862	—	—
Vestærø ¹⁵⁾		5.406	2.064	4	1	5	10	541	—	1
Vetterslev-Høm . . .		959	335	—	—	1	1	959	—	—
Viborg		25.030	8.564	19	4	8	31	807	—	3
Viby	<i>Se Århus</i>									
Vojens		6.537	2.007	2	3 ²⁹⁾	4	9	726	—	1
Vordingborg		11.846	4.019	7	—	5	12	987	3	1
Vorup	<i>Se Randers</i>									
Åbenrå	26/4-72	14.884	4.994	12	1	5	18	827	—	2
Åby	<i>Se Århus</i>									
Åkirkeby		1.502	545	1	—	2	3	501	—	—
Ålborg	31/3-73	84.892	31.325	90	1	17	108	786	—	11
Nørresundby ¹⁶⁾ . . .		23.251	8.283	19	6	8	33	704	—	3
Århus		115.685	47.755	133	—	6	139	832	6	14
Hasle	8/8-71	3.933	1.445	5	—	3	8	492	—	1
Brabrand-Årslev . .		9.540	3.110	4	—	3	7	1.363	5	1
Vejlby-Risskov . . .		15.311	4.575	12	—	7	19	806	—	2
Viby		17.981	4.459	9	—	7	16	1.124	6	2
Åby		11.403	3.878	9	—	8	17	671	—	2
Holme-Tranbjerg . .		15.121	3.966	9	—	7	16	945	3	2

1) Kun den bymæssigt bebyggede del af kommunen.

2) Kun de områder, der inden sammenlægningen i 1968 udgjorde Fakse og Hylleholt kommuner.

3) Kun den bymæssigt bebyggede del af det område, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Haslev-Freerslev kommune.

4) Kun villakvarteret Torsvang.

5) Kun det område, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Mariager købstadkommune.

6) Kun de områder, der inden sammenlægningen i 1968 udgjorde Stege købstadkommune og Stege landsognskommune.

7) Kun det område, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Ringe kommune.

8) Kun det område, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Rudkøbing købstadkommune.

9) Kun den bymæssigt bebyggede del af den før sammenlægningen i 1966 bestående Sindal kommune.

10) Kun det område, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Skælskør købstadkommune.

11) Kun Dagnæs-Bækkelund.

12) Kun Tølløse stationsby og Tølløse kirkeby.

13) Kun det område, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Vejen kommune.

14) Kun Vestervig og Agger byer.

15) Kun de områder, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Ærøskøbing købstadkommune og Rise kommune.

16) Kun de områder, der inden sammenlægningen i 1968 udgjorde Nørresundby købstadkommune og Sundby-Hvorup kommune.

17) Mælkeordningen omfatter kun det område, der inden sammenlægningen i 1968 udgjorde Hylleholt kommune.

18) Mælkeordningen omfatter kun det område, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Fåborg købstadkommune.

19) Mælkeordningen omfatter kun det område, der inden sammenlægningen i 1966 udgjorde Kerteminde købstadkommune, samt Munkebo kommune.

20) Mælkeordningen omfatter kun det område, der inden kommunesammenlægningen i 1966 udgjorde Ringsted købstadkommune.

21) + 4 bagerier, der kun sælger fløde.

22) + 1 bageri, der kun sælger fløde.

23) + 1 bageri, der kun sælger fløde.

24) + 8 udsalg i sommerhalvåret.

25) + 4 bagerier, der kun sælger fløde.

26) + 1 bageri, der kun sælger fløde.

27) + 480 bagerier, der kun sælger fløde.

28) + 1 udsalg i sommerhalvåret.

29) + 1 bageri, der kun sælger fløde.

*Danske Konsummælkmejeriers Fællesrepræsentation,
Rådhuspladsen 45,
København V.*

Under henvisning til Deres brev 27. f.m. hvor De ber om en beskrivelse av distribusjonsforholdene vedrørende konsummelk og fløte m.m. i Oslo, kan vi opplyse følgende:

1. *»Gennem hvilke butikskategorier foregår mælkeomsætningen i Oslo i dag fordelt på specialbutikker (deciderede mælkeforretninger), supermarkeder og selvbetjeningsbusikker, etc.»*

Innen vårt melkesalgdistrikt er der i dag ca. 35 supermarkeder, d.v.s. forretninger med en omsetning på over 3 mill. kr. pr. år og med et areal på minst 300 m². Av selvbetjeningsforretninger er det ca. 200 privateide og ca. 100 kooperative. Utpregede melkeforretninger er det bare et fåtall igjen av og det blir stadig færre da innehaverne i stor utstrekning løser handelsbrev og utvider assortementet til å dekke de mer alminnelige dagligvarer.

2. *»Foretages der hjemdistribution af mælk».* Fra meieriets side ikke, men forretningene, særlig de i boligstrøkene leverer i ikke liten utstrekning melk i hjemmene sammen med andre varer.

3. *»Antallet af forretninger med mælkesalg i Oslo-området».*

Fra våre anlegg i Oslo har vi pr. i dag, daglige leveranser til ca. 1260 forretninger.

4. *»Det samlede indbyggerantal i forsyningsområdet».*

Etter de siste tellinger og beregninger er det innen vårt forsyningsområde ca. 600.000 forbrukere

5. *»Oplysninger om omsætningen af mælk og fløde i de største og de mindste forretninger».* Se bilag 1 og 2.

6. *»Hvilket varesortiment leveres».*

Kir. samme bilag som foran.

7. *»Forholdet mellem engangsemballage og glasemballasje».*

Av det samlede konsummelksalg var forholdet siste mnd. 73 pct. på engangsemballasje og 27 pct. på glasemballasje.

8. *»Leveres der mælk til de mælkesælgende forretninger mere end én gang daglig».*

Nei, bare én gang daglig.

9. *»Hvilke priser er gældende for levering af de respektive sorter og enheder mælk og fløde til butikkerne».*

Se bilag 3.

10. *»Betales der leveringsavgift (stopavgift)».*

Ja ved begrensede leveranser etter retningslinjer som anført i foran nevnte bilag. Vi har ca. 50 forretninger som daglig betaler denne avgift.

11. *»Har forretningerne mulighed for returnering af varer, der ikke sælges relativt hurtigt».*

Nei, forretningene har ingen returrett av varer.

12. *»Betaler forretningerne omsætningsavgift, og i givet fald da af hvilken størrelse».*

Ja, og omsetningsavgiften er i dag 12 pct. av utsalgsprisen.

13. *»Hvilke konsumentpriser er gældende, og er disse underkastet myndighedernes kontrol».*

Se bilag 3. Prisene for salg i Vi flasker og fløte i 1/2 flasker er maksimalpriser, de øvrige er veiledende priser.

14. *»Leveres der ultra-pasteuriseret mælk, og i givet fald i hvilket omfang».*

Nei, vi fører ikke ultra-pasteurisert melk.

15. »Er antallet af forretninger med mælkesalg i stigning eller koncentrerer omsætningen på færre forretninger«.

Vi regner med at antallet av forretninger med melk stort sett har stabilisert seg. En del «mann og konebutikker» vil ennå forsvinne, men til gjengjeld vil vi itakt med innflyttingen få tilsvarende nye forretninger.

Når det gjelder melkeomsetningen i Oslo i de nærmest kommende år har vi en prognose som en «Intern rasjonaliseringskomité» har satt opp over bl.a. utviklingen i antall forbrukere og antall årsforbruk pr. person pr. år. I det distrikt som dekkes med melk fra våre Oslo-anlegg var det i 1964 586.000 forbrukere. I 1970 ventes antallet forbrukere å øke til 657.000 og til 755.000 i 1980.

Forbruket er for 1964 beregnet til 236 liter beregnet helmelk pr. år/forbruker. Komiteen regner med en viss nedgang i de nærmeste år slik at vi i 1970 får et forbruk på 226 liter og det samme i 1980.

En venter at nedgangen i forbruket først og fremst vil ramme helmelken og når det gjelder emballasjeutviklingen regner en videre med at alle sorter og typer konsummelk innen overskuelig framtid vil bli omsatt på engangsemballasje.

2-liters pakninger ble markedsført i Oslo i slutten av mars mnd. i år. Denne pakning har pr. i dag overtatt 40 % av helmelksalget.

Den ultra-pasteuriserte melken kan vi på nåværende tidspunkt ikke finne at det er noe behov for på vårt marked.

På noe lengre sikt regner vi med at de mindre forretninger vil forsvinne og at omsetningen vil bli konsentrert i et mindre antall større forretninger.

Alle nye forretninger, også supermarkeder, føre melk allerede fra starten av og noen forandring i dette venter vi ikke.

Distribusjonsproblemene stiger i takt med trafikkutviklingen. I den indre bykjerne er forholdene allerede i dag til dels meget vanskelige, men rutene søkes lagt til rette slik at kjøpere som betjener forretningene der har to turer, en i bykjernen som betjenes i de tidlige morgentimer før trafikken for alvor setter inn og en i drabantbyene hvor trafikkforholdene er noe lettere. Det kan likeledes nevnes at tilgangen på habile kjøpere stadig blir vanskeligere. Dette har ført til at vi etter hvert går bort i fra provisjonskjører-systemet som går ut på at kjøperne har ansvaret for lasset og selv foretar regningsutskrivning og inkasso og over til rene akkordruter som har med seg ferdig utskrevne regninger utarbeidet av E.D.B.-maskiner.

Vi håper at vi med dette har gitt Dem de opplysninger De ønsker, men står fortsatt til tjeneste om De trenger dem mer utførlige på spesielle områder.

Med hilsen

A/L FELLESMEIERIET

Johannes Kobre

Bilag 8

Underbilag 1

A FELLESMEIERIET

Gj.snitt i mai 1966
(Største kunde)

Oslo, den 1 19

stk.	Ltr. Helmelk			
	> Kefir			
	> Fløte			
	> Konditorkrem			
	> Skummet			
	> > kultur			
47	1/1 Sk. kultur kart.			
8	1/2 Rømme 35% >			
406	1/1 H-melk >			
30	1/2 > >			
4	1/4 Yoghurt >			
45	1/4 Rømme >			
71	1/4 Krem >			
40	1/10 > >			
10	1/10 Ster. fløte fl.			
638	2. liter papp			
5	1/4 Ster. fløte fl.			
77	1/1 Helmelk >			
	1/2 > >			
311	1/1 H.melk >			
31	1/1 Kefir >			
121	1/2 > >			
	1/1 Fløte >			
8	1/2 > >			
1	1/1 Krem >			
46	1/2 > >			
53	1/3 > >			
81	1/1 Skummet >			
13	1/2 Sk. kultur >			
	fl. lev. }			
	fl. return. }			
	ks. lev. }			
	ks. return. }			
	sp. lev. }			
	sp. return. }			
Nto. kr.				

Bilag 8

Underbilag 2

A FELLESMEIERIET

Gj.snitt i mai 1966
(Minste kunde)

Oslo, den 1 19

stk.	Ltr. Helmelk			
	> Kefir			
	> Fløte			
	> Konditorkrem			
	> Skummet			
	> > kultur			
	1/1 Sk. kultur kart.			
	1/2 Rømme 35% >			
35	1/1 H-melk >			
5	1/2 > >			
	1/4 Yoghurt >			
	1/4 Rømme >			
3	1/4 Krem >			
5	1/10 > >			
	1/10 Ster. fløte fl.			
8	2. liter papp			
	1/4 Ster. fløte fl.			
7	1/1 Helmelk >			
	1/2 > >			
15	1/1 H.melk >			
	1/1 Kefir >			
	1/2 > >			
	1/1 Fløte >			
	1/2 > >			
	1/1 Krem >			
	1/2 > >			
3	1/3 > >			
5	1/1 Skummet >			
	1/2 Sk. kultur >			
	fl. lev. }			
	fl. return. }			
	ks. lev. }			
	ks. return. }			
	sp. lev. }			
	sp. return. }			
Nto. kr.				

A/L FELLESMEIERIET

Erstatter prislister av 1/12 – 65

Prislister for melk, fløte, krem m.v. fra 18/2 1966

	1) Til butik	Fra butik	2) Storforbrukere		3) Andre kunder	
	Avgiftsfri	Avgiftspl.	Avgiftsfri	Avgiftspl.	Avg. fr.	Avg. pl.
Liter helmelk	62,3	86	66,1	75,1	78,7	89,4
» kefir	66,8	91	70,6	80,2	83,1	94,4
» fløte	401,1	520	411,6	467,7	460,6	523,4
» kondkrem	693,8	885	714,8	812,3	781,8	888,4
» skummet	27,5	43	29,5	33,5	40,8	46,4
» » kultur	32	48	34	38,6	45,2	51,4
» rømme	414,1	525	425,6	483,7	465	528,4
1/1 sk. kultur	44,6	58	46,6	53	54	61,4
1/2 rømme 35 %	395,5	500	406	461,4	441	501,2
2/1 H. melk	158,4	196	166	188,6	178,5	202,8
1/1 H. melk	77,6	98	78,7	89,4	89,2	101,4
1/2 H. melk	47,2	61	49,1	55,8	54,7	62,2
1/4 Yoghurt	53	72	55,6	63,2	63,4	72
1/4 rømme	129,4	165	133,4	151,6	145,2	165
1/4 krem	188	240	193,3	219,7	211,2	240
1/10 »	79,5	102	81,6	92,7	89,8	102
1/10 ster. fløte	52,7	70	55,3	62,8	61,6	70
1/4 » »	78,8	103	86,7	98,5	90,6	103
1/1 helmelk fi.	68,6	93	72,4	82,3	84,8	96,4
1/2 » »	37,9	53	39,8	45,2	47,6	54,1
1/1 H. melk »	70,4	95	74,2	84,3	86,6	98,4
1/1 Kefir »	73,1	98	76,9	87,4	89,2	101,4
1/2 » »	40,6	56	42,5	48,3	50,3	57,2
1/1 fløte 20 % fi.	407,4	530	417,9	474,9	469,4	533,4
1/2 » »	206,9	270	212,2	241,1	238,6	271,1
1/1 Kond. krem »	700,1	895	721,1	819,5	790,6	898,4
1/2 » » »	353,7	455	364,2	413,9	401,4	456,2
1/3 » » »	236,6	310	243,6	276,8	273,8	311,1
1/1 skummet fl.	33,8	50	35,8	40,7	47	53,4
1/2 sk. kultur »	23,3	35	24,8	28,2	31,8	36,1

1) *Leveringsavgift (butikker)*: Ved salg der det etter kjøpers ønske blir levert mindre enn 75 l. helmelk og kefir pr. dag, skal det regnes kr. 2,- i tillegg.

2) *Storforbrukere*: Prisene gjelder for salg til kjøpere som pleier ta ut enten minst 150 l. helmelk (søt eller sur) eller 300 l. skummet melk, eller 50 l. fløte pr. uke. De tilsvarende månedskvanti er 650 l. helmelk (søt eller sur), 1.300 liter skummet, eller 215 l. fløte.

3) *Andre kunder*: Prisene i denne gruppe blir å benytte for kjøpere som tar ut mindre kvantum enn under punkt 2. De priser som er oppført i kolonnen »Avg.fr.« er de samme som pris fra butikk – 12 % oms. avgift og tillagt bringetleegg. Bringetleegget er 3 øre pr. 1/1 l. og 1 øre pr. 1/2 og 1/3 l.
I kolonnen »Avg.pl.« er tillagt 13,64 % oms. avg.

MJÖLKCENTRALEN
Lantmännens **Mjölförsäljningsförening** u.p.a.

Stockholm 1
10 juni 1966

Danske Konsummaelkmejeriers Faellesrepraesentation.

Attention: herr E. Skødt,

*Absalons Gaard, Rådhuspladsen 45,
Köpenhamn, Danmark.*

I anledning av Ert brev av den 27 maj med förfrågan om diverse förhållanden i anslutning till mjölförsäljningen i Stockholm får vi meddela följande. Inte minst för att kunna tillmötesgå Ert önskemål om snabbt svar har vi försökt besvara frågorna relativt kortfattat. Om Ni emellertid skulle anse Er behöva kompletteringar på någon punkt, så ber vi Er återkomma, då vi naturligtvis gärna vill försöka lämna de önskade upplysningarna.

Vi hänvisar till Ert brev och följer frågelistan där punkt för punkt utan att upprepa frågorna.

1. Mjolk säljs genom samtliga typer av livsmedelsbutiker. Det finns dock knappast kvar några rena mjölkbutiker. De är nedlagda eller omgjorda till allivsbutiker med självbetjäning. Självbetjäningensbutikerna svarar för en successivt växande och redan nu helt dominerande (uppskattningsvis ca 70 %) del av livsmedelsförsäljningen genom detaljhandeln.
2. Icke av Mjölkcenralen och knappast i någon utsträckning att tala om av någon annan heller. Det finns dock ett fåtal butiker med hemsändningsservice och det finns också ett företag, Hemköp, vars verksamhet helt går ut på hemdistribution av livsmedel och då även mjölk.
3. Cirka 2 300 st.
4. Cirka 1 200 000.
5. De minsta butikernas (de är mycket få och i snabbt »utdöende«) mjölförsäljning upp går bara till 30 liter per dag medan de största butikerna ligger på ett par tusen liter per dag. Genomsnittet ligger på cirka 230 liter per dag.
6. Se bifogade följesedel upptagande hela sortimentet.
7. Engångsemballage (så gott som uteslutande den fyrkantiga förpackningen Brik) svarar för cirka 95 o/o medan glas numera bara har en andel på 5 % av försäljningen.
8. I princip icke, men det kan förekomma vid speciella tillfällen, t ex vid nyetableringar. Vidare kan dubbla leveranser behöva tillgripas vid helger, då hela leveransen för en viss trakt icke ryms på den ordinarie **traktbilen**.
9. Priserna till återförsäljare på mjölk och grädde fastställs i princip av Statens Jordbruksnämnd inom ramen för gällande jordbruksavtal. Enligt vissa regler, vilka tar hänsyn till utvecklingen beträffande världsmarknadspriserna, priserna på förmödenheter för jordbruket samt lönerna för industriarbetarna (den jämförelsegrupp beträffande lön som uppställts för jordbrukarna), kan sedan priserna på mjölk och grädde bli föremål för justering såväl uppåt som nedåt. Som troligtvis är bekant kommer snart förslag till nytt jordbruksavtal att underställas riksdagens prövning.
10. Ja, i Stockholm med kr 2:80. Se bifogade avtal av år 1958 (vilket fortfarande är i kraft) beträffande leveransbestämmelser. Detta avtal gäller som synes över hela landet och har träffats mellan å ena sidan Svenska Mejeriernas Riksförening och å andra sidan enskild och konsumentkooperativ handel.
11. I princip icke. Undantag görs dock ibland, t ex vid nyetableringar.
12. Omsättningsskatt utgår i Sverige på - med några få undantag — samtliga varor med 9,4 o/o.

13. Detaljhandelns prissättning är fri. Livsmedelspriserna varierar kraftigt dels mellan olika orter och dels mellan olika butiker på en och samma ort. Vidare sker till följd av den mycket hårda konkurrensen inom livsmedelsdetaljhandeln täta prisändringar och inte minst ofta då på mjölk, som blivit något av en »lockvara«. Det är därför nästan meningslöst att försöka ange några genomsnittspriser. Man kan bara rent generellt konstatera att detaljhandelns marginalerna på framför allt mjölk och i någon mån även grädde är mycket låga. Den procentuella marginalen uppgår endast till 5–40 % efter det att kostnaderna för omsättnings-skatten har täckts. En fortlöpande prisövervakning förekommer från myndigheternas sida - främst då genom Statens Pris- och Kartellnämnds försorg. Man följer och informerar om prisutvecklingen men har icke möjlighet att ingripa med krav på prisjusteringar så länge konkurrensbegränsningslagens föreskrifter efterföljs.

14. Ja men i mycket obetydlig omfattning.

15. Det pågår fortlöpande en högst avsevärd minskning av antalet försäljningsställen för mjölk. Detta sammanhänger med att de idag nyetablerade butikerna är mycket stora (beräknad årsomsättning minst 3 milj.kr) och i det därvid uppstående hårda konkurrens-klimatet kan icke de nuvarande små och medelstora butikerna överleva.

Beträffande övriga frågor kan i korthet följande sägas: Mjölkförsäljningen i Stockholm beräknas under de närmaste åren kunna hållas på en i stort sett oförändrad nivå, totalt sett. Visserligen väntas per capita konsumtionen visa fortsatt nedgång, men effekten av detta förhållande uppvägs sannolikt i stort sett av den motsatta effekten, som blir följden av den beräknade befolkningstillväxten.

En viss förskjutning från framför allt 3,5 o/o men också 3 % standardiserad mjölk till skum-mjölk liksom från kaffegrädde (12 % fett) till vipsgrädde (40 o/o fett) kommer sannolikt att ske. Statsmakternas framtida, ännu ej kända jordbrukspolitik i allmänhet och prispolitik för

mjölk i synnerhet kan självfallet få stor betydelse för försäljningsutvecklingen.

Vad gäller emballageutvecklingen för mjölk i Stockholm måste först konstateras, att det idag säljs så gott som uteslutande engångsförpackad mjölk. Lösmjölken är sedan flera år borta i återförsäljarledet, glasflaskan och en-liters Tetra Pak kommer troligen också att vara borta innan detta års slut - kvar finns då endast enliters Brik och - mindre förpackningsstor-lekar Tetra Pak och från inom kort även Brik. Tvåliters fyrkantförpackningar kommer sannolikt också - om och när beror på de erfarenheter vi får vid just påbörjad försäljning i tre städer inom vårs försäljningsområde.

Som tidigare nämnts har H-mjölk (ultra pastöriserad mjölk) inte rönt någon större framgång. Anledningarna är många: 1) den mycket goda hållbarheten på färsk mjölk (en vecka i kylskåp garanteras) 2) den rikliga förekomsten av kylskåp i hemmen 3) inköpsvanorna beträffande livsmedel ringa förekomst av veckoinköp 4) den höga kvaliteten på färsk mjölk - den något kokta smaken på H-mjölk uppfattas av flertalet konsumenter som sämre kvalitet 5) frånvaron av fyrkantsemballage för H-mjölk 6) de till följd av högre framställningskostnader högre priset på H-mjölk än på färsk mjölk. Mot bakgrund av ovanstående anser vi oss inte kunna räkna med några större utvecklingsmöjligheter för H-mjölk.

Vad beträffar antalet mjölkförsäljningsställen, så pågår successivt en minskning, vilken med största sannolikhet kommer att få en ökad takt. På gott och ont för konsumenterna (och kanske för tillverkarna av så kallade tunga dagligvaror såsom exempelvis mjölk) blir koncentrationen mot färre och samtidigt betydligt större livsmedelbutiker (kalla dem gärna supermarkets) alltmera markant. Detta kan kanske på sikt göra konsumenterna mer villiga än hittills att betala kostnaderna för hemsändning av livsmedel och då i första hand de tunga dagligvarorna.

Med förhoppning om att vi med ovan redovisade uppgifter och bilagt material har lyckats ge Er en för Ert utredningsarbete tillfredsställande bild av Stockholms mjölkförsäljning tecknar vi

med vänliga hälsningar
Mjölkcentralen
Handelsavdelningen
Allan Danielsson

Bilag 9

Underbilag 1

KORTTYP 01

BESTÄLLNING FÖR LEVERANS DEN /

Distr. nr

Kund nr

MJÖLK OCH GRÄDDE			Stycketal	Varu- nr	RUNMÄRKT SMÖR MM	Antal kartong	Varu- nr	
TP	Stand mjölk	1/1		01	½ kg pkt i 10 kg kartong		50	
TP	„	1/2		02	¼ „ „ i 10 „ „		51	
TP	„	3/10		03	⅛ „ „ i 5 „ „		52	
TP	V-mjölk	1/1		04	½ kg pkt osaltat i 5 kg kart		53	
TP	„	1/2		05	¼ „ „ „ i 2 „ „		54	
TP	Skummjölk	1/1		06	½ „ „ „ i ½ „ „		55	
TP	Filmjölk	1/1		07	¼ „ „ „ i 5 „ „		56	
TP	„	1/2		08	¼ „ „ „ i 2 „ „		57	
TP	Kärnmjölk	1/2		09	¼ „ „ „ i ½ „ „		58	
TP	Yoghurt	3/10		10			59	
BRIK	Stand mjölk	1/1		11			60	
BRIK	V-mjölk	1/1		12			61	
BRIK	Skummjölk	1/1		13			62	
BRIK	Filmjölk	1/1		14			63	
				15			64	
				16	100 g tubsmör i 2,4 kg kart		65	
TP	Fruktfil	3/10		17	15 g portsmör i 3,3 „ „		66	
TP	H-mjölk	1/2	kart	18	10 g „ „ i 3,2 „ „		67	
				19	15 g „ „ i folie 3 „ „		68	
TP	Vispgrädde	3/10		20			69	
TP	„	1/10		21	Smör i drittel à 51 kg		70	
TP	Kaffegrädde	3/10		22	Komp smör i 25 kg kartong		71	
TP	„	1/10		23	„ „ i 5 „ „		72	
TP	Gräddfil	3/10		24	Komp osaltat i 25 kg kartong		73	
	Krongrädde	2/10	kart	25			74	
	„	1/10	„	26			75	
				27			76	
				28			77	
				29	Rest.-blandning i 6 kg kart		78	
GLAS	Stand mjölk	1/1		30	KESO, 6 st/kartong		79	
GLAS	„	3/10		31			80	
GLAS	V-mjölk	1/1		32			81	
GLAS	Filmjölk	1/1		33	Ostkakor, 400 g, 6 st/påse		82	
GLAS	Vispgrädde	1/1		34			83	
GLAS	„	3/10		35			84	
GLAS	Kaffegrädde	1/1		36			85	
GLAS	„	3/10		37				
V. g. beställ antal flaskor i önskad flaskstorlek	40	STAND-MJÖLK LÖS	—		x 15	x 25	x 50	40
	41	BLANDMJÖLK LÖS	—		—	—	x 50	41
	42	SKUMMJÖLK LÖS	—		x 15	x 25	x 50	42
	43	FILMJÖLK LÖS	—		x 15	x 25	x 50	43
	44	VISPGRÄDDE LÖS	x 10		x 15	x 25	x 50	44
	45	KAFFEGRÄDDE LÖS	x 10		x 15	x 25	x 50	45
	46	GRÄDDFIL LÖS	—		x 15	—	x 50	46

LANTBRUKARNAS MJÖLKCENTRAL
förening u.p.a.

Göteborg, den 30.6.66.

DKF,
Absalons gaard,
Rådhuspladsen 45,
København,
Danmark.

Med anledning av Eder skrivelse av den 27 maj lämna vi här nedan svar på Edra frågor om marknadsförhållandena inom mjölkbranschen vad angår Storgöteborg. Området som betecknas med denna benämning sammanfaller i stort med mejeriets vid Kallebäck i Göteborg försäljningsområde. Som bekant är LMC-mejeriet det enda förekommande mejeriet inom göteborgsområdet.

Edra frågor besvaras i det följande i den nummerordning Ni ställt dem.

- 1 Specialbutikker för mjölk förekommer inte. Mjölk, grädde och övriga mejeriprodukter saluföres i s k stormarknader, varuhus med livsmedelsavdelning, självbetjäningsbutiker med breddat hushållssortiment, all-livsbutiker av SB typ, manuella livsmedelsbutiker och livsmedelsbutiker med övervägande kött- och charkuterisortiment samt sommarkioskar med begränsat livsmedelssortiment. Någon minsta försäljningskvantitet mjölk är inte stipulerad, och det förekommer återförsäljare med en försäljning av endast 1 korg = 18 liter om dagen.
- 2 Nej. Hemskickning kan förekomma från butik mensker i ringa utsträckning. Butiken avgör själv.
- 3 Cirka 1.100 st.
- 4 Cirka 500.000 (Storgöteborg).
- 5 Högsta inköpskvantitet av återförsäljare 1.600 ltr/dag.
Minsta inköpskvantitet av återförsäljare 18 ltr/dag.

Medeltal per butik ca 225 ltr/dag.
Gräddförsäljningen ca 4 o/0 av den totala mjölk- och gräddeförsäljningen.

- 6 Se bilagda prislista för Göteborg.
- 7 Mjölken försäljes i engångsförpackningar. Pure Pak 2-liter, Tetra Pak 1-liter och 0,5-liter.
Grädden försäljes i 1-liter och 0,5-liter glas samt 0,2 och 0,1-liter Tetra Pak.
- 8 Leverans en gång per dag. Kompletteringshämtningar mot kontant betalning och utan leveransavgift får ske vid mejeriet. Extraleveranser inom egentliga Göteborg sker mot extra leveransavgift.
- 9 Se bilagda prislista (1) samt debiterings-system (2).
- 10 Leveransavgift uttages varje dag. Se debiteringssystemet.
- 11 Ingen returrätt förekommer.
- 12 Återförsäljarna inbetalar till staten omsättningsskatt med 9,1 % på sin bruttoomsättning.
- 13 Se bilagda prislista (3) som visar de av Göteborgs Livsmedelshandlareförening rekommenderade minutpriserna. Prissättningen till konsument är fri men följes med viss övervakning av statlig myndighet.
- 14 Ett försök med UP-mjölk pågår f n inom ett avgränsat område intill Göteborg. Egen tillverkning av UP-mjölk förekommer inte men har diskuterats.

- 15 Under en följd av år har antalet mjölkförsäljningsställen ständigt minskat. En markant övergång från mindre butiker till större och färre håller fortfarande på att ske.
- 1 övrigt kan följande kompletteringsupplysningar lämnas om förpackningsutvecklingen, förändringen inom butiksstrukturen och tendenserna inom mejeriproduktkonsumtionen.

Förpackningsutvecklingen

Engångsförpackningen Tetra Pak och glasflaskor har sedan 1959 använts som mjölkemballage jämsides med varandra, men redan från början framförde konsumenterna önskemål om en fyrkantig mjölkförpackning.

En undersökning av marknaden, där den fyrkantiga 2-litersförpackningen Pure Pak nyttjades visade, att denna storlek tog en stor del av försäljningen och att mejerierna ökade sin försäljning och även sålde mer mjölk än genomsnittet i landet. I november 1965 infördes Pure Pak 2-liter i Göteborgsområdet och ytterligare två andra försäljningsområden tillhörande LMC. I Göteborg tog 2-litersförpackningen redan från början 40 % av försäljningen i 1 och 2 litersförpackning. Nu redovisas 55 % PP 2 och 45 % TP 1. Glasflaskornas andel som i oktober 1965 utgjorde 13 % minskade undan för undan till 4 % i april 1966. I maj slopades glasflaskorna helt och hållet. Inom samtliga försäljningsområden med PP 2 har mjölkkonsumtionen ökat.

Den vidare utvecklingen vill vi naturligtvis inte uttala oss om. Vi är emellertid lyhörda för konsumenternas önskemål om vettiga och hanteringsvänliga förpackningar, som presenterar våra varor både vad det gäller form och utseende på ett konsumentriktigt sätt. I våra planer ingår förändringar inom en snar framtid inom vissa försäljningsområden.

Butiksstrukturen

Som redan nämnts pågår en ständig förändring inom butiksstrukturen mot större bu-

tiksenheter. Inom de nytilkommande bostadsområdena planeras redan från början ett begränsat antal stora livsbutiker med gångavstånd för konsumenten på mellan 400-600 meter. I de centrala stadsdelarna saneras äldre bostadsbestånd bort, de s k kvartersbutikerna försvinner och kedjeföretag (Epa, Tempo, Konsum m fl) samt även enskilda inreder stora butiksenheter, som snabbt suger upp köpkraften inom distriktet och medverkar till avgången av indre butiker i närläge. Dessa nya butikstyper är utan undantag av *självetjänings* typ och är för det mesta försedda med goda varuintag (exempelvis lastkaj) och har kylrum med god kapacitet. Inom överskådlig tid framåt räknar man med en fortsatt likartad utveckling inom butiksbeståndet. Det kan nämnas att i en självbetjäningsbutik i ett modernt bostadsområde utgör mjölk och grädde ca 10 o/o av butikkens omsättning.

Tendenser inom konsumtionen av mjölk och grädde.

Under de sista femton åren har mjölkkonsumtionen per capita i Sverige sjunkit ganska avsevärt för att i någon mån stoppa upp och till och med öka något under år 1965. Viss propaganda mot fett i kosten har medverkat till en kraftig ökning av skummjölkskonsumtionen särskilt i Göteborg under 1964 och 1965. Av okända anledningar har dock den stadigt stigande skummjölkskurvan flackat under den gångna delen av året. Konsumtionen av sura produkter, filmjölk, gräddfil, yoghurt, ökar. Inom *gräddkonsumtionen* sker det en viss förskjutning mot tjock grädde (40 %*). Den starkt ökande konkurrensen från andra dryckar, främst öl och läskedryckar, mötes med ett breddat sortiment och en aktivare försäljning.

Vi hoppas att de i flera fall knapphändiga upplysningar vi lämnat kan ge en bild av läget och utvecklingen och hoppas även att Ni kan få nytta av dem.

Med vänlig hälsning
Lantbrukarnas mjölkcentral
förening u p a
Kjell Lönnbro

*) fetthalt.

LMC

PRISLISTA

MJÖLK och GRÄDDE
GÄLLANDE FBL O. M. 1 mars 1966

PRISOMRÅDE:

1 A
Göteborg
Mölndal
Lerum
Stenkullen

Grundpris i öre

		utan glas	med glas	TP	PP
Stand. mjölk	ltr lös	76,5	—	—	—
	2/1 ltr				177
	1/1 «			85,5	—
	1/2 «			47	—
Filmjölk	1/1 «	—	—	91	—
	1/2 «	—	—	49	—
Yoghurt	1/4 kart.	55	—	—	—
Skum-o.kärnmj.	ltr lös	48	—	—	—
	1/1 ltr	—	—	57	—
Gräddfil	1/4 ltr kart.	111	—	—	—
Tunn grädde	ltr lös	320	—	—	—
	1/1 ltr	325	355	—	—
	1/2 «	165	180	—	—
	2 dl	—	—	74	—
	1 «	—	—	40	—
Tjock grädde	ltr lös	735	—	—	—
	1/1 ltr	740	770	—	—
	1/2 «	373	388	—	—
	2 dl	—	—	159	—
	1 «	—	—	83	—

Leveransavgift utgår med kr. 2:65

Prislista per den 19 maj 1965 annulleras

Göteborg som ovan

Lantbrukarnas mjölkcentral

Försäljn.avd.

Debiteringssystem för mjölk och grädde vid leverans till återförsäljare och förbrukare.

Jämlikt § 5 a) i Kungl. Maj:ts kungörelse den 31 juli 1956, SF 443/1956, angående pristillägg för mjölk m.m. är mejeri, som önskar komma i åtnjutande av statligt mjölkpristillägg m.m., skyldigt att efter framställning leverera mjölk och grädde till envar återförsäljare samt annan förbrukare än enskilt hushåll och att vid försäljning av mjölk, grädde eller mejeriprodukter icke bryta mot av Kungl. Maj:t eller Statens Jordbruksnämnd eller av Svenska Mejeriernas Riksförening med nämndens godkännande meddelade föreskrifter i fråga om priser och andra leveransvillkor eller därest sådana föreskrifter ej meddelats, icke tillämpa oskäligt högt pris eller eljest oskäligen leveransvillkor.

I anslutning härtill har mellan Svenska Mejeriernas Riksförening, å ena, samt Sveriges Spekeri- och Lanthandlareförbund och Kooperativa Förbundet var för sig, å andra sidan, träffats överenskommelse om godtagande av följande av Statens Jordbruksnämnd genom beslut den 21 januari 1958 utan erinran lämnade.

Debiteringssystem för mjölk och grädde vid leverans till återförsäljare

§ 1.

Förevarande debiteringssystem ersätter de mellan riksföreningen, å ena, samt Sveriges Spekeri- och Lanthandlareförbund och Kooperativa Förbundet såsom företrädare för konsumentorganisationen, var för sig, å andra sidan, den 11 mars 1946 resp. den 19 juli 1945 ingångna branschavtalen för mejeriområdet.

De mellan Sveriges Lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens Folk (RLF), å ena, samt Sveriges Köpmannaförbund och Kooperativa Förbundet, var för sig, å andra sidan, ingångna riksavtalen ändras icke genom debiteringssystemet. De däri omnämnda lokalnäm-

ernas och riksnämndernas uppgifter påverkas icke genom debiteringssystemet, så framt annat icke anges i det följande.

Med mjölk avses i detta debiteringssystem all slags mjölk, alltså förutom standardiserad mjölk, jämväl filmjölk, skummjölk, kärnmjölk m.m. Med grädde avses all färsk grädde, både tjock och tunn sådan, men icke steriliserad grädde.

Med avlämningsplatsen förstås det återförsäljarens särskilda försäljningsställe, där varorna skola försälas till allmänheten, eller — efter där- om mellan mejeriföretaget och återförsäljaren träffad överenskommelse - i dess omedelbara närhet belägen annan plats, eller då varorna skola försändas med järnväg, buss eller fartyg till den ort, där återförsäljarens försäljningsställe är beläget, och mejeriföretaget icke anordnat transport av varorna inom orten, järnvägsstationen, busshållplatsen eller fartygets tilläggsp plats inom mejeriets ort.

§ 3.

Mejeriföretag, som önskar komma i åtnjutande av statsligt mjölkpristillägg m.m., är skyldigt att oavsett den rekviderade myckenheten, närläget till förefintliga egna eller andras försäljningsställen eller konkurrensförhållanden i övrigt till återförsäljare inom mejeriföretagets avsättningsområde leverera för direkt återförsäljning i oförändrat skick eller för förbrukning i egen verksamhet avsedd mjölk och grädde eller ettdera av dessa varuslag.

Mejeriföretag äger för leverans av mjölk och grädde eller ettdera av dessa varuslag uppställa, att återförsäljaren godtager de villkor, som angivas i detta debiteringssystem, och blir därmed skyldigt att för egen del iakttaga vad som åvilar mejeriföretag enligt systemet.

Mejeriföretags skyldighet att upptaga eller vidhålla leverans gäller icke, då force majeure föreligger eller då driften icke kan i normal omfattning upprätthållas på grund av strejk, lock-out, eldsvåda, olyckshändelse, trafikstockningar, varuransonerung eller dylikt. Icke heller gäller sådan skyldighet, då mejeriföretaget beslutat för ernående av åtgärd, som icke har samband med leveranserna enligt detta avtal, att tills vidare eller under viss tid hålla företagets mejerier helt eller delvis stängda eller att uppehålla driften endast i begränsad omfattning.

§ 4.

För mjölk och grädde avsett försäljningsställe, till vilket sådana varor icke levererats före den 1 augusti 1956, skall, så framt annat icke må följa av särskilda skäl, vara försett med erforderliga anordningar för mekanisk kylning. I kyltrummet skall minst den kvantitet mjölk och grädde, som icke skal omedelbart försälas, kunna förvaras. Varorna skola, där annat icke föranledes av pågående försäljning, förvaras i kyltrummet vid en sådan temperatur att kvaliteten icke nedsättes. Jämväl i övrigt skall med varorna så förfaras att sådan nedsättning icke äger rum.

I fråga om försäljningsställe, till vilket leverans skett före den 1 augusti 1956 skall vad ovan angivits gälla från och med den 1 januari 1959.

§ 5.

Återförsäljare är skyldig att för varje dag, då leverans av mjölk eller grädde äger rum till försäljningsstället, erlægga utöver likviden för varorna, *leveransavgift* med belopp, som nedan anges.

Mejeriföretaget äger, då avlämningsförhållandena vid eller inom försäljningsstället få anses särskilt besvärliga för avlämnandet, därjämte erhålla skälig *tilläggsavgift*.

Då på återförsäljares begäran mjölk eller grädde avlämnas mer än en gång pr dag, skall leverans- och i förekommande fall tilläggsavgift utgå för varje avlämnande, så framt annat icke överenskommes mellan mejeriföretaget och återförsäljaren. Då upprepad leverans under en dag föranletts av mejeriföretaget, utgår icke därför leveransavgift eller tilläggsavgift.

Leveransavgiften utgör 2:80 kronor för avlämnande från mejerier inom Stockholmsområdet, 2:65 kronor från mejerier inom Göteborgs-

området och 2:10 kronor inom övriga delar av landet.

Skyldighet att erlægga leveransavgift med förenämnda belopp inträder jämväl för det fall, att återförsäljare skulle avhämta mjölk och grädde hos mejeriföretaget, dock icke vid tillfälliga avhämtningar i mejerier under försäljningsdag, för vilken återförsäljaren påföres leveransavgift.

Om på begäran av återförsäljare samtidigt avlämnande regelbundet äger rum för två eller flera försäljningsställen på en och samma plats, utgår endast en leveransavgift och i förekommande fall en tilläggsavgift. Anmälan om dylika samköp skall, då fråga är om mera omfattande samköp, skriftligen göras hos mejeriföretaget minst tre kalendermånader före påbörjandet. Anmälan om upphörande skall ske i god tid dessförrinnan. Vid samköp faktureras endast ett företag. Uppdelning av varorna mellan de olika försäljningsställena sker icke av mejeriföretaget. Vid avlämningsplatsen för de samköpta varorna skall med dem så förfaras, att kvaliteten icke nedsättes. Försäljningsställe, varom nu är fråga, skall vara utrustat med anordningar för mekanisk kylning enligt vad som anges i § 4.

§ 6.

Mejeriföretaget är, så framt särskild överenskommelse därom icke träffas mellan mejeriföretaget och återförsäljare, icke skyldigt att återtaga mjölk eller grädda, som återförsäljaren icke försålt, eller att tillhandahålla återförsäljaren fri is eller lämna andra förmåner. Icke heller är mejeriföretaget utan att överenskommelse därom träffats mellan mejeriföretaget och återförsäljaren skyldigt medgiva, att återförsäljaren äger få mjölken eller grädden avlämnad regelbundet å annan plats än avlämningsplatsen enligt § 2.

Leverans av mjölk och grädde skall ske till återförsäljaren varje vardag så framt överenskommelse icke träffats mellan mejeriföretaget och återförsäljaren om leverans varannan dag eller vid andra tillfällen.

§ 7.

Vid leverans till återförsäljare inom ort, avlägset belägen från det mejeri, från vilket mjölken eller grädden levereras till återförsäljaren, och utan direkt anslutning till mejeriets egen transportlinje för mjölks försändande till mejeriet eller till återförsäljare inom mejeriets nor-

mala distributionsområde, skall mejeriföretaget bestrida allenast den del av kostnaderna för mjölkens och gräddens transport till återförsäljaren, som motsvarar mejeriföretagets genomsnittliga fraktkostnad per liter sådan mjölk inom mejeriets normala distributionsområde.

Ikke heller vare mejeriföretaget skyldigt att bestrida kostnaderna för mjölkens för sändande till återförsäljare i vidare mån än ovan anges, där leveransen på grund av de därmed förenade transportkostnaderna leder till ett väsentligt minskat nettoudbyte för den levererade mjölken jämfört med det som utvinnes för den av företaget till övriga återförsäljare levererade mjölken.

§ 8.

Kan återförsäljare visa, att det totala kundunderlaget inom viss ort är så ringa, att på grund därav mjölk- och gräddförsäljningen i orten med erläggande av de i § 5 nämnda avgifterna icke kan möjliggöra skälig lönsamhet å denna försäljning, må på begäran av återförsäljaren avgifterna nedsättas helt eller delvis efter vad som i varje fall befinnes skäligt, och är, där sådan nedsättning sker och förutsättningarna enligt § 7 föreligger, mejeriföretaget icke skyldigt att i vidare mån bestrida kostnaderna för mjölkens och gräddens försändande till återförsäljarna i orten än som där anges.

Nedsättningen eller befrielsen gäller från den dag, då anmälan gjorts.

Återförsäljare, som önskar erhålla nedsättning av eller befrielse från leveransavgift har att därom göra framställning till mejeriföretaget.

§ 9.

Återförsäljaren har att erlægga likvid samt avgifter enligt § 5 på sätt och inom tidpunkt, varom överenskommelse träffas mellan mejeriföretaget och återförsäljaren.

§ 10.

Anmälan om erhållande av leverans av mjölk och grädde göres till det mejeriföretag, inom vilket avsättningsområde återförsäljaren är verksam. Leveranserna upptagas snarast möjligt och i den ordning, varom överenskommelse träffas inom lokalnämnderna med hänsyn till den tid, som erfordras för utbyggnaden av distributionsapparaten, dock att leverans skall ha upptagits inom tre kalendarmånader efter den månad, under vilken framställning inkommit.

§ 11.

Mejeriföretag må icke medgiva vissa återförsäljare andra villkor vid leverans av mjölk och grädde än dem som angivas i detta avtal och i bristsituationer icke med leveranser av mjölk och grädde gynna sina egna försäljningsställen till nackdel för återförsäljarna.

§ 12.

Minutpriserna på mjölk och grädde bestämmas fritt av återförsäljaren.

§ 13.

Kan godvillig uppgörelse icke ernås mellan mejeriföretag samt återförsäljare rörande spörsmål, som sammanhånga med eller följa av detta debiteringssystem eller som avse dess tolkning och tillämpning, skall frågan hänskjutas i första hand för förlikningsförsök till vederbörande lokalnämnd och i andra hand för avgörande till vederbörande riksnämnd.

§ 14.

Underrättelse skall vid tvist lämnas om att hänvändelse skall ske till vederbörande lokalnämnd.

§ 15.

I den mån annat icke angives i detta debiteringssystem gälla i tillämpliga delar bestämmelserna i riksavtalet.

§ 16.

Detta debiteringssystem gäller för leveranser av mjölk och grädde under tiden den 1 februari-31 december 1958 och därefter, så framt uppsägning icke skett av någon av de avtalsslutande organisationerna före den 1 oktober 1958, för leveranser under ett kalenderår i sänder med för envar organisation tre månaders ömsidig uppsägningstid.

Protokollsanteckningar

Till § 2.

Därest särskilda förhållanden icke till annat föranleda, sker under den tid då försäljningsstället är öppnet avlämnandet i detta, så framt distributionen sker med transportmedel, som disponeras av mejeriföretaget.

Till § 5.

a) Såsom förutsättning för överenskommelse om att vid upprepade leverans under en dag skall

utgå endast en leveransavgift och i förekommande fall en tillägsavgift skal gälla, at dylik överenskommelse får anses distributionsekonomiskt tillfredsställande.

b) Skulle i det särskilda fallet vägande skäl åberopas för att leveransavgift icke bör utgå, då återförsäljaren regelbundet avhämtar mjölk och grädde hos mejeriföretaget, skall meddelande därom lämnas Svenska Mejeriernas Riksför-
ening samt Sveriges Speceri- och Lanthandlare-
förbund resp. Kooperativa Förbundet för för-
handlingar om jämkning av avgiften.

c) För det fall att mejeriföretaget icke distri-
buerar mjölk och grädde till återförsäljarna i
orten, utgår leveransavgiften med belopp, var-
om överenskommelse träffas mellan mejeriföre-
taget samt återförsäljarna. I brist av åsärnjande
dem emellan fastställles avgiften av vederböran-
de riksnämnd.

Till §11.

De avtalsslutande organisationerna ha fram-
hållit angelägenheten av att mejeriföretagen
icke utan särskilda skäl medgiva förbrukare av
mjölk och grädde bättre villkor vid leverans av
mjölk och grädde än som tillämpas mot åter-
försäljarna.

Debiteringssystem för mjölk och grädde vid leverans till förbrukare

att tillämpas av mejeriföretagen från och med
den 1 februari 1958 och tills vidare.

1. Med förbrukare förstås i detta debiterings-
system sjukhus, skolor, regementen och liknan-

de statliga och kommunala inrättningar även-
som skolhem, daghem, restauranger, konditori-
er, personalmatsalar o.dyl.

2. Föreskrifterna i debiteringssystem för
mjölk och grädde vid försäljning till återförsäl-
jare gälla i tillämpliga delar, så framt annat icke
följer av vad nedan angives.

3. Förbrukare påföres enahanda pris som
tillämpas vid leverans till återförsäljare.

4. Som förutsättning för att leverans skall
upptagas till förbrukare gäller, att avlämnings-
platsen är belägen i omedelbar anslutning till
mejeriföretagets transportlinje eller nu befintlig
direktlinje.

5. Därest transportavståndet mellan mejeriet
och avlämningsplatsen överstiger 5 km och för-
brukaren icke hämtar varan hos mejeriet, erläg-
ges ett tillägg av 1 öre per liter mjölk. Tillägget
må dock icke uttagas vid leverans inom sam-
hällets planlagda del i de fall mejeriet är beläget
utanför denna del.

6. Förbrukare är skyldig att till återanskaff-
ningsvärdet med avdrag av 30 % ersätta meje-
riföretaget för förkomna eller skadade trans-
portflaskor. Såsom skada anses härvid endast
sådant, som gör transportflaskan obrukbar för
mjölktransporter, alltså bl.a. icke vanligt slitage.

Bilag 10.

Underbilag 3

Göteborgs livsmedelshandlareförenings cirkaprislista

Gäller från den 1 juni 1966

Ers. M 7 3/5 1966

Cirkapris inkl. allmän varuskatt

MEJERIPRODUKTER:		med glas
Mjolk och Grädde: Pantpriser: 1 lit. 0.30 – 1/2 lit. 0.15		
+ 1... Stand. mjölk.....	pure-pak 2.0 lit	2.12
+ 2... Stand. mjölk.....	tetra 1.0 lit	1.03
3... Stand. mjölk.....	tetra 0.5 lit	0.62
+ 4... Filmjölk.....	tetra 1.0 lit	1.17
5... Filmjölk.....	tetra 0.5 lit	0.67
+ 6... Skummjölk.....	tetra 1.0 lit	0.74
+ 7... Kärmjölk.....	tetra 1.0 lit	0.74
8... Tunn Grädde (Kaffe-).....	returglas 1.0 lit	4.55
9... Tunn Grädde (Kaffe-).....	returglas 0.5 lit	2.33
10... Tunn Grädde (Kaffe-).....	tetra 0.2 lit	0.99
11... Tunn Grädde (Kaffe-).....	tetra 0.1 lit	0.57
12... Tjock Grädde (Visp-).....	returglas 1.0 lit	9.40
+ 13... Tjock Grädde (Visp-).....	returglas 0.5 lit	4.95
14... Tjock Grädde (Visp-).....	tetra 0.2 lit	2.04
15... Tjock Grädde (Visp-).....	tetra 0.1 lit	1.09
+ 16... Yoghurt.....	pappb 0,25 lit	0.71
17... Gräddfil.....	pappb 0,25 lit	1.49
18... Kron- och Riddargrädde.....	eng. fl. 0,2 lit	1.15
19... Kron- och Riddargrädde.....	eng. fl. 0,1 lit	0.67
20.....		
21.....		
Smör:		
22... Lös vikt.....	pr kg	8.10
23... Mejerismör i aluminiumfolie.....	pkt 1/2 kg	3.74
24... Mejerismör i aluminiumfolie.....	pkt 1/4 kg	1.99
25... Mejerismör i aluminiumfolie, ex. salt.....	pkt 1/2 kg	3.74
26... Mejerismör i aluminiumfolie, osaltat.....	pkt 1/2 kg	3.84
27... Mejerismör i portionsförpackning.....	pkt 15 g	0.20
28... SLM smör i tub.....	tub 100 g	1.75
Torrmjolk och-Grädde:		
29... 3025 Semper Mjölkpulver.....	pkt 1000	11.20
30... 3027 Semper Mjölkpulver.....	pkt 500	6.05
31... 3127 Semper Gräddpulver.....	b 100	2.70
32... 3164 Famos Mjölkpulver.....	192 g	1.83
33... 3166 Famos Mjölkpulver.....	pkt 1000	8.05
34... 3167 Famos Mjölkpulver.....	pkt 500	4.60
35... 3168 Famos Mjölkpulver.....	pkt 94	0.89
36... 3187 Semper Fettfritt Mjölkpulver.....	pkt 470	4.70
37... 3188 Semper Fettfritt Mjölkpulver.....	pkt 94	0.99
38... Svecia, Kondenserad Mjolk.....	14 1/2 oz b	4.11
39... T. Winberg, Coffee-mate.....	3 oz b	85
40... T. Winberg, Coffee-mate.....	6 oz b	172
41... Wallco Prädd.....	110	3.10

